

1. ULUSLARARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ

"Araştırmalar ve Yönelimler"

16-18 Mayıs 2022 / Karabük

BİLDİRİ ÖZET KİTABI

ABSTRACT BOOK

Editör:

Doç. Dr. Selçuk ATAY

ISBN: 978-605-9554-69-5

Kitabın bütün hakları Karabük Üniversitesine aittir.

Karabük Üniversitesi Yayınları: 75

1. ULUSLARARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ:

“ARAYIŞLAR VE YÖNELİMLER”

16-18 MAYIS 2022

BİLİDİRİ ÖZET KİTABI

Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Murat AĞARI

Editör

Doç. Dr. Selçuk ATAY

Kapak Tasarım

Fatih SAMRAY

ISBN: 978-605-9554-69-5

Basım Sayısı: 1

Her hakkı saklıdır. Bu tebliğ kitabında yayımlanan tebliğler ve yazılardaki görüş ve düşünceler yazarların görüşleridir. Kitapta yer alan yazıların dil, üslup ve bilimsel mesuliyeti yazarlarına aittir.

Karabük - 2022

Kongre Onursal Başkanı

Prof. Dr. Refik POLAT
Karabük Üniversitesi Rektörü

Kongre Düzenleme Kurul Başkanı

Prof. Dr. Murat AĞARI

Kongre Düzenleme Kurulu

Türkiye

Doç. Dr. Türkân GÖZÜTOK
Doç. Dr. Selçuk ATAY
Doç. Dr. Şerife AĞARI
Doç. Dr. Ramazan AHMEDOV
Doç. Dr. Zhyldyz İSMAİLOVA
Dr. Öğr. Üyesi Esra KILINÇ
Dr. Öğr. Üyesi Deva ÖZDER
Dr. Öğr. Üyesi Zafer TOPAK
Dr. Öğr. Üyesi İsmail TAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Saidbeg BOLTABAYEV
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet İNCE
Dr. Öğr. Üyesi Nimet KARA KÜTÜKÇÜ

Yurtdışı Temsilcilikleri

Prof. Dr. Rufat RUSTAMOV (Bakü Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Kudretullah AMANOV (Taşkent Devlet Şarkinaslık Üniversitesi)
Doç. Dr. Muratbek BAĞILA Kurmanbek kızı (Zhubanov Üniversitesi)

Sekreteryaya

Arş. Gör. Fatih SAMRAY
Arş. Gör. Mustafa Talha TÜREL

BİLİM KURULU

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Prof. Dr. Hasan AKAY / Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH / Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ / İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe DEMİR / Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Beyhan KANTER / Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. M. Fatih KANTER / Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Prof. Dr. Halim KARA / Boğaziçi Üniversitesi

Prof. Dr. Turan KARATAŞ / Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ / Maltepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet NARLI / Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT / Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Fatih SAKALLI / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet SAMSAKÇI / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN / Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Cafer ŞEN / Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim TÜZER / Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Ebru Burcu YILMAZ / İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Selami ALAN / Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Bahtiyar ASLAN / Bandırma Onyedinci Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ / Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM / Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cafer GARİPER / Süleyman Demirel Üniversitesi

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Prof. Dr. Abdullah Azmi BİLGİN / Haliç Üniversitesi

Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN / İstanbul Arel Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal KAHRAMANOĞLU / Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KARTAL / Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet KIRBIYIK / Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Muhsin MACİT / Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Vusale MUSALİ / Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ / Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal YAVUZ / Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Gencay ZAVOTCU / Kocaeli Üniversitesi

Eski ve Yeni Türk Dili Bilim Dalı

Prof. Dr. Hayati DEVELİ / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Musa DUMAN / Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Nadir İLHAN / Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU / Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ceval KAYA / Ardahan Üniversitesi
Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA / Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. İsmet Güsel SEV / Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice TÖREN / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Fikret TURAN / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Hanifi VURAL / Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan YAVUZ / Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Naim ÇİÇEKLER / İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yudum GÖRMÜŞ / Kastamonu Üniversitesi

Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU / Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ / İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ruhi ERSOY / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN / Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Hicran KARATAŞ / Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Gülten KÜÇÜKBASMACI / Kastamonu Üniversitesi

Çağdaş Türk Dünyası ve Edebiyatları Bilim Dalı

Özbekistan-Taşkent

Prof. Dr. Kudretullah AMANOV / Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Prof. Dr. Nadirhan HASAN / Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Prof. Dr. Kasımcan SADIKOV / Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Doç. Dr. Rihsitilla ALİMUHAMEDOV / Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Doç. Dr. Poshshajon KENJAYEVA / Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Doç. Dr. Cumali ŞABANOV / Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Kazakistan-Ahmet Yesevi

Prof. Dr. Bülent BAYRAM / Ahmet Yesevi Üniversitesi

Doç. Dr. Ercan ÖMİRBAY / Ahmet Yesevi Üniversitesi

Doç. Dr. Bakıt ABJET / Ahmet Yesevi Üniversitesi

Dr. Nurlan MANSUROV / Ahmet Yesevi Üniversitesi

Dr. Albina KIRAN / Ahmet Yesevi Üniversitesi

Kazakistan-Zhubanov

Prof. Dr. Şokum Güljan Tıncıtkbay Kızı / Zhubanov Üniversitesi

Doç. Dr. Muratbek Bagila Kurmanbek kızı / Zhubanov Üniversitesi

Doç. Dr. Aytbenbetova Aygöl Kadirjan kızı / Zhubanov Üniversitesi

Dr. Kuanışova Gulbanu İdiris kızı / Zhubanov Üniversitesi

Dr. Aytbaev Begimjan Rahimbekoviç / Zhubanov Üniversitesi

Azerbaycan-Bakü

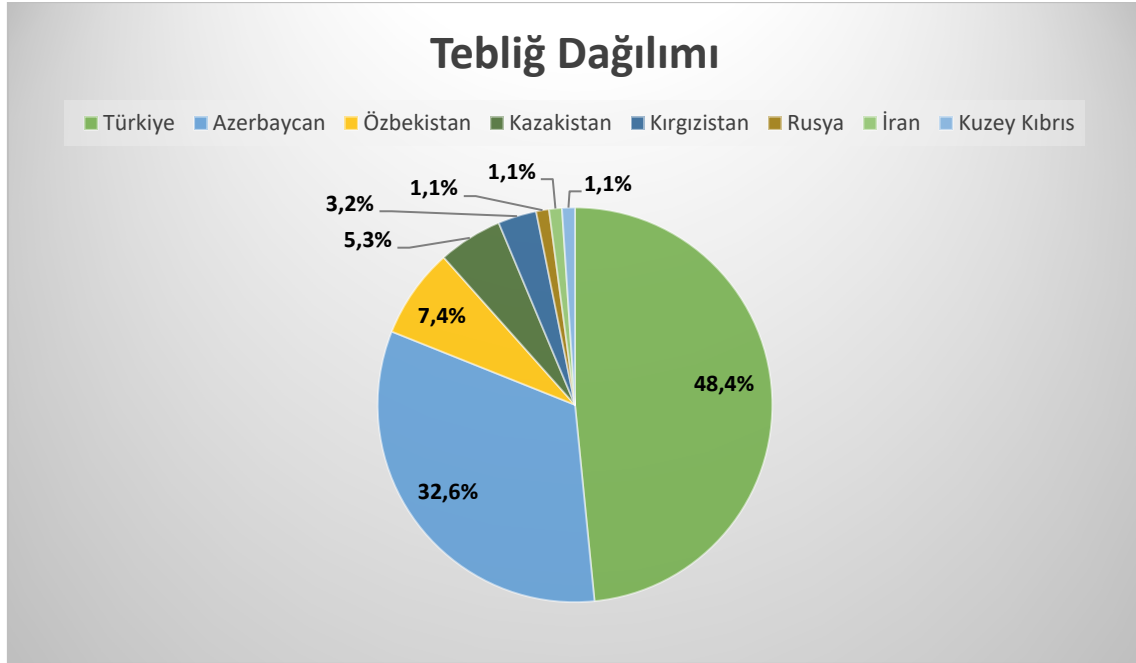
Prof. Dr. Rufat RUSTAMOV / Bakü Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Şukufe KADİMOVA / Bakü Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin ASKEROV / Bakü Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Jale ALİYEVA / Bakü Devlet Üniversitesi

1. Uluslararası Türkoloji Kongresi: “Arayışlar ve Yönelimler”de Sunulan Bildiri Özetlerinin Ülkelere Göre Yüzdelerik Dağılımı

1. Uluslararası Türkoloji Kongresi: “Arayışlar ve Yönelimler”de Sunulan Bildiri Özetlerinin Ülkelere Göre Sayı Dağılımı

Türkiye	46
Azerbaycan	31
Özbekistan	7
Kazakistan	5
Kırgızistan	3
Rusya	1
İran	1
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	1
Toplam	95

İÇİNDEKİLER

Kongre Onursal Başkanı.....	II
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı	II
Kongre Düzenleme Kurulu.....	II
Sekreteryaya	II
Bilim Kurulu	III
Kongre Tebliğ Özetlerinin Ülkelere Göre Yüzdelik Dağılımı	VI
Kongre Tebliğ Özetlerinin Ülkelere Göre Sayı Dağılımı Dağılımı.....	VI

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Derrida'nın "İstanbul Mektubu" Üzerinden Türk Harf İnkılabı ve Yeni Oryantalist Söylem.....	1
Türk Edebiyatında Doğu Batı Meselesine Gerçekliğin Tasviri Bağlamında Mimetik Yaklaşım	2
Safahat'taki Fıkraların Mizah Kuramları Bağlamında İncelenmesi.....	3
Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Karşılaştırmalı Analizi.....	4
Eski Türk Yazıtlarında İsim Soylu Yüklem ve Kullanımı Üzerine	5
Eski Anadolu Türkçesi Devrine Ait Transkripsiyon Metinleri	6
Kıpçak Grubu Türk Dillerinde Kök Söz Yuvalarının Araştırılması Tarihi.....	7
Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Yalançı Eş Değer Duyu Fiillerinin Anlam Açısından Çeşitlenmesi	8
"Edebiyat Üstatlarımızın Aşkları" Röportajı ve <i>Roman À Clef</i> e Bir Giriş Denemesi ..	9
Göstergebilimsel Bir Okuma Denemesi: Fatih-Harbiye Romanında Kimlik Arayışı	10
Haşim Hakkında Bazı Mülahazalar.....	11
Mustafa Kutlu'nun "Beyhude Ömrüm" Adlı Hikâyesinin Metin Dil Bilimsel Bir Çözümlemesi	12
Çağdaş Azerbaycan Edebiyatında Klasik Geleneğin Devamı: Arif Buzovnalı Sanatı Örneğinde	13
Mukağali Makataev ve Kasım Bey Zakir Şiirlerinde Turnalar Konusu	14
Güney Azerbaycanda Anadilli Şiirin Gelişiminde Muhammed Hüseyin Şehriyar Şiirinin Önemi.....	15
XVIII. Yüzyıl Azerbaycan Şiirinde Edebî Dil Meseleleri	16
Divan Şiirinde 'Kulak Âşık Olurmuş Gözden Öndin'	17
Azeri Bir Divan Şairi: Bîdârî ve Türkçe Şiirleri.....	18

Şemsî'nin Yûsuf U Züleyha Adlı Mesnevisi.....	19
Fuzûlî'nin Türkçe Divan'ında Sevgilinin Güzellik Unsurlarında Renklerin Kullanımı	20
44 Günlük Vatan Savaşı Şiirlerimizde Dil ve Edebiyat İlişkisi.....	21
Özlemin Somut Hali: Cengiz Dağcı'nın "Anneme Mektuplar" Romanı	22
Kırgızca ve Türkçedeki Fiillerin Leksikoistatistiksel Değerlendirmesi.....	23
Hüseynbala Mıralamov'un Sanatsal Düzgüsü ve Tarihî Hafızaya Epik İzlenimi	24
İrk Bitig'de Duygu Fiilleri	25
*Tam- "Yanmak, Yakmak" Kökü ve Türevleri Üzerine.....	26
Dil, Eğitim ve Osmanlı Modernleşmesi: Arap Harfleri Eğitimin Kitleleşmesine Mâni Miydi?.....	27
Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarında Akraba Adları.....	28
Metinleşen Anlam Katmanları: Behçet Necatigil'in "Dağ" Şiiri	29
Postkolonyal Bir Bildungsroman Olarak Mitra Bitmeyen Arayış	30
Tarihî Romanın Doğuşu ve Namık Kemal	31
Nazım Hikmet'in Azerbaycan Şiirindeki Etkisi ve Yeri.....	32
The Concept "The Native Land" In Toponymic Legends Of The Turkic Peoples.....	33
Classification Problems Of Language Situation In The Work Of M. Kashgar "Divani Lugat It-Turk"	34
Manifestation Of Gender Contradiction In Mythology.....	35
Peculiarities Of Toponyms Functioning In Kazakh Folklore.....	36
Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Kısa Sure Tercümelerinin Müellif Meselesi ve Söz Varlığı.....	37
Türk Cumhuriyetlerinde Kullanılan Alfabelerin Dünü Bugünü.....	38
Erzincan Ağzında Kullanılan +I Pekiştirme Ek-Edatı	39
Ubsm-Rso-049 No'lu Kur'an Tercümesi Üzerinde Eşdizim Sözlüğü.....	40
Azerbaycan'daki Edebiyat Ders Kitaplarının Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri Açısından İncelenmesi	41
Kayıp İstanbul Ağzının / Ağızlarının Söz Varlığına Edebî Eserlerden Ulaşılabilir Mi?	42
Argo Lexicon In Shahriyar's Works.....	43
Kazakçanın Ulusal Derlemi	44
Türk Anayasalarında Hukuk Dilinin Sadeleşmesi.....	45

Ne Tümceciklerinin Gönderim Gücü.....	46
Berlin'deki Turfan Koleksiyonu'ndan Eski Uygurca U 5987 Numaralı Belge Üzerine (Moriyasu 2019'a Katkılar)	47
Öç Küçürek Öyküsü İle Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Destan'ın Kora Şemasına Göre İncelenmesi.....	48
Son Yıllarda Özbekistan Topraklarında Bulunmuş Yazılı Anıtların Orta Asya'daki Budun Dilbilim Süreçlerinin İncelenmesindeki Rolü	49
Kazak ve Türk Atasözlerindeki 'Kadın' İmgesinin Toplumsal Dilbilimi Açısından İncelenmesi.....	50
İsmail Gaspıralı'nın Özbek Aydınlanmasındaki Rolü: Özbek Ceditçilik Örneği	51
Çocuk İle İlgili Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Aile Konsepti.....	52
Manas Destanında Kahramanın Kahraman Olacağına Dair Doğa İşaretleri.....	53
XVIII. Yüzyıl Gazeliyatına Yaklaşım: Molla Penah Vakıf Sanatı Örneğinde	54
Ahmed Yesevi Hikmetlerinin Yazma Nüshaları Kataloğu Üzerine Bazı Mülâhazalar	55
Fuzûlî Şiirinde İnsan Cemalinin Güzelliğinin Tasviri İle İlgili Hurûfî İmgeler (Şairin Arapça Şiirlerine Dayalı).....	56
Aliağa Vahid Şiirinde Fuzûlî Nefesi	57
Nazan Bekiroğlu'nun "Nar Ağacı" Romanının Sorunları, Tür Özellikleri, Kompozisyonu ve Sanatsal Görselleri.....	58
Nazire Şiire Yazılan Nazireler	59
(Alfred De Musset "Rappelle-Toi", Ekrem Rezaizade ve Azerbaycan Şiiri)	60
Eski Türkiye Hikâyesi Araştırmalarda.....	61
Turkey Theme In The Azerbaijani Novel Of The 80s (On The Basis Of A.Abdullazade's Novel "Bir Ovuc Torpaq")	62
Taşlıcalı Yahyâ Bey Divanı'nda Tababet Unsurları.....	63
Atasözü Derleme Çalışmaları Bağlamında Vâcid'in Durbûb-I Emsâl Risâlesi	64
Divan Şiirinde Âşığın Dilinden Maşuğuna "Yuf"	65
Klasik Türk Şiirinde Rişte-İ Cân Kavramı ve Bu Kavramın Mircea Eliade'nin Bağ ve Düğüm Simgeciliği Anlayışı Açısından Mitolojik Uzantılarının İncelenmesi	66
Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun <i>Gönül Hanım</i> Romanında Orhun Yazıtları ve Millî Kimlik Problemi	67
Millî Kimlik ve "Piç"	68
Modern Türk Tiyatrosundan Epik Bir İnceleme: <i>Almanya Defteri</i>	69

Mithat Cemal Kuntay'ın Şiirlerinde Vatan Sevgisi	70
Anadolu-Türk Sözlü Kültüründe Hatırlamanın Mekânı Olarak Kadın: Ağıt İsmarlama Geleneği.....	71
Günümüz Âşık Şiirinde Hacı Bektaş Veli'nin Yeri	72
Kırgız Ağıtlarında Bazı Dinî Unsurlar Üzerine.....	73
Türk Halk Hekimliğinde Kına	74
Bahtiyar Vahapzade'nin Edebî Kişiliği: Türkiye Edebî Araştırmalarında	75
Bahtiyar Vahapzade'nin Eserlerinde Türkçülük Unsurları	76
Bahtiyar Vahapzade'nin Şiirlerinde Fuzûlî Motifi.....	77
Batı Etkisi Altındaki Bir Edebiyatın Azerbaycan'da Araştırılması.....	78
Klasik Şiirde Mahallî Bir Motif: "Horoz"	79
Eski Türk Şiirinde Yineleme: Deyişbilimsel Bir Tasnif Denemesi.....	80
Türkçe Gramerinin Arapça'ya Bazı Üstün Yönleri.....	81
Eski Anadolu Türkçesi Tıp Metinlerindeki Arapça Renkler Üzerine Söz Varlığı.....	82
Oğuz Destanı "Kitab-I Dede Korkut"Ta Kadın Karakterleri.....	83
Yunus Emre Şiiri ve İrfan.....	84
Mahtumkulu Firâkî'nin Dini Konulu Şiirleri.....	85
Âşık Edebiyatında Üstadnâme.....	86
İktibas Sanatının Zirve Şahsiyeti: Seyyid Nesîmî	87
Bâkî'nin Şiirde Aradığı Özellikler	88
Hayâti-Zâde Şeref Halîl'in Rûhu'l-Edeb Adlı Arapça Türkçe Manzum Sözlüğü İle Sünbül-Zâde Vehbî'nin Nuhbe-İ Vehbî'si Üzerine Bir Karşılaştırma.....	89
Şeyh Gâlib Dîvânı'nda Söz ve Sözü'nün Müterâdifleri	90
Türkiye Türkçesinde ve Gagavuz Türkçesinde Adların Kültürdilbilimsel Özellikleri	91
Oğuzcaya Uyarlanan Nevayî Şiirleri Seçkisi Üzerine	92
Abdülhak Hamit ve Recaizâde Mahmut Ekrem Sanatında Romantizm.....	93
Ahlaki-Didaktik Sorunların Öğretimindeki Konular ve Ömer Seyfeddin'in Öykü Yaratıcılığı	94
Haldun Taner'in Tiyatro Eserlerinin Karşılaştırmalı Analizi	95
Ara Nesil'de Üslup İncelemeleri.....	96

BİLDİRİ ÖZETLERİ

DERRIDA’NIN “İSTANBUL MEKTUBU” ÜZERİNDEN TÜRK HARF İNKILABI VE YENİ ORYANTALİST SÖYLEM

Türkan GÖZÜTOK

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Türkiye, turkangztk@gmail.com

ÖZ

Bu çalışmada, Postmodernist düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olan Fransız düşünür Jacques Derrida’nın (Cezayir 1930-Paris 2004) “İstanbul Mektubu” üzerinden Türk Harf İnkılabı hakkında geliştirdiği söylemlerindeki gizli ve açık olarak beliren yeni oryantalist söylem üzerinde durulacaktır. Postmodernist düşünce, Batı’da aydınlanma felsefesi ile pozitivist epistemolojiye bir tepki olarak doğmuş bir düşüncedir. Derrida, ülkedaşları Michel Foucault, Gilles Deleuze ve Felix Guattari gibi Postyapısalcı felsefenin kurucu düşünürlerinden biri olarak dikkatini özellikle dil-yazı konusu üzerine yoğunlaştırmıştır. Metnin derin yapısını çözmeyi amaçlayan “yapısökümcülük” (deconstruction) adı verilen Derridacı yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntemsel yaklaşımda metafiziksel düşüncenin bir ürünü olan söz-yazı ayrımı öncelenir ve temel söylem “Metnin dışında hiçbir şey yoktur.” görüşüdür. Derrida, 10 Mayıs 1997’de Yapı Kredi Yayınları ve Boğaziçi Üniversitesi’nin davetlisi olarak İstanbul’a gelmiş, editörü ve aynı zamanda arkadaşı olan Catherine Malabou’ya İstanbul’dan bir mektup göndermiştir. Yapı Kredi Yayınları’nın “Cogito” adlı üç aylık düşünce dergisinde yayımlanan bu mektubunda Derrida, felsefenin gölgesinde fakat romantik/oryantalist bir söylemle Türk Harf İnkılabı’nı eleştirir. Bu mektup, bir seyyahın gözlemlerine benzer nitelikte ve derin okumalarda kendinden önceki seyyahların izini hatırlatırcasına yazılmış bir “semptom” ortaya çıkarma mektubudur. Bu “semptom”, yeni Türkiye’nin 1928’de kabul ettiği Latin Alfabesi ve terk ettiği Arap Alfabesi’dir. Derrida, bu mektubunda öznel bir tavırla ve kartpostal üslubunda, Türk dilinin tarihi gelişimini görmezden gelerek ve Postmodern eleştiriyi arkasına alarak eski Türk elifbası’nı (letter) aramaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Derrida, Harf İnkılabı, İstanbul Mektubu, oryantalizm.

TÜRK EDEBİYATINDA DOĞU BATI MESELESİNE GERÇEKLİĞİN TASVİRİ BAĞLAMINDA MİMETİK YAKLAŞIM

İsmail SÜPHANDAĞI

Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Türkiye, i.suphandagi@alparslan.edu.tr

ÖZ

Türk edebiyatında Doğu Batı meselesi, kadim meselelerin başında gelir. Tanzimat ile başlayan Batılılaşma süreci bu tartışmayı, etkileri günümüze dek sürecek şekilde alevlendirir. Felâtnun Bey ile Rakım Efendi, Araba Sevdası, Kiralık Konak, Sinekli Bakkal, Fatih Harbiye, Yaprak Dökümü, Huzur, Tutunamayanlar gibi romanlarda Doğu Batı meselesinin ele alındığı görülür. Bu ve benzeri romanlarda yazarların bazen saf tutarak bazen de olguyu resmederek meseleyi işlediklerine tanık olunur. Dikkat çeken nokta Doğu Batı meselesinin edebiyatımızda ağırlıklı olarak medeniyet karşılaştırması yapmak üzerinden ele alınmasıdır. Ancak bunun bir başka boyutu da vardır. O da Türk edebiyatında Doğu Batı meselesinin gerçekliğin tasviri bağlamında nadiren ele alınmasıdır. Bu çalışmada Doğu Batı ayrımına, gerçekliğin tasviri bağlamında yaklaşılabacaktır. Diğer ifadeyle anlatı dilinde bu ayrımın izleri aranacaktır. Somut olarak bir metni Batılı yapan özellikler var ise bunların, Doğulu kılan özellikler de var ise bunların açık seçik serimlenmesi amaçlanmaktadır. Batı Edebiyatında Gerçekliğin Tasviri kitabıyla bu konuda yapılmış çalışmadan teorik anlamda faydalanılacaktır. Sait Faik'in Sonbahar öyküsü bu bağlamda çözümlenecek, gerçekliğin tasviri bağlamında Türk edebiyatında Doğu Batı meselesine farklı bir cepheden yaklaşılabacaktır. Tanpınar'ın tenkit ile ilgili görüşleri çalışmanın esas dayanağını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Doğu, Batı, gerçekliğin tasviri, mimesis, sonbahar.

SAFAHAT'TAKİ FIKRALARIN MİZAH KURAMLARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Yavuz Selim UĞURLU

Dr., Ordu Fen Lisesi, Türkiye, yavuzs.ugurlu52@gmail.com

ÖZ

İçinde yaşadığı toplumun sorunlarını gün yüzüne çıkarmaya çalışan ve bu problemlere çözüm yolları arayan bir şair olan Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936) aruzun Türkçeye uygulanması hususunda önemli bir isimdir. Sanatçının, tamamı aruzla yazılmış şiirlerden oluşan külliyyatının genel adı “Safahat”tır ve onun yegâne eseridir. Bu eserin içerisinde bir kısmı Âkif tarafından kaleme alınmış bir kısmı ise anonim olan mizahi fıkralar yer almaktadır. Eserdeki fıkralarda Âkif, okuyucuyu sadece güldürmez, düşündürmeye de sevk eder. Mizah; öteden beri insanoğlunun, üzerinde kafa yorduğu konulardan birisi olmuştur. Bu uğraşın sonucu olarak çeşitli mizah kuramları ortaya çıkmıştır. Gülme eyleminin ne şekilde ortaya çıktığı üzerinde özellikle duran bu kuramların en bilinenleri arasında “Üstünlük Kuramı”, “Uyumsuzluk Kuramı” ve “Rahatlama Kuramı” yer almaktadır. Halk edebiyatı ürünlerinden birisi olan fıkralar, mizah unsurunu bünyesinde taşımasından dolayı mizah kuramlarının inceleme kapsamına girmiştir. “Safahat”taki fıkralarda gülmeye sebep olan durumların mizah kuramlarıyla açıklanmasını amaçlayan bu çalışmada metinler yukarıda adı geçen kuramlar bağlamında incelenmiş ve hangi fıkranın hangi mizah kuramına göre açıklanabileceğiyle ilgili çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Safahat, fıkra, mizah kuramları.

ZIYA GÖKALP'İN ŞİİRLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Nigora AZİZOVA

*Doktora öğrencisi., Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi, Özbekistan,
nigora_2125@mail.ru*

ÖZ

Doğu halklarının edebiyatında birbirini tekrar eden, duygulandıran, heyecandıran ya da esinlenen ortak üslupların olduğu bilinmektedir. Özellikle, Cedit hareketinin Özbek edebiyatına girmesinde Türk edebiyatının önemli bir etkisi olmuştur. Yenilik için çabalayan sanatçılar, Türk şair ve yazarlarının eserlerinden yararlanmışlardır. Özbek Edebiyatında modern türlerin yeni örnekleri yirminci yüzyılın başlarında görülürken, Türk edebiyatında on dokuzuncu yüzyılın ortalarında görülmeye başlamıştır. Cedit hareketinin ıslahat döneminde Özbek-Türk yazar ve aydınları özellikle basın yoluyla birbirleriyle tanışmışlardır. Türk halklarının basınının oluşumunun da doğrudan Türk edebiyatıyla ilgili olduğunu biliyoruz.

Türk ve Özbek şiirlerindeki benzer üslup özellikleri Ziya Gökalp ve Aybek'in eserlerinde de görülmektedir. Ziya Gökalp, yeni görüş ve fikirleriyle modern Türk Edebiyatını zenginleştirmiştir. Çalışmalarında folklor, Divan Edebiyatı örnekleriyle birlikte, modern Edebiyat, dilbilim, tarih, pedagojiye ait eserleri de bulunmaktadır. Bütün Türk milletini düşünmekte ve vatan hakkında birçok şiir yazmaktadır. Makalede Ziya Gökalp şiirlerinin Çolpan ve Aybek'in şiirleriyle yakınlığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk ve Özbek şiiri, üslup, satır, incelemek, karşılaştırmalı analiz.

ESKİ TÜRK YAZITLARINDA İSİM SOYLU YÜKLEM VE KULLANIMI ÜZERİNE

Kasımcan SADIKOV

*Prof. Dr., Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi, Özbekistan,
kasimjonsadikov@gmail.com*

ÖZ

Geleneksel gramer çalışmalarında yüklemi isim soylu olarak nitelendirilen türü görecelidir. Çünkü isim cümlelerinin yüklemi her zaman isim, sıfat, zamir, sayı adı gibi kelimelerden oluşmayabilir. Böyle cümlelerde yüklem olarak kabul edilen isim soylu kelimelerden sonra mantıken vurguyu ifade eden turur ~ durur (Özbekçede -dır eki) vardır. İsim cümlelerinin tamamında yüklem yerinde söz konusu bildirmeye ihtiyaç vardır, dolayısıyla bu tür “isim cümleler” aslında yüklemine göre fiil cümleleridir. Cümlede isim soylu yüklem olarak algılanmasına rağmen sözdiziminde her zaman bir fiile ihtiyaç vardır. Cümlede fiil dışındaki kelimelerin de yüklem olarak bulunabilmesini, konuşma ve yazılı metin oluşturmanın binlerce yıllık geçmişe sahip olarak tarihi lengüistik gelişime bağlamak mümkündür. Bildiride Türkçe yazılı kaynaklar örneğinde isim cümleleri ve bu tür cümlelerin ortaya çıkmasındaki etkenler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk yazıtları, eski Türk dili, yüklem, isim soylu yüklem, bildirme.

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DEVRİNE AİT TRANSKRİPSİYON METİNLERİ

Vadim PONARYADOV

Dr., Rusya Bilimler Akademisi, Rusya, vadim.ponaryadov@yandex.ru

ÖZ

Türk dilinin tarihi için önemli kaynak olarak bilinen transkripsiyon metinleri son zamanlarda oldukça çok dikkat çekmektedir. Bunların önemiyetinin başlıca nedeni Arap harfli metinlere göre Türk dilinin ses sistemini daha doğru göstermesine bağlıdır. Genellikle bu konuyla ilgili çalışmalarda 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Latin alfabesiyle transkripsiyonlanmış Türkçe metinlerden söz edilir. Ancak daha eski olan, Eski Anadolu Türkçesi devrine ait transkripsiyon metinleri mevcut olsa da hâlâ bu kadar çok dikkat çekmemiştir. Şimdiye dek biri Yunan alfabesiyle yazılmış ve üçü Ermeni harflerle yazılmış dört böyle metinlerin mevcut olduğu belli olmuştur. 1) 12. yüzyılı Yunan şairi İoannes Tzetzes’in “Teogonya” adlı destanında bir Türkçe cümle. 2) 1287 yılında Ermeni şair Taronlu Toros tarafından yazılmış bir Türkçe şiir. 3) 13. yüzyılı Ermeni şairi Ovannes Yerznkatsi’nin şiirlerinde bulunan Türkçe parçalar. 4) 15. yüzyılın ilk yarısında daha eski orijinalden istinsah edilmiş bir Ermeni el yazmasında bulunan Türkçe yazılmış monofizit Hristiyan duası. Bu kaynaklardan faydalanarak Eski Anadolu Türkçesi ses bilgisi hakkında birkaç mühim sonuçlara varmak mümkün olur.

Anahtar Kelimeler: Türk dili tarihi, Eski Anadolu Türkçesi, transkripsiyon metinleri.

KIPÇAK GRUBU TÜRK DİLLERİNDE KÖK SÖZ YUVALARININ ARAŞTIRILMASI TARİHİ

Faide OMAROVA

*Doktora Öğrencisi., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan,
filfay-6786@mail.ru*

ÖZ

Dilin tarihini öğrenmek için ilk yapılması gereken sözün tarihini, geçirdiği evrim sürecini, söz köklerinde olan morfolojik ve semantik değişimleri öğrenmektir.

Türk dillerinin kök söz yuvaları ile ilgili bilgilere rastlanılan ilk kaynak XI. yüzyıla ait Kaşgarlı Mahmut'un "Divanu Lügati't-Türk" yapıtıdır. Ancak bu konu ile ilgili bilimsel çalışmalar XIX. yüzyılın sonlarında A. Vamberin ve V. V. Radlov'un araştırmaları ile başlıyor.

Azerbaycan dilbiliminde de bu konuya genel olarak değinilmesine rağmen Kıpçak grubu Türk dillerindeki kök söz yuvaları üzerine sistemli bir inceleme neredeyse hiç yapılmamıştır. Başkurtça, Karayimce, Karakalpakça, Kazakça, Kırgızca, Tatarca, Nogayca gibi lehçelerden oluşan bu gruba ait dillerin kök söz yuvalarının fiili materyal bazına dayalı yapılan araştırmalar çok günceldir.

N.A.Baskakovun söz köküne yönelik görüşleri bir çok Türkolog tarafından eleştirilmektedir. Onun kök sözler teorisi Türk dilleri için ilkin söz yapısının sadece ünsüz+ünlü+ünsüz formulünden oluşması tezine dayanıyor. Bu konuyu ilk defa kendisinin "Nogayca ve Lehçeleri" eserinde ele alan dilbilimci daha sonra "Karakalpak dili" çalışmasında da aynı tezi savunmuştur. Türk dilbilimcilerin eserlerinde mezkur problem belli bir ölçüde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıpçak grubu Türk dilleri, kök söz yuvaları, araştırılma tarihi, kaynaklar.

OĞUZ GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE YALANCI EŞ DEĞER DUYU FİİLLERİNİN ANLAM AÇISINDAN ÇEŞİTLENMESİ

Gülnisa USUBOVA

*Arş. Gör., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
usubova1992@gmail.com*

ÖZ

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla ortaya pek çok Türk lehçesi ve yazı dili çıkmıştır. Yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmelerde Türk Dünyası birbirine daha fazla yaklaşmış ve Türk yazı dilleri arasındaki aktarma çalışmaları hız kazanmıştır. Yapılan aktarmalar sırasında çeşitli sorunlarla karşılaşan araştırmacılar bu sorunları “Aktarma Problemleri” ve “Aktarma Meseleleri” başlıkları altında inceleyerek konuyla ilgili birçok çalışma yapmışlardır ve bu problem üzerinde son yıllarda sıklıkla durmuşlardır. Yalancı eş değerler konusu da aktarma problemlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Birbirinden farklı olan en az iki dil veya lehçe ya da şive arasında yazılışları ve okunuşları aynı, fakat anlamları farklı olan kelimelere yalancı eş değerlilik denir. Aynı ek, aynı ses yapısıyla ya da bulunduğu lehçenin ses yapısına uygun olarak iki lehçede de bulunuyor olabilir. Bu duruma uzun süre birbirinden ayrı kalan, başka dillerden etkilenen Türk lehçeleri arasında sık rastlanılır. Bu makalede birbirine birçok bakımdan yakın olan ve aynı kaynaktan beslenen dört lehçedeki yalancı eş değer duyu fiilleri ele alınarak anlam çeşitliliği bakımından karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Oğuz grubu, yalancı eş değer, duyu fiilleri, anlambilim.

“EDEBİYAT ÜSTATLARIMIZIN AŞKLARI” RÖPORTAJI VE ROMAN À CLEF'E BİR GİRİŞ DENEMESİ

Selçuk ATAY

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Türkiye, selcukatay@karabuk.edu.tr

Ahmet KAYA

*Yüksek Lisans Öğrencisi., Karabük Üniversitesi, Türkiye,
2128241018@ogrenci.karabuk.edu.tr*

ÖZ

Anlatıların anlam alanını veya yapısını çözümlenmeye yönelik edebiyat kuramlarının pek çoğunun bakış açısı, gerçeklik ile anlatı arasındaki ilişkide kesişir. Eserin ardında ontik bir bilinçle duran sanatkârın ve okuyucunun, yapılacak olan incelemede nasıl ve ne şekilde konumlandırılacağı bu bakış açısının temel problemidir. Metin incelemesinde sanatkârın ve okuyucunun metne yaklaştırılması, sanatkârın biyografisi ile eserin yazıldığı veya okunduğu döneme dair diğer hususların eserin anlamlandırılmasında bir ölçüt olarak kullanılması, gerçek okuyucuya dair bilinçlerin metinden olabildiğince uzaklaştırılması, metnin kendi varlık alanı olan bir nesne olarak kabul edilmesi şeklinde tasnif edilebilecek bu yapı metinden türetilen anlamın da doğrudan doğruya etkileyicisi durumundadır.

Söz konusu konumlandırma içerisinde Roman à clef; sanatkârın, zamanın gerçek isim ve olaylarını bir romanda kurgu hâline getirdiği, bununla beraber, bu olay ve kişilerin tanınması arzusunda olduğu bir tür olarak tarih ve kurguya eşit mesafede duran yapısıyla dikkat çeker. Bir yönüyle sanatkârın biyografisini, diğer yönüyle alımlayıcının bunu keşfetmesini isteyen ve son olarak metnin kurgusal bir yapı olduğunu unutmayan roman à clef, bu anlamda söz konusu öğeler arasında “benzersiz” bir ilişki kurar. Bu ise kurguya ve biyografik unsurlara tam bir hâkimiyet gerektirir. Kişilerden ve olaylardan haberdar olanların, sanatkâr tarafından verilen ipuçlarıyla doğrudan anlayabileceği bu durum diğer okuyucular için belirli bir birikime sahip olma şartını da beraberinde getirir. Böylesi bir tür, elbette, kendi kuramsal bakış açısını da metnin tahlilinde zorunlu kılar.

Akşam gazetesi muhabirlerinden Hikmet Feridun Es’in 1930 yılında yaptığı “Edebiyat Üstatlarımızın Aşkları” üst başlığını taşıyan röportaj serisi alımlayıcıda olması beklenen söz konusu birikim için önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu bildiri de bir ilk kaynak olarak sanatkârların röportajda verdiği bilgiler ışığında eserlerindeki roman à clef’in unsurlarının nasıl görüldüğü incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anlatı, röportaj, Roman à clef, anahtarlı roman.

GÖSTERGEBİLİMSEL BİR OKUMA DENEMESİ: FATİH-HARBİYE ROMANINDA KİMLİK ARAYIŞI

Osman ORUÇ

Dr. Öğr. Üyesi., Bayburt Üniversitesi, Türkiye, osmanoruc@bayburt.edu.tr

ÖZ

Peyami Safa, romancılığının başat hususiyetlerden biri olan ve yüz elli yılı aşkın bir süreden beri Türk toplumunun tecrübe ettiği Doğu-Batı medeniyetleri arasındaki çatışma ve bu çatışma arasında kalmış olmanın neticesi olarak bireysel ve toplumsal boyutta gözlenen bunalımlar, yazarın birçok romanında olduğu gibi Fatih-Harbiye romanında da karşımıza çıkar. Göstergibilimsel bir okumaya açık olan Fatih-Harbiye romanında öne çıkan “Fatih-Harbiye, Ahşap-Beton, Kedi-Köpek, Esans-Parfüm, Keman-Ud” gibi göstergeler üzerinden Doğu ve Batı mukayese edilir. Romanın başkahramanı Neriman ekseninde yapılan bu mukayese sırasında ve neticesinde romancı her iki medeniyete dair birtakım eleştiriler getirmekle beraber son tahlilde geleneğin şekillendirdiği kendilik kodlarına ulaşır. Geleneksel yaşayış ile Avrupaî yaşantının tartışıldığı romanda, söz konusu tartışmanın birtakım göstergeler üzerinden yürütülmesi, tezli romanlar yazan Peyami Safa’nın çalışmaya konu, romanında öne sürdüğü tezin açığa çıkarılmasında birer işleve sahip olan bu göstergeler üzerinden eserin tahlilini bir zaruret olarak ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Fatih-Harbiye, Gösterge, Kimlik, Doğu-Batı.

HAŞİM HAKKINDA BAZI MÜLAHAZALAR

Deniz POLATER

Dr., Düzce Üniversitesi, Türkiye, denizpolater@hotmail.com

ÖZ

Aristo'dan günümüze süregelen, poetika anlayışı oluşturma, başka bir deyişle poetika anlayışını ortaya koyma adına Türk edebiyatında ilk esaslı çalışmayı Ahmet Haşim'in gerçekleştirdiği kabul edilir. Bir savunma mekanizmasının ürünü olarak ortaya çıkan bu makale, şairin Kurtuluş Savaşı yıllarında *Dergâh* dergisinde yayımlanan “Bir Günün Sonunda Arzu” şiirine yönelik eleştirilere yanıt amacıyla doğmuştur.

Haşim, bu çalışmasında özellikle şiirde “mâna (anlam)” ve “vuzûh (açıklık)” kavramları üzerinde durur, kendisine ve şiirine yönelik sert eleştirilere aynı tonda karşılık verir. Kelimelere ruh verme ve müzikal bir değer kazandırma konusunda oldukça iddialı olan Hâşim'in, şiirleri dikkatle incelendiğinde görülecektir ki, bu iddiası hiç de boş söylenceler değildir. Edebiyatımızın önde gelen kalemlerinden Ahmet Haşim'le ilgili bugüne değin sayısız değerli çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, sanatkârın şiir dünyasına bir kez daha, küçük de olsa bir ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Haşim, poetika, şiir, mâna, vuzûh.

MUSTAFA KUTLU’NUN “BEYHUDE ÖMRÜM” ADLI HİKÂYESİNİN METİN DİL BİLİMSEL BİR ÇÖZÜMLEMESİ

Dilek ALAÇAM

Doktora Öğrencisi., Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, dilekalacam3@gmail.com

ÖZ

Metin dil bilimi, bir metni bütün yönleriyle ele alan ve inceleyen bir bilim dalıdır. Metin dil bilimi, 1960’lı yıllarda Almanya’da ortaya çıkmış, Türkiye’de ise dil biliminin bir alanı olarak gelişme göstermiştir. Metin dil biliminin amacı; metnin yapısını, işlevini, öğeleri arasındaki ilişkilerini ortaya çıkarmak, metni belirli ölçütlere göre sınıflandırmak ve metnin dil bilimsel açıdan incelenmesini sağlamaktır. Bu çalışmadaki amaç, Mustafa Kutlu’nun Beyhude Ömrüm adlı hikâyesindeki metin dil bilimi ile ilgili unsurların tespit edilmesi, bu unsurların metin dil biliminin belirli ölçütleri açısından ele alınması, incelenmesi ve açıklanmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Metin dil bilimi, metin, Mustafa Kutlu, Beyhude Ömrüm.

ÇAĞDAŞ AZERBAYCAN EDEBİYATINDA KLASİK GELENEĞİN DEVAMI: ARİF BUZOVNALI SANATI ÖRNEĞİNDE

Vüsale MUSALI

Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, tezkireshinas@gmail.com

ÖZ

Derin tasavvuf bilgisine sahip ve belagatli kelimelerden örülü şiirler yazan Azerbaycan şairleri klasik edebiyatımızın mimarlarıdır. Bugün de onların ismi gururla anılıyor, eserleri inceliyor ve yayınlanıyor. Bunların yanı sıra Azerbaycan şairleri hem yaşadıkları dönemde hem de kendilerinden sonra edebiyatta ciddi tesir etmiş, edebi mektep rolünü üstlenmişlerdir. Böylece Azerbaycan edebiyatında klasik anane kırılmaya uğramadan devam etmiştir. Edebi meclisler bu geleneğin yaşaması için merkez rolünü yerine getirmiştir. Sovyet yönetimi klasik şiiri ortadan kaldırmaya çalışsa da bu mümkün olmamıştır.

Çağdaş Azerbaycan edebiyatında klasik şiir yazma geleneği hâlâ yaşamaktadır. Bu şiiri yaşatanlar ise esasen Bakü edebi muhitini temsil etmekte olan şair ve gazelhanlardır. Klasik şiir, muğam Bakü'nün ruhu olması sebebiyle Bakü edebi muhitini klasik şiirsiz düşünmek imkânsızdır.

Sovyetler döneminin en sıkı zamanında bu edebi meclisler evlerde gizli bir şekilde faaliyet göstermişlerdir. Bağımsızlık sonrası edebi meclisler yeniden faaliyete geçmiştir. Bu edebi meclislerden biri de 2016 yılından itibaren faaliyete geçen ve başkanlığını Hacı Arif Buzovnalı'nın yürüttüğü Azerbaycan Yazarlar Birliği Hazar Şubesidir. Bu edebi meclis bir klasik şiir atölyesidir.

Bildiride, günümüzde klasik şiir geleneğini yaşatan hem klasik şiire özgü konuları hem de çağdaş konuları işleyen, “Hazar Tezkiresi” isimli tezkire tertiplenmiş Hacı Arif Buzovnalı'nın sanatı değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, edebiyat, klasik, şiir, Arif, Buzovnalı.

MUKAĞALI MAKATAEV VE KASIM BEY ZAKİR ŞİİRLERİNDE TURNALAR KONUSU

Aynure BABAYEVA

*Arş. Gör., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan,
babazade_aynur@mail.ru*

ÖZ

Kazakistan ilminin muteber şahsiyetlerinden biri de Mukağali Süleymanuli Makataevdir. Batı edebiyatından kazakçaya yaptığı çevirilerle, nağıllara dönmüş mısraları, destanlara dönmüş şarkılarıyla gerek kazak edebiyatı, gerekse de dünya edebiyatına bir kültür mirası bırakmıştır. 45 yıllık ömründe Mukağali şiir dünyasında sönmez iz bırakmış, birkaç şiir kitabı ile destan yazmıştır.

19. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının en önemli isimlerinden biri de Kasım bey Zakirdir. Kendine has üslubuyla ince ruhlu bir şair olan Zakir Azerbaycan edebiyatında hiciv şiir türünün yaratıcısı olarak bilinmektedir. Zakir şiirlerinin bir kısmı aşk, diğer kısmı ise sosyal konuları ele alıyor. Onun aşk üzerine yazdığı şiirlerinin temelini insan güzelliği, yüce aşk duyguları, insanın iç ve manevi dünyasını teşkil ediyor. Bu eserler insanda yaşam sevgisi, anlamlı hayat yaşama hissini aşılacaktır. Her iki şairin de turnalar konulu şiirlerini incelediğimiz bu yazıda turnaların şairlerde bıraktığı izlenim dikkate alınmıştır. Esasen ayrılık ve vatan konusunu temsilen müracaat edilen turnalar konulu şiirler her iki şairin de sevilen şiirleri sırasında yer almaktadır.

Zakir şiirleri 19. Yüzyılın Azərbaycan yaşamının doğasını ve insan güzelliğinin en parlak değer ölçüsünü değerlendirme yetkisine sahiptir. Onun eserleri hassas bir insanın duygu ve kalp atışlarıdır. Bu yüzden bu eserler tazeliğini kaybetmeden okurlar tarafından sevgiyle okunur. Bununla birlikte Makataev şiirleri destana, şarkıya çevrilerek dillerden düşmeyen sevilen kazak şairleri sırasındadır. O, insanlarla tabiat ve hayat arasındaki uyumun ve anlaşmanın şairidir. Onun şiirleri gerçek hislerden doğmuştur. Bu hisler gerçek coşku, gerçek sevgi, gerçek özlem ve gerçek üzüntüdür. İşte bu yüzden Kazak edebiyatının yetenekli kurucularından biri diye nitelendirilir üstat şair Mukağali Makataev.

Anahtar Kelimeler: Kasım Bey Zakir, Mukağali Makataev, turnalar, vatan, hasret.

GÜNEY AZERBAJCANDA ANADİLLİ ŞİİRİN GELİŞİMİNDE MUHAMMED HÜSEYN ŞEHRIYAR ŞİİRİNİN ÖNEMİ

Türkan MECİDOVA

*Dr., AMİA, N. Gencevi adına Milli Azerbaycan Edebiyatı Müzesi, Azerbaycan,
nuran545@mail.ru*

ÖZ

Azerbaycan edebiyatının en sevilen sanatkârlarından biri üstad Şehriyardır. Şehriyarın ismi dahi Nizami, Sadi, Hafızın isimleri ile beraber anılmaktadır.

Şairin ismi Seyyit Muhammedhüseyn, tahallüsü ise Şehriyardır. İlk kalem tecrübelerini “Behçet” takma ismi ile yazmış, edebiyat dünyasında Şehriyar olarak tanınmıştır. Şehriyarın ana dilimize olan sevgisi onun kendi vatanına ve annesine duyduğu sevgiden kaynaklanmaktadır. Annesini kaybettiği zamanları hayatının en acılı zamanları olduğunu söyleyen şair, “Eyvah, anam” isimli şiirini de bu acısını dile getirmek için yazmıştır. Şairin kendi kaleminden bir örnekle onun ana dilimizin sırlarına nasıl vakıf olduğunu böyle öğrenmiş oluyoruz:

Bir bilsen, bana bir aman neler demiş o!

Hakikatler söylemiş, efsaneler demiş o.

Onun masallarıyla kanat açmış hayalim,

Bayatılar, laylalar, teraneler demiş o.

...Ben onun sayesinde boya-başa yetmişim,

Annem beni yaratmış, ben alem yaratmışım.

M.Şehriyarın ana dilinde yazdığı eserleri sınırları aşarak diller arasında ezberlenmiş, “Haydarbabaya selam” şiiri de dahil, yalnızca Güney Azerbaycanda ve İranda değil, Kuzey Azerbaycanda, Türkiyede, Irakta, Orta Asyada, genel olarak dilimizin anlaşıldığı bütün ülkelerde meşhur olmuştur. Bu şöhretin ilk nedeni, şairin her fırsatta azeri türkü olmasını dile getimesi ve türk olması ile gurur duymasıdır. İkinci sebep ise, annesine ve anne sütü ile iliklerine işlemiş kendi Azerbaycan Türkçesine duyduğu saygı hissidir. Elbette yüreğinin en derinlerinden akıp gelen “Türkün dili gibi sevgili, istekli dil olmaz” diyen bir şairin ana diline olan saygı ve sevgisi böyle olmalıydı.

Anahtar Kelimeler: Azeri türkçesi, ana dili, Güney Azerbaycan, vatan sevgisi.

XVIII. YÜZYIL AZERBAYCAN ŞİİRİNDE EDEBÎ DİL MESELELERİ

Fidan ALİZADE

*Doktora öğrencisi., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
piriyeva.fidan@inbox.ru*

ÖZ

18. yüzyıl Azerbaycan edebî metinlerinde edebî dil meseleleri hem edebiyat biliminin hem de dilbilimin güncel sorunlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Böylece filologlar ve araştırmacılar edebî dil temelinde metnin semiyotik yapısını, işaretler sistemini, metaforik katmanlarını, alt metnini belirleyebilirler.

Klasik metinleri anlamak, araştırmacıdan özel bir yetenek gerektirir ve bu metinleri orta çağ edebî dilinin kodlarına, semboller sistemine, tasavvufla bağlantılarına vakıf olmakla analiz etmek mümkündür. Aksi takdirde edebî metnin açıklama ve yorumları yüzeysel ve hatalı olacaktır. Bu yüzden 18. yüzyıl metninin dil ve üslup özelliklerini analiz edebilmek için öncelikle kaynaklarını bilmek gerekir.

18. yüzyılda Azerbaycan edebiyatında sadeleşme ve Osmanlı edebiyatında mahallileşme akımı özel bir gelişme aşamasına girmiştir. Yerelleştirmenin karakteristik özellikleri araştırmacılar tarafından şu şekilde tanımlanıyor:

- Atasözleri ve deyimlere yer vermek;
- Heceyle şiir yazmak;
- Günlük yaşam sahnelerini ve gerçek doğa unsurlarını şiire yansıtmak;
- Dış dünyaya yönelik şiirler yazmak;
- Konuşma dilinin unsurlarını ve özelliklerini kullanmak;
- Tamamı veya çoğu Türkçe kelimedenden oluşan şiirler okumak;
- Tarihi olaylara kayıtsız kalmayarak, bunları şiire de yansıtmak;

18. yüzyıl Azerbaycan edebî dilinin oluşumunun temelinde sanatsal üslup vardır. O dönemde var olan sanatsal üslup biçimleri şu şekilde sınıflandırılır:

- a) Klasik şiir üslubu;
- b) dini-propaganda şiir tarzı;
- c) koşma üslubu;
- d) kurgu tarzı;
- d) sözlü edebiyat-folklor üslubu.

Bildiride esasen bu noktalar analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: XVIII. yüzyıl, Azerbaycan edebiyatı, klasik şiir, üslup.

DİVAN ŞİİRİNDE ‘KULAK ÂŞIK OLURMUŞ GÖZDEN ÖNDİN’

Şerife AKPINAR

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye, sakpinar07@gmail.com

ÖZ

Divan şiiri hayata ve insana dair her unsuru kendisine konu edinmiştir. Bu konuların en başında elbette aşk gelir. Aşk, pek çok yolla ve kahramanla şiirlerde söz konusu edilmiş; âşığın halleri, nasıl aşka tutulduğu ve çabası yanında mâşukun nazı ortak mazmunlar çevresinde ama her şairinin kaleminde orijinal bir söyleyişle dile gelmiştir. Aşka dair işlenen konulardan biri de şiirin başkahramanı âşığın, sevdiğine ilk nasıl âşık olduğuna dairdir. Özellikle aşk hikâyelerini konu alan mesnevilerde olmak üzere divan şiirinin genelinde klişe âşık olma motifleri yer alır. Bunlar arasında; rüyada görerek âşık olma, suretini görerek âşık olma, mektepte birbirini görerek âşık olma, karşılaşarak âşık olma, zamanla âşık olma ve görmeden duyarak âşık olma sayılabilir. Genel teamül ilk görüşte aşka inansa da bazen aşk bir duyuşta saklıdır. Âşık hiç görmediği ancak şöhretini, cesaretini, güzelliğini duyduğu sevgiliye âşık olabilmektedir zira. Bildiride “duyarak” bir başka söyleyişle “kulaktan âşık olma” motifi üzerinde durulacaktır. Mesnevilerden derlenen örneklere ve divanlarda şairlerin “kulağın gözden evvel âşık olması” motifini nasıl dile getirdiklerine dikkat çekilecektir. Böylece söz konusu edilen beyitlerdeki kulağın gözden öndin âşık olma halleri işitilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, aşk, kulaktan âşık olma.

AZERİ BİR DİVAN ŞAİRİ: BİDÂRÎ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Faruk SÖNMEZ

Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye, faruksonmez123@hotmail.com

ÖZ

Divan şiiri Buhara’dan Bağdat’a Mısır’dan Balkanlar’a uzanan geniş bir edebî gelenektir. Osmanlı bünyesine giren her merkez bu şiire katkı sağlamıştır. Osmanlı hakimiyetine kısa bir süre giren veya hiç girmeyen coğrafyalardan bile Divan şiirine meyleden ve bu çizgide eserler meydana getiren şairler olmuştur. Safevî Devleti döneminde; Herât, Nişâbur, Tebriz, Hemedan ve Kazvin gibi şehirler Divan şairi yetiştirmiş başlıca merkezlerdir. Osmanlı’nın Tebriz Seferi’nden sonra bu bölgelerde yaşayan bazı şair ve edipler devlet ricaliyle beraber İstanbul’a getirilmişlerdir. Osmanlı sultanları ve idarecileri tarafından himaye gören bu kişiler, zamanla devletin çeşitli kademelerinde vazifeler almışlardır. Tebriz Seferi’nden sonra Şeyhülislam Kadri Çelebi’nin tavsiyeleriyle abisi Sehâbî (ö. 971/1564) ile beraber İstanbul’a getirilen şairlerden biri de Bîdârî (ö. 968/1560)’dir. İstanbul’a geldiğinde okuma yazma bilmeyen Bîdârî burada hem okuma yazma öğrenir hem de sarraflık mesleğini icra etmiştir. Kısa süre içinde Osmanlı Türkçesine hâkim olmuş ve şiirler kaleme almıştır.

Tebliğde Bîdârî’nin hayatı, sanatçı kimliği ve şiirleri üzerinde durulmuştur. Kaynaklarda herhangi bir eseri hakkında malumat bulunmamaktadır. Lakin başta mecmualar ve şu’arâ tezkireleri olmak üzere birçok kaynakta şairin şiirleri tespit edilmiştir. Bîdârî’nin kaynaklarda geçen şiirleri ele alınmış, üzerinde değerlendirmelerde yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Divan Şiiri, Bîdârî, Osmanlı, Azeri.

ŞEMSÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHA ADLI MESNEVİSİ

Ahmet Safa ÇOLAK

*Doktora Öğrencisi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye,
ahmetsafacolak@gmail.com*

ÖZ

15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılın başında kaleme alındığı varsayılan eser Çağatay ve Azerbaycan epik şiirinin özelliklerini barındırmaktadır. Eserin müellifi hakkında ise malumat yoktur. Bahsi geçen dönemde Şemsî mahlaslı birçok şair olsa da eserimizi yazan hangi Şemsî'dir, bugün için bunu tespit etmek oldukça güçtür. Eserin müellifinin Şemsî olduğunu ise mesnevide yer alan gazellerde şairin mahlasının geçmesinden ötürü anlamaktayız.

Şemsî'nin eserinin elimizde dört nüshası mevcuttur. Bu nüshaların ikisinde eserin kaleme alındığı tarihle alakalı bilgiler yer almaktadır. Tebriz nüshasında yer alan bilgiye göre bu nüsha 1525 yılında istinsah edilmiştir. Erivan nüshası ise 1475 yılında istinsah edilmiştir. Dört nüsha üzerinden tenkitli metnini oluşturduğumuz eser 2750 beyit civarındadır.

İlk ve esas nüsha Tebriz Milli Kütüphanesi'nde 2671 numarada kayıtlı nüshadır. Bu nüsha 107 varaktan oluşmaktadır. İkinci nüsha ise Erivan Devlet Yazmalar Kütüphanesi'nde yer alan Fs-208 numarada kayıtlıdır. 74 varak olan bu nüshanın başında, ortasında ve sonunda Süle Fakih ve Hatayî Tebrîzî'ye ait Yusuf u Züleyha adlı eserlerinden beyitler karışmıştır. Üçüncü nüsha ise Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Fuzûlî adına El yazmalar Enstitüsü'nde B-6924/8549 numara kayıtlı nüshadır. Diğer nüshalara göre oldukça eksik olan bu nüsha 23 varaktır. Dördüncü ve sonuncu nüsha ise yine Azerbaycan'da keşfettiğimiz ama kütüphanelerde yer almayan nüshadır. 97 varak olan bu nüsha da diğer üç nüsha gibi eksiktir.

Çalışmamızda Şemsî'nin Yûsuf u Züleyha adlı mesnevisi, metin ve içerik bağlamında tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şemsî, Yûsuf u Züleyha, Mesnevi, Azerbaycan, Çağatay.

FUZÛLÎ’NİN TÜRKÇE DİVAN’INDA SEVGİLİNİN GÜZELLİK UNSURLARINDA RENKLERİN KULLANIMI

Sevinç ÜNSAL

Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye, sevinç-3441@hotmail.com

ÖZ

Renkler, kaynağını ışıktan alarak tabiattaki unsurları renklendirmenin yanında toplumsal ve kültürel alanda birer simge ve sembol görevi görürler. Bu bağlamda her toplum; psikolojik, kültürel, dinî, siyasî, ekonomik, etnik, edebiyat vb. değerlerine göre simge ve çağrışım yönünden renklere manalar yükler. Edebî eserlerde duygu, düşünce ve hayallerin anlatımında renklerin geniş yer edindiği görülür. Divan şiirinde de estetik anlayış doğrultusunda renkler önemli yere sahiptir. Şairler renklere değer verir ve renklerin tasvirî, simgesel, çağrışım ve estetik özelliklerinden faydalanarak şiirlerine zenginlik katarlar. Bu zenginlikleri kuvvetli bir ifade tarzı ve mükemmel bir hayal gücüyle şiirlerine yansıtan Klasik şiirin en önemli şairlerinden biri, Fuzûlî’dir. O, renkleri insan ve tabiata ait unsurların tasvirinde özellikle sevgiliye dair güzellik anlayışı doğrultusunda Türkçe Divanı’na yansıtır. Bu bildiride; Fuzûlî Divanı’nda sevgilinın yüz, yanak, dudak, saç, hatt, ben, göz, diş ve sine gibi güzellik unsurlarında renklerin kullanımını incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî’nin Türkçe Divanı, sevgili, renkler.

44 GÜNLÜK VATAN SAVAŞI ŞİİRLERİMİZDE DİL VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Merziyye NECEFOVA

*Prof. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan,
necefova.merziyye@mail.ru*

ÖZ

Azerbaycan halkının yaşadığı Karabağ savaşının şiirimizde ayrı bir yeri vardır. Özellikle bu şiirlerin dilsel ve üslup özellikleri, dil zenginliği, şiirin Karabağ'daki değerini yansıtmaktadır. Modern zamanlarda Karabağ konusunda yazılan eserlerin poetik imkânları, bu tür şiirlerin oluşması için parlak imgeler yaratan büyük şairlerimizin insan duygu ve düşüncelerini özenle ve dikkatle kaleme aldıkları dil ve sanat özelliklerini, ideolojik ve estetik niteliklerini göstermektedir.

Azerbaycan halkının yaşadığı 44 günlük savaş ve Karabağ topraklarının kıtlığı çağdaş şiirimizde somutlaşmıştır. Dil zenginliği ve folklor motiflerinin bu şiirlerde kullanılması şiirimizi zenginleştirmiştir.

Nariman Hasanzadeh, Sabir Rüstemhanlı, Yusif Nagmakar, Zahid Halil, Rafiq Yusifoğlu ve diğerleri. Şairlerin bu konudaki şiirleri, ikinci Karabağ savaşında verilen mücadeleyi, zafer sevincini, dilin zenginliğini ve folklor motiflerin güzelliğini yansıtmaktadır.

Karabağ'ın kurtuluşunda bu konudaki şiirlerin rolü yadsınamaz. Araştırmalar, şairlerimizin edebi dilin zenginliğinden, çok katmanlı gölgelerinden ve figüratif anlatım tarzından en iyi şekilde yararlanmaya çalıştıklarını göstermektedir. Şairlerimiz, derin manaları ve büyük fikirleri birkaç kelime ile ifade etmişlerdir. Makalede Karabağ savaşını ve Azerbaycan'daki 44 günlük vatan savaşını yansıtan çağdaş şiirler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: 44 gün, zafer, özgürlük.

ÖZLEMİN SOMUT HALİ: CENGİZ DAĞCI'NIN “ANNEME MEKTUPLAR” ROMANI

Ayten ABBASOVA

Dr., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan, ayten.abbasova@list.ru

ÖZ

20. yüzyıl Kırım-Tatar edebiyatının en değerli simalarından olan Cengiz Dağcı politik oyunların kurbanına çevrilmiş, topraklarından çok uzaklara sürülen Kırım Türklerinin boğulan sesini yazdığı değerli eserleri ile bütün dünyaya duyurmuştur. Gördüklerini, yaşadıklarını yazar prizmasından geçiren Dağcı bütün eserlerinde “yaşanmış ve yaşanan bir hayat parçası” olduğunu ve her eline kalem aldığında hayalen uzak düştüğü topraklara -Kırım’a, Gurzuf’a, Kızıldaş’a- döndüğünü hatıralarında dile getirir. Savaşın her yüzünü görmüş, esir kamplarından sağ çıkmış yazar, savaş bitse de çilesi bir türlü bitmeyen Kırım Türklerinin yaşadıklarını unutmamış ve unutturmamıştır.

Bütün hayatı boyunca Anne ve Vatan hasreti çeken yazar Kırım’dan uzak düşmekle dünyada onun için en değerli varlık olan annesinden da ayrı düşmüş, ömrünün son gününe kadar annesini hiç görememiş, hatta ondan küçük bir haber bile alamamıştır. 15 mektuptan oluşan “Anneme mektuplar” romanında da yazar anne özlemine dile getirir. Yazarın genellikle uzakta olan kişilerin iletişim aracı olan mektup yöntemini kullanması romanda anlatıcı ile annesi arasında uzaklığın olmasından kaynaklanmaktadır. Romandaki mektuplar tek taraflıdır. Anlatıcı annesinin hayatta olmadığından emindir, ancak mektupları onun hayatta olduğunu hayal ederek yazmıştır.

Yazar çocukluk ve gençlik yıllarını hatırlarken o dönemde Kırım’da yaşanan olayları, günahsız insanların tutuklanmalarını, kolektifleştirmenin ağır sonuçlarını, başsız kalan ailelerin yaşadığı zorlukları, açlıkla, susuzlukla geçen soğuk kış gecelerini ve sürgünleri, Kırım Türklerinin topraklarından koparılışını kederle hatırlar. Ancak diğer romanlarından farklı olarak Cengiz Dağcı “Anneme mektuplar” romanında olayların geniş anlatımına yer vermemiş, bu olayların Kırım Türklerinin iç dünyasında açtığı yaraları göstermeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Dağcı, roman, özlem, Kırım, vatan, anne.

KIRGIZCA VE TÜRKÇEDEKİ FİİLLERİN LEKSİKOİSTATİSTİKSEL DEĞERLENDİRMESİ

Ali ÇELİK

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan, ali.celik@manas.edu.kg

ÖZ

Leksikoistatistik, incelenen dillerdeki kelimelerin istatistiksel bir çalışması olarak tanımlanabilir. Bu tür çalışmalar, karşılaştırmalı dil araştırmalarının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca incelemeler sonucunda elde edilen verilere bağlı olarak hazırlanan kelime listesi temelinde, incelenen dillerin söz varlığı hakkında bazı fikirlere de sahip olunmaktadır. Günümüz Türk dilleri grubu içinde Kırgızca, Kıpçak grubunda yer alırken Türkçe ise Oğuz grubundadır. Özellikle iki dil arasındaki bazı benzerliklerin olması yanında ses, şekil ve anlam değişikliklerinin görülmesi olağan bir durumdur. Hazırlanan bu çalışmanın temelini Gerard Clauson’un “A Lexicostatistical Appraisal of the Altaic Theory” adlı makalesi oluşturmaktadır. G. Clauson’un makalesinde listelenen kelimeler isim ve fiil olmak üzere toplam 200 adettir. İsim ve fiil bir dilde iki farklı özellik teşkil ettiği için bu çalışmada sadece G. Clauson’un vermiş olduğu listedeki fiillerin temelinde bir inceleme yapılmıştır. G. Clauson’un listesinde “Belirli Öğeler” bölümünde 19; “Tamamlayıcı Öğeler” bölümünde 26 olmak üzere toplamda 45 adet fiil yer verilmiştir. G. Clauson’un listesindeki fiillerin temel alınarak inceleme yapılmasının sebebi “Ana Türkçe”deki fiillerin günümüz Kırgızcasında ve Türkçesindeki benzerlikleri ile farklılıklarını hem ses hem de şekil bilgisi yönüyle ortaya koymaktır. Her ne kadar Türk dilleri “Altay Dil Ailesi” grubu içinde yer alsada Kırgızca ve Türkçe temelli olan bu çalışmada Türk dillerinin Altay Dil Ailesi ile olan ilişkisi üzerine durulmayacaktır. Çalışma hazırlanırken Kırgızca için “Kırgızsko-Russkiy Slovar’ I-II (1985)”; Türkçe için “Türkçe Sözlük (2011)” temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gerard Clauson, leksikoistatistiksel, Kırgızca, Türkçe, fiil, ses bilgisi, şekil bilgisi.

HÜSEYİN BALA MİRALAMOV’UN SANATSAL DÜZGÜSÜ VE TARİHİ HAFIZAYA EPİK İZLENİMİ

Zalxa ORUCOVA

*Arş. Gör., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan,
orucova.zalxa@mail.ru*

ÖZ

Tanınmış Azerbaycanlı yazar Hüseyinbala Miralamov’un farklı tarihsel dönemlerdeki olayların sanatsal ifadesini yansıtan eserleri, milli ahlaki değerlerin tasvirine geniş yer vermekte ve farklı dönemlere ait olayları paralel olarak takip ve analiz etmektedir. “Yanan Kar” romanında savaş temasını sanatsal bir cisimleşme nesnesine dönüştürerek yakın geçmişe yansımış ve yaşanan olayları dile getirmeye çalışmıştır.

Yanan Kar adlı roman iki kitaptan oluşmaktadır. Son 25 yılın tarihsel adaletsizliklerine karşı protesto çılgınlıkları, kan dökülmesine ve savaşlara karşı hümanist duygular, çalışmanın ana, önde gelen çizgisini oluşturuyor. Sivil ateş motifleri, milli ruh, kanlı olaylara duyulan nefret, Ermeni karakteri eserdeki pozitif kahramanların ana idealleridir. Son yıllarda nesrimizin en değerli örneği olarak kabul edilir.

Yanan Kar romanı, Karabağ savaşının yaşanmış olaylarına ait bir roman olarak ideolojik ve sanatsal özellikleriyle çağdaş edebiyatta müstesna bir yere sahiptir. Eser geleneksel tarzda yazılmış ve yazar şiddetli savaş koşullarında yaşayan insanların psikolojisi durumunu ön plana çekmiş. Hikâyenin özgün tarzı, olay örgüsünün bireysel olaylar üzerindeki gelişimi, karakterlerin her birinin açık ve kesin karakterizasyonu bu romanda açıkça görülmektedir.

Bey Kamran ile birlikte Süleyman, Zakir Kişi, Bahtiyar, Mustafa, Sadaf Teyze, Mohnat, Akif Muallim gibi imgeler aracılığıyla Karabağ mücadelesinin sanatsal bir tarihçesini oluşturur. Vatandaşın psikolojisini ortaya çıkarmaya hizmet eden sanatsal bölümler, okuyucuda düşmana karşı nefret uyandırarak onu intikam almaya çağırır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyinbala Miralamov, Karabağ, insan ruhu, tarihî hafıza, millî-manevi.

IRK BİTİG'DE DUYGU FİİLLERİ

Esra KILINÇ

Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi, Türkiye, esrailter@karabuk.edu.tr

ÖZ

Psikologlar, insanların kendilerini tanıyıp geliştirebilmeleri için duygularını tanımalarının ve anlamlandırmalarının gerekli olduğunu düşünürler. İnsanların bir arada yaşamasıyla oluşan toplumları tanıyabilmek için de o toplumun duygularının anlaşılması gerekir.

Bir dildeki duyguları ifade eden kelimeler, o dili konuşan toplumun duyguları ve dolayısıyla düşünceleri hakkında bize ipuçları verir. Bu düşünceden yola çıkarak bu çalışmada Eski Türklerin duygu ve düşünce yapısının anlaşılabilmesine katkı sağlamak amacıyla 9. yüzyılda yazıldığı düşünülen Irk Bitig'deki duygu fiilleri incelenecektir.

Irk Bitig eski Türk runik yazısı ile kitap biçiminde yazılmış ve bize kadar gelebilmiş tek Türkçe yapıttır. Metin 65 faldan oluşmaktadır. Irk Bitig'de yer alan fallar belli bir sistem üzerine kurulmuştur. Her bir falda anlatılan olay o dönemin zihin yapısına göre değerlendirilmiş ve fallar “Ança biling: Edgü ol. (Öylece biliniz: Bu fal iyidir.)” ya da “Ança biling: yablak ol. (Öylece biliniz: Bu fal kötüdür.)” ifadeleri ile bitirilmiştir. Fallarda sıkça falın öznesi olan kişi ya da kişilerin duygularına yer verilmiştir.

İyi ve kötü olarak adlandırılan fallarda hangi duygu fiillerinin kullanıldığı bu araştırma kapsamında incelenecektir. Olumlu duygu fiillerinin bir falın iyi bir fal olarak adlandırılmasını etkileyip etkilemediği, aynı şekilde olumsuz duygu fiillerinin kullanımının da bir falın kötü bir fal olarak adlandırılmasını etkileyip etkilemediği yine bu çalışma kapsamında ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fiiller, Duygu Fiilleri, Anlambilim.

*TAM- “YANMAK, YAKMAK” KÖKÜ VE TÜREVLERİ ÜZERİNE

Duygu YAVUZ ÖZ

Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, Türkiye, dyavuz@yeditepe.edu.tr

ÖZ

İlk edebî metinlerimiz olan Orhun Anıtları'ndan itibaren “ateş” kavram alanına ait ifadelerin çeşitli kök ve türevler ile karşılandığı görülmektedir. *Tam- da bu köklerden biridir. *Tam- “yanmak, yakmak” köküne tarihî dönem metinlerinde kök şeklinde ulaşılamamış olsa da metinlerde tespit edilen ileri ögeler bize böyle bir kökün var olduğunu düşündürmektedir. Eski ve Orta Türkçe Doğu Türklük sahası tarihî dönem metinlerinde tespit edilen *tamdu* “tutuşturma”, *t^a/omduḡ* “yakıt”, *tamGa(g)* “damga, gümrük, vergi”, *tamḡaçı* “mühürdar”, *tamḡalık* “ibrik, sofrası”, *tam^u/ü(K)* “cehennem”, *tamu(ḡ)luG* “cehennemlik”, *tamDul-* “yakılmak”, *tamDur-* “yakmak”, *tamDurul-* “tutuşturulmak”, *tamḡala-* “damgalamak”, *tamḡalan-* “damgalanmak”, *tamıt-* “yakmak” sözcükleri “yanmak, yakmak” anlamındaki bir *tam- kökünden geliyor olmalıdır. Bu çalışmada, sözü edilen sözcükler fonetik, morfolojik ve semantik açıdan incelenmiştir. İnceleme sonucunda *tam- kökünden türeyen sözcüklerin çeşitli deḡişkeleri olduğu saptanmış, bu deḡişkelerde yuvarlaklaşma, ötümsüzleşme, ötümlüleşme gibi ses olayları tespit edilmiştir. *Tam- kökünden türeyen sözcüklerin “+cı, -duk, -ga, -du, +llk, +luḡ, +la-, -(u)g, -r-” yapım ekleri ve “-(u)l-, -n-, -(ı)t-, -Dur-” çatı ekleri ile oluşturulduğu görülmüştür. Yine bu kökten türeyen sözcükler buldukları eserlerin içeriğine baḡlı olarak “ateş” kavramı etrafında çeşitli anlamlar yüklenmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: *tam-, tamGa(g), tam^u/ü(K), ateş, yakmak.

DİL, EĞİTİM VE OSMANLI MODERNLEŞMESİ: ARAP HARFLERİ EĞİTİMİN KİTLESELLEŞMESİNE MÂNİ MİYDİ?

Ebubekir KEKLİK

Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye, ebubekirkeklik@hotmail.com

ÖZ

Osmanlı'da eğitimin kiteselleştirilmesi düşüncesi ve eğitim-öğretim sistemini yeniden düzenleyerek merkezî bir idareye bağlama anlayışı, XIX. Yüzyılda Batılılaşmanın/modernleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin devlet tarafından organize edilmesi fikri Batı'da ortaya çıkmıştır. Zorunlu ve yaygın eğitimin kökleri Avrupa'da XVIII. Yüzyılın sonlarına kadar uzanır. Osmanlı'da eğitim-öğretimi merkezî bir idareye bağlama düşüncesi XIX. Yüzyılda Batı etkisiyle ortaya çıkmıştır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim-öğretim faaliyetlerini organize edecek olan Maarif Nezareti ancak XIX. Yüzyılın ortalarında kurulabilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'da eğitim-öğretimin modernleştirilmesi, merkezî bir idareye bağlanması ve kiteselleştirilmesi Tanzimat'tan sonra ortaya çıkmıştır, denilebilir. Ne var ki, son dönem Osmanlı idarecileri bu yolda çok büyük düşünsel ve yapısal engellerle karşılaşmışlardır. İşte pek çok Osmanlı eğitimcisine/düşünürüne göre bu yapısal sorunlardan biri de Arap harflerinin Türkçe okuyup-yazmayı zorlaştırması, dolayısıyla eğitimin kiteselleşmesinin önündeki engellerden biri hâline gelmesidir. Bu sebeple Arap harfleri değiştirilir veya en azından ıslah edilirse/Türkçe'ye daha uygun bir hâle getirilirse, eğitimin hızla yaygınlaşacağını iddia edenler vardı. Eğitimin yaygınlaşması, daha doğrusu kitlel okur-yazarlık ile kalkınma/terakki arasında “büyülü” bir irtibat kuruluyordu. Tabii bütün bu iddialara katılmayan, bunların tam aksini düşünen Osmanlı aydınları da mevcuttu. Onlara göre (onlar da genel olarak sorunu kabul ediyorlardı) eğitim-öğretim metodu değiştirilir ve harfler üzerinde küçük bir tadilat yapılabilirse, işin üstesinden gelinebilir, temel eğitim yaygınlaştırılabilir.

Bu konu Osmanlı modernleşmesinin ve eğitim tarihinin önemli tartışma konularından biridir. Bu çalışmada eğitim ve dil tartışmaları, bunların Osmanlı modernleşme tarihi ile Osmanlı eğitim tarihindeki yeri incelenecektir. Bu konunun Türkçe'nin sadeleşme tarihinde de önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamak gerekir; zira pek çok Osmanlı eğitimcisine göre eğitim-öğretimin kiteselleşmesinin önündeki engellerden biri de resmî yazışma dilindeki Türkçe kelimelerin, halkın büyük çoğunluğu tarafından anlaşılabilmesi, dolayısıyla doğru okunamamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, modernleşme, Türkçe, dil, Arap harfleri, eğitim, maarif.

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KİTAPLARINDA AKRABA ADLARI

Meltem ÇETİNKAYA

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Türkiye, meltem.cetinkaya@ogr.iuc.edu.tr

ÖZ

Türkçe, akrabalık ilişkilerini içeren adlandırmalar bakımından zengin bir dildir. Bu araştırmada da yabancılara yönelik hazırlanmış olan ve Türkçe öğretimini hedefleyen ders kitaplarının akrabalık ilişkilerindeki adlandırmalar bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yabancılara Türkçe öğretiminde yoğun olarak tercih edilen ders kitapları arasından rastgele örnekleme yoluyla seçim gerçekleştirilmiştir. Yapılan seçim sonrası “Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe”, “Yabancılar İçin Türkçe”ye “Yedi İklim Türkçe” adlı ders kitaplarından A1 düzeyindekiler araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiş ve incelemeye alınmıştır. Araştırma doküman analiziyle desenlenmiş nitel bir çalışmadır. Alan yazın taraması sonrasında araştırmacı tarafından elde edilen akrabalık adlarını içerir formdan yararlanılarak incelemeler gerçekleştirilmiştir. İnceleme sırasında her bir kitap için ayrı form doldurulmuştur. Elde edilen verilerden hareketle kitapların akrabalık ilişkileri bağlamındaki görünümü ortaya koyulurken incelenen kitapları içerir karşılaştırmalı bulgular da elde edilmiştir. Bu bulgular tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Araştırma sonucunda kitaplarda bazı akraba adlarına hiç yer verilmediği saptanmıştır. Akraba adları bakımından zengin bir dil olan Türkçenin, bu yönüyle yabancılara Türkçe öğretimini hedefleyen kitaplara tam olarak yansıtılmadığı yorumu getirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Akraba, aile, soy bağı, yabancılara Türkçe öğretimi, ders kitabı.

METİNLEŞEN ANLAM KATMANLARI: BEHÇET NECATİGİL’İN “DAĞ” ŞİİRİ

Ülkü ELİUZ

Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, ulkueliuz@ktu.edu.tr

Arzu KÜÇÜKOSMAN

*Doktora Öğrencisi., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye,
arzukucukosman@hotmail.com*

ÖZ

Özgün bir iletişim kanalı halindeki şiir, dilin sözlük anlamları dışında yan anlamlar ve çağrışımlar ile bütünlenerek kullanıldığı, bireyselden evrensel çok katmanlı bir inşa sürecinin yansımasıdır. Mutlak değişmeyenlerin ifade edildiği bu yazınsal türde sestense söze evrilen algılama ve yorumlama aşamaları etkindir. Dış dünyaya ait gerçekliklerin görünen ve görünmeyen unsurlarının sentezlendiği metinlerde ontolojik varoluşa dönük anlam kategorileri belirleyici işlevdedir.

Yazınsal yolculuğunda imgesel bir dünya estetize eden Behçet Necatigil, değişim ve dönüşümün yansıdığı şiirlerinde poetik fonksiyonu önceleyerek özel anlam ve değer dizgeleri oluşturur. Matrislerin biçim ve biçime evrilerek metne dönüştürüldüğü bu yönelimi, bireysel duyarlıkların evrensel imgelere doğru derinleştirilerek sunumudur. Onun şiirsel söylemi, sözcüklerin ve arka planındaki çağrışımların sentezlenmesi esasına dayanır. Eserlerinin inşa sürecinde çağrışım, imge, sembol, mit gibi yeni yaratımlara açık kategorileri, biçimsel ve biçimsel bakımdan yeniler.

Bu çalışmada Behçet Necatigil’in palimpsesti Promete miti olan “Dağ” şiirinin açık anlamdan örtülü imgelere ve mitik göndergelere doğru katmanlaşan anlam evreni ve izleksel yapısı hermeneutik yöntemle çözümlenecektir. Böylece eski, geçmişte kalmış bir yapının metinlerarası işlev ile yeni metne dâhil edilme aşamaları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dağ, imge, mit, Promete, hermeneutik.

POSTKOLONYAL BİR BİLDUNGSROMAN OLARAK MİTRA BİTMİYEN ARAYIŞ

Ahmet YIKIK

Dr. Öğr. Üyesi., University of Cyprus, Kıbrıs, yikik.ahmet@ucy.ac.cy

ÖZ

Çağdaş Kıbrıs Türk edebiyatının önde gelen şairlerinden biri olan Tamer Öncül, 2021’de okuyucuların karşısına ilk kez bir romanla çıkar. Öncül’ün *Mitra Bitmeyen Arayış* adını verdiği söz konusu eseri; otobiyografi, anı, şiir, efsane, masal, mit vb. farklı yazın türlerinin harmanlandığı kurgusal bir yapı içerir. Ben anlatıcı ve yazar anlatıcının paslaşmalarına sahne olur. Eserde, anlatım zamanıyla anlatı zamanın ayrışması dikkat çeker, dolayısıyla üstkurmaca görünür kılınır. Yazarın, bizzat başkahraman olarak karşımıza çıktığı romanda, çocuk Öncül’ün 1963-1974 yılları arasında, bir başka deyişle, Kıbrıs tarihinde postkolonyal dönemin başlangıcında, adada yaşanan toplumsal, siyasi ve ekonomik gelişmelerin gölgesinde, yetişkinliğe doğru kat ettiği adımların izini süreriz. Dolayısıyla, Öncül, *Mitra Bitmeyen Arayış* romanında bir yandan bireyin “karakter gelişimi”ne odaklanırken öte yandan toplumun “postkolonyalizm”le tanışmasını betimler. Bu çalışmada, söz konusu eser, postkolonyal teori bağlamında -içerdiği postkolonyal bileşenleri göz ardı edilmeden- yakın okumaya tabii tutulacaktır. Bu şekilde, 18. yüzyıl sonlarıyla 19. yüzyıl başlarında Batı Avrupa’da oldukça popüler olan bildungsroman türünün 21. yüzyılda Kıbrıs Türk edebiyatında nasıl bir form kazandığı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Postkolonyalizm, postmodernizm, bildungsroman, Tamer Öncül, Mitra Bitmeyen Arayış.

TARİHİ ROMANIN DOĞUŞU VE NAMIK KEMAL

Arzu DADAŞOVA

Arş. Gör., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan, d.arzu@bk.ru

ÖZ

Tarihî romanlar romanın en tartışmalı türlerinden biri olmaya devam etmektedir. Tarihle roman arasındaki ilişki sadece Türk Edebiyatının değil, dünya edebiyatının da her zaman önemli konularından biri olmuştur. 19. yüzyıla kadar tarihî romanın yerini dinî efsaneler, millî değerleri taşıyan destanlar, halk hikâyeleri vb. örnekler almıştır. Zaman geçtikçe sözlü edebiyat örneklerinin yerini yavaş yavaş yazılı edebiyat örnekleri alıyor. Türk edebiyatının ilk tarihî romanı Tanzimat Dönemi yazarlarından olan Namık Kemal'in 1880 yılında yazdığı “Cezmi” romanıdır. Türk Edebiyatında ilk tarihî romanın doğuşu Osmanlı Devleti'nin zor dönemlerini yaşadığı çalkantılı bir devre isabet etmektedir. Dönemin siyasi olaylarından etkilenen yazar, tarihsel koşullardan yola çıkarak topluma tarih bilinci kazandırmaya çalışmaktadır. Cezmi, çökmekte olan bir imparatorluğun şanlı geçmişinden yola çıkarak eski dönemin kahramanlıklarının canlandırılması, okuyucuyu heyecanlandırması amacıyla yazılmıştır. Çalışmada Türk Edebiyatında tarihî romanın doğuşu dünya edebiyatından yola çıkarak incelenmeye başlanmış, tarihî romanın doğuşuna neden olan sosyal ve siyasî faktörler araştırılmış, ardından Namık Kemal'in *Cezmi* romanı incelemeye alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, tarihî roman, Namık Kemal.

NAZIM HİKMET’İN AZERBAYCAN ŞİİRİNDEKİ ETKİSİ VE YERİ

Jale ALİYEVA

Prof. Dr., Azerbaycan Milli Meclisi Milletvekili, Azerbaycan, jale-aliyeva@hotmail.com

ÖZ

XX. yüzyıl dünya şiirinin ve Türkçe konuşan halklar edebiyat tarihinin büyük isimlerinden biri de hayatı ve kimliği adeta bir efsaneye dönüşmüş olan Nazım Hikmet’tir. Sovyet rejiminin Türk halklarına karşı yürüttüğü siyasetin yürürlükte olduğu bir dönemde Nazım Hikmet tüm varlığı, şahsiyeti ve yarattığı eserleriyle söz konusu coğrafyada Türklüğün simgesine dönüşmüştür.

Eski Sovyetler mekânında özellikle Azerbaycan Nazım Hikmet için diğer Türk cumhuriyetlerden daha öz, daha mahrem idi. Belki bu yüzden Nazım Hikmet’in ilk kitabı da 1928 yılında Azerbaycan’da, Bakü’de yayınlanmıştır.

Nazım Hikmet sadece Azerbaycan şiiriyle değil, bir bütün olarak Azerbaycan kültürüyle sınırlı kalmamıştır.

“Güneşi içenlerin türküsü” şairin ilk kitabı olmasına rağmen, bu kitapta toplanan eserlerle kendi yolu olan, yöntemi belirli, oturmuş bir düşüncenin edebî tanımını görüyoruz.

Nazım Hikmet’in ilk kitabındaki şiirleri, okuruna dönemin toplumsal politik hayatını, zümreler arasındaki çelişkiyi, bu gibi gelişmelerin düşünceye etkisi ve yankısıyla beraber, edebi süreçte meydana gelen değişimleri, üslup ve ifade özelliklerini, farklı yaklaşımları da öğrenmek olanağını tanımaktadır.

Nazım Hikmet’in eserleri edebiyatın ihtiva ettiği yüksek değerler doğrultusunda bir sanatçının, yazarın dünyaya bakış açısını yansıtmının yanı sıra, sosyal durum, halkın özgürlük ve bağımsızlık uğruna, işgale karşı gerçekleştirdiği mücadele konularına ilişkin görüşleri de bariz bir şekilde dikkat çekmektedir.

Kalbini, düşüncelerini, kalemini, sanatını ve tüm hayatını halkının mutlu geleceği uğruna mücadele için kullanan Nazım Hikmet şiirlerinde nerede, hangi coğrafyada yaşamasına bağlı olmaksızın Türk halklarının ve aslında dünya halklarının tamamının millî özgürlük, toplumsal ve sosyal adalet namına mücadelelerini ele alır. Bu yoldaki mağlubiyetler, mahrumiyetler de yaşanan ıstıraplar da kazanılan zaferler de şairin düşüncelerinden sızarak, edebiyatta söze dönüşerek değerli bir fikir hazinesi misali miras kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nazım, Hikmet, Azerbaycan, edebiyat, etki, şiir.

THE CONCEPT “THE NATIVE LAND” IN TOPONYMIC LEGENDS OF THE TURKIC PEOPLES

Bekarys OLZHABAEV

Zhubanov University, Kazakistan, olzhabaev.beka.mail.ru

ABSTRACT

The article provides a comprehensive analysis of the concept of “Tugan zher” (Native land), which is reflected in the toponymic legends of the Turkic peoples. In this research, our main goal is to identify the specifics of the concept of “tugan zher” (“native land”) in toponymic legends, which are one of the types of samples of this oral literature. In the scientific work, the concept of “Tugan zher” in the national folklore of the Kazakh, Tatar, Bashkir, Karakalpak, and Turkish peoples is understood, and the national characteristics of the people in the knowledge of the world, the knowledge of nature and the environment are revealed by comparing the views. Based on this, the image of the native land in the toponymic legends of the Turkic peoples, language uses that reveal the concept of the native land were analyzed and considered.

It can be said that the birth and formation of common toponymic legends conditioned the public's innate love for their micro homeland, their native land, their homeland, their desire to learn the mysteries of the names of this land. Because these names have a cognitive meaning. It contains both the peculiarities of a natural phenomenon observed by the local population and the causes and consequences of a historical event that occurred, a concept that reflects the distinctive properties, the qualities of the terrain, as well as the signs of social life. That is why legends, telling the essence of the native land, created at certain periods by the people themselves, thanks to their creative art, are preserved in the mouths of subsequent generations, without changing the taste and meaning.

Keywords: Folklore, toponym, native land, concept, toponimic legend.

CLASSIFICATION PROBLEMS OF LANGUAGE SITUATION IN THE WORK OF M. KASHGAR “DIVANI LUGAT IT-TURK”

Kurmanova BAKTYGUL

Prof. Dr. Zhubanov Aktobe Regional University, Kazakhstan, baktigul_2001@mail.ru

Assel UTEGENOVA

PhD Student, Zhubanov University, Kazakhstan, asseldenur88@mail.ru

ABSTRACT

One of the key issues in the sociolinguistic context of Kazakh Turkology is to reveal the essence and status of the linguistic and ethno-linguistic position of the ancient Turkic people in the country and to develop scientific and practical recommendations based on their research results, to outline ways of their implementation, in a word, to conduct full-fledged sociolinguistic research. In this context, we believe that the problem of forming a common Turkic language or presenting one language as a common language among the languages of modern Turkic peoples, can be solved through sociolinguistic research. The origin of a language's internal structure in its external system can be recognised through sociolinguistics. We believe that the sociolinguistic study of Turkic languages today must begin with their roots. Its roots can be found in Makmut Kashgari's “Divani lugat it-Turk”, written in the XI century. In the section “languages of the Turkic peoples”, the existing languages of the Turkic peoples and their spatial location, the social authority of the Turkic language, and the reasons for the popularization of languages in general are mentioned. In the section “languages of the Turkic peoples”, the existing languages of the Turkic peoples and their spatial location, the social authority of the Turkic language, and the reasons for the popularization of languages in general are mentioned.

Keywords: Social linguistic problems, bilingualism and multilingualism, language relations, language situation.

MANIFESTATION OF GENDER CONTRADICTION IN MYTHOLOGY

Shokym GULZHAN

Prof. Dr. Zhubanov University, Kazakistan, kama0186@mail.ru

Kamshat ZHUMASHEVA

PhD Student, Zhubanov University, Kazakistan, kama0186@mail.ru

ABSTRACT

“Gender” is the totality of our perceptions of male and female gender that underpins our socio-cultural notion. The concept of “gender” is based on the opposite of the concepts of “masculinity” and “femininity”. And the concept of “genes” is directly related to archetypes that denote the “paternal” and “maternal” origins. The dualism of ancestral and maternal origins in the mythological worldview of the ancient Turks is reflected in the hierarchical system, which is clearly expressed in ancient Turkic culture from all levels of life of ancient nomads. It is most closely related to the first names Tengri and Umai. Tengri –Umai mythonyms are the basis of binary systems that characterize the dualism of nature, representing the opposition of “male – female” in the Turkic peoples. The concepts of ancestral and maternal origin are transmitted in Turkic mythology through the mythonyms Tengri – Umai and are the main basis for determining gender roles in the traditional culture of the Turkic peoples. This mythological knowledge occupied an important place in all spheres of life, from the attitude of the people at the everyday level to the philosophical attitude to the world. In the mythological knowledge of the paternal and maternal origins lies the ultimate archetype, reflecting the principle of division of nature and society into two parts. Therefore, the mythonyms “Tengri – Umai” as a symbol of ancestral and maternal origins are the main position in considering the specifics of the “male – female” opposition in the knowledge of the Turkic peoples.

Keywords: Gender linguistics, gender opposition, male-female, Tanir – Umay.

PECULIARITIES OF TOPONYMS FUNCTIONING IN KAZAKH FOLKLORE

Abat PANGEREYEV

Prof. Dr. Zhubanov University, Kazakistan, pan.abat@mail.ru

Ainur KENBAYEVA

PhD Student, Zhubanov University, Kazakistan, takeshi_aynur@mail.ru

ABSTRACT

This paper examines the functioning of toponyms in the texts of Kazakh heroic epics, such as the epic about Alpamys Batyr, Koblandy Batyr, Yer Targyn Batyr and Yedige Batyr. All the above epics are the epic heritage of many Turkic-speaking peoples. There are Kazakh, Uzbek, Karakalpak, Tatar, Bashkir, Altai and other versions. However, the present study is limited to the study of ethnic information only in the Kazakh versions of heroic epics. The place names of the eposes were subjected to scientific processing during the study, which were formed in the territory of all Central Asian regions. The epics abound in onomastic nomenclature that shed light on the ethnic history of Central Asian peoples. In the process of solving the main tasks of the study textological comparisons, typological, historical and genetic methods of research are used, which allow to determine the polystadial nature of heroic epics. The article attempts to develop the study of toponyms from the heroic epos in the context of the ethnic history of the Kazakh people, which represents a new direction for the toponymy of the modern period.

Keywords: Toponym, folklore, toponymic folklore, heroic epic, epic poem.

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİ KISA SURE TERCÜMELERİNİN MÜELLİF MESELESİ VE SÖZ VARLIĞI

İsmail TAŞ

Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi, Türkiye, ismailtas@karabuk.edu.tr

ÖZ

Dil, edebiyat ve kültür bir milletin tarihi ile yakından ilgilidir. Türkler XI. yüzyıldan itibaren İslamiyet’le tanışmışlar ve bu yeni din kimliği etrafında yeni bir kültür ve edebiyat geliştirmişlerdir. Bu dönemde, İslam’ın kutsal kitabını kendi dillerinde anlamak ve henüz tanışılmış bu dinin kurallarını doğru kavramak için tercüme gayreti içine girmişlerdir. Ortaya konulan eseler, klasik edebî dilin kurulmasını sağladığı gibi, Türkçenin daha olgun bir duruma gelmesine de hizmet etmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi, Türkçenin XIII-XV. yüzyılları arasında gelişme gösteren dönemidir. Oğuz Türkçesinin yazılı dili olarak kurulup gelişme gösterdiği bu dönemde tercüme eserlerin varlığı, telif edilenlere nazaran daha fazla olmuştur. Eski Anadolu Türkçesi döneminde milletin dil inşasında önemli olan eserlerin başında kısa sure tercümeleri gelmektedir. Türkler arasında en çok okunan kısa sure tercümeleri bu dönemde Türkçeye aktarılmış; Arapça terimlere karşılık mütercimler, eserlerinde halkın kullandığı sade dili tercih etmişlerdir. Bu eserlerde, özellikle İslam dininin kavramlarına karşılık gelen Arapça kelimelerin karşılanması noktasında Türkçe kelimelerin oranı fazladır. İslam dinine ait pek çok Arapça kavramı karşılamak için yer yer İslam öncesi dönemlere ait dinî terimler kullanılırken bir yandan da Türkçe isim ve fiil köklerinden Türkçe yapım ekleriyle yeni terimler türetilmiştir. Türkçe, bu yolla pek çok terim ve söz varlığı kazanmıştır.

Kısa sure tercümelerinin incelenmesiyle, yeni bir kültür havzasına girmiş olan Türk dilinin alıntı kelimeleri ilk olarak ne şekilde özümlediği ortaya konulabilecektir. Dönemin doğru değerlendirilmesi, Oğuz yazı dilinin teşekkülü, Türk medeniyetin yeniden kurulması aşamasının doğru değerlendirilmesi ve Türk dilinin gelişimini takip edebilmemiz adına Eski Anadolu Türkçesi dönemi kısa sure tercümelerinin ve müelliflerinin tespit edilmesi önemlidir. Dil gelişimi eserlerden bağımsız düşünölemeyeceği gibi eserler de müellifinden bağımsız düşünölemez. Bu bakımdan çalışmada Eski Anadolu Türkçesi dönemi kısa sure tercümelerinin tespiti ve müellif meselesi incelenecektir. Özellikle, Mustafa bin Muhammed ve Üveys bin Osman bin İlyas nâmına atfedilen eserlerin aynı müellife ait olma konusu tartışılacaktır. Nüsha karşılaştırmasının yanında, dönem kayıtlarının da değerlendirme yöntemi uygulanacaktır. Böylece Türk dilinin gelişiminin incelenmesi konusunda bir merhalenin daha aşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur’an tercümesi, Eski Anadolu Türkçesi, kısa sure tercümesi, müellif meselesi, söz varlığı.

TÜRK CUMHURİYETLERİNDE KULLANILAN ALFABELERİN DÜNÜ BUGÜNÜ

Mehmet CAN

Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye, mailmehmetcan@gmail.com

ÖZ

250 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip olan Türk toplulukları, geçtiğimiz asırda sosyal, siyasi ve kültürel yönden büyük bir asimilasyona maruz kaldı. Coğrafyaları Ruslar tarafından parçalandı. 1926 Bakü Türkiyat Kongresi'nde alınan kararlarla alfabeleri değiştirildi. Böylece hem tarihleri ve hem de birbirleri ile irtibatları kesildi.

1991 yılına gelindiğinde, dünyada önemli değişiklikler ortaya çıktı. Bu dönemde Sovyetler Birliği dağıldı. Türk Cumhuriyetleri; Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan bağımsızlıklarını ilan ettiler. Nihayetinde demir perde gerisinde kalan Türkler yeniden görüşmeye, buluşmaya, kaynaşmaya başladılar. Ruslardan ayrılıp milli devletlerini oluşturma sürecine girdiler. Bunlardan Türk kültürü açısından en önemli olanı “Ortak Alfabe” arayışıdır. 18-20 Kasım 1991'de Marmara Üniversitesi öncülüğünde Türk ilim adamlarının iştirak ettiği “Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabeleri” Sempozyumunda alınan kararlarla birçoğu Kiril alfabesini bırakarak Latin alfabesine geçti. Ancak günümüzde değişik dil, lehçe ve şiveleri konuşan soydaş toplulukları yarım yüzyıldan beri ortak bir alfabede buluşamadı. Harflerden kaynaklanan farklılıklar kültürel münasebetlere engel oldu. Türki cumhuriyetlerini birbirlerine yakınlaştıracak en mühim mesele müşterek bir alfabe meydana getirmektir. Ortak Türk alfabesi konusunda hayli istekli görünmektedirler. Tabii ki bu siyasi kararlarla mümkündür. Bugün ise bu konjonktür mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Sovyet Rusya, ortak alfabe, Türk Cumhuriyetleri.

ERZİNCAN AĞZINDA KULLANILAN +I PEKİŞTİRME EK-EDATI

Muhammed Sami ÜNAL

Arş. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye, sami.unal@erzincan.edu.tr

ÖZ

Türkçede kelimeleri pekiştirmenin bir yolu da ek-edat/enklitik kullanılmaktır. Türkçenin ilk yazılı metinlerinden beri örneklenebilen, ek veya edat oldukları hakkında ortak kanıya varılamayan ve bir başka kelimeyle var olabilen bu ifadeler, Anadolu ağızlarında yaygın kullanım alanı bulmuştur. Çoğu kullanımlarında eklerle karıştırılabilen bu yapıların eklere kıyasla geldiği kelimenin anlamına ek üstü bir işlevle anlam farkı oluşturduğu görülür. Genel kanı ek-edatların tüm kelimelere geldiği yönünde olsa da artık çoğu arkaik özellik taşıyan bu ifadelerin ağızlarda zamirler, bağlaçlar vb. kapalı kelimelere tutunarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Erzincan ve yöresinde bilhassa zamirlere tutunarak onlara pekiştirmeli bir hitap işlevi veren +I ek-edatı, söz ile anlam arasında yeni bir boyut oluşturmakta; bilhassa alkış ve kargış ifadelerinde tüm cümleye etki edecek vurgulu bir anlatımı cümlenin anlamına yerleştirmektedir. Eldeki çalışmada Erzincan ve yöresinde rastlanılan +I ek-edatının örnekleri ve anlama olan katkısı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: ek-edat, +I ek-edatı, Erzincan ağzı.

UBSM-RSO-049 NO’LU KUR’AN TERCÜMESİ ÜZERİNDE EŞDİZİM SÖZLÜĞÜ

Esra ÇOLAK

*Doktora Öğrencisi., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye,
esratoruncolak@hotmail.com*

ÖZ

Tebliğ, 18. yüzyılda kaleme alınan ancak çoğunlukla Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşıyan UBSM-RSO-049 numaralı Kuran Tercümesi üzerinde eşdizimli sözcüklerin tespiti ve anlamlandırılmasını kapsamaktadır. Bahsi geçen eser Belgrad Üniversitesi Svetozar Markovic Kütüphanesi Doğu elyazmaları bölümünde Al-Qur’ân adı ile kayıtlıdır. 309 varaktan oluşan eser, metinde belirtildiği üzere Kâtip İsmâ’il tarafından tercüme edilmiştir. Müstensih eserinde dört adet Kur’an tercümesi yazdığını söyler; ancak sadece bu eserlerin dördüncüsü olan eser elimizdedir.

Kur’an tercüme satır-altı/arası, tefsirli tercüme ve tefsirler olmak üzere üç farklı teknikte tercüme edilmiştir. Üzerinde eşdizim sözlüğü yapılan eser, teknik olarak satır-altı/arası yöntemini kullanmış olsa da şekil olarak diğerlerinden farklı olarak “der-kenar” şeklinde tasarlanmıştır.

En az iki sözcüğün yan yana kullanılmasıyla oluşan eşdizimlilik, sıklık temelli ve anlam temelli olmak üzere iki farklı şekilde tespit edilmektedir. Sıklık temelli yaklaşım, sözcük birlikteliklerinin kullanılma sıklığını esas alırken; anlam temelli yaklaşım sıklık yaklaşımının aksine istatistiksel verilere güvenmez. İncelenen Kuran Tercümesi üzerinde anlam temelli yaklaşım esas alınarak ortaya konulan eşdizimlilik devrin dil yapısını, kelime hazinesini, anlam dünyasını ve düşünce yapısını çok ince bir çizgiyle bizlere sunmaktadır.

Doktora tezimin de konusunu oluşturan bu çalışmada UBSM-RSO-049 no’lu Kur’an Tercümesi hakkında bilgi verilerek, üzerinde yapılan eşdizim sözlüğünün tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur’an, Kur’an Tercümesi, der-kenar, eşdizimlilik, anlam temelli yaklaşım.

AZERBAJCAN'DAKİ EDEBİYAT DERS KİTAPLARININ SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Vafa SAVAŞKAN

Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Türkiye, vsavaskan@artvin.edu.tr

ÖZ

Küreselleşme ile ortaya çıkan kitle kültürünün olumsuz yanlarından biri de toplumlar tarafından oluşturulan ve hayatiyetini sürdürebilmek adına nesilden nesile aktarılın diye uğruna emekler harcanan somut olmayan kültürel miras öğelerinin gitgide unutulmasına zemin hazırlamasıdır. Kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmadığı durumlarda bir topluma ait olma ve bu aidiyetin devamlılığı duygusunun da yitirilmesi veya ehemmiyetini kaybetmesi olasılığı kaçınılmazdır. Edebiyat derslerinin kültürün aktarıcısı ve koruyucusu olduğu bilinmektedir. Milli kültüre sahip çıkmak için edebiyat derslerinde bu öğelerin öğretilmesine özen göstermek önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmanın asıl amacı Azerbaycan'daki edebiyat ders kitaplarının üstlendikleri bu görevi gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın günümüzde Azerbaycan'daki okullarda okutulan edebiyat ders kitapları (5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. sınıflar) Azerbaycan'a ait somut olmayan kültürel miras öğeleri (Azerbaycan Muğamı, Azerbaycan Âşık sanatı; geleneksel Azerbaycan halı sanatı; tar müzik aleti ve icra sanatı; Çevgan geleneksel Karabağ at üstü oyunu; geleneksel başörtü Kelağayı ve kullanımı; Lahic bakırcılık sanatı; Nevruz Bayramı; lavaş yapma ve paylaşma kültürü; dolmanın hazırlanma ve paylaşma geleneği; kamança müzik aletinin yapımı ve sahne performansı; Dede Qorqud/ Korkut Ata/ Dede Korkut mirası: destan, masal ve müzik; yallı (köçeri, tenzere) nahçıvan halk oyunu; Göyçay nar festivali; minyatür sanatı) açısından incelenecektir. Çalışma verilerine doküman incelemesi yöntemi kullanılarak erişilecek ve elde edilen bulgular araştırmacı tarafından yorumlanacaktır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat eğitimi, Azerbaycan edebiyatı ders kitapları, somut olmayan kültürel miras.

KAYIP İSTANBUL AĞZININ / AĞIZLARININ SÖZ VARLIĞINA EDEBİ ESERLERDEN ULAŞILABİLİR Mİ?

Önder SAATÇI

Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Türkiye, ondersaatci@gmail.com

ÖZ

Ağız çalışmaları birinci derecede derlemelere dayanır. Ancak bir bölgenin ağızla konuşan kişiler artık o bölgede yaşamıyorlarsa bu gibi bir sorun karşısında nasıl davranılmalıdır? İstanbul ağız/ağızları böyle bir durumdadır. Bugün, Türkiye nüfusunun yaklaşık 1/6'sının yaşadığı bu şehir 20. yüzyıl boyunca gerek yurt içinden gerek yurt dışından aldığı pek çok göçle nüfus bakımından iyice karışmış, şehrin folkloru kaybolmuş; böylece İstanbullu denebilecek insanlar parmakla sayılır hâle gelmiştir. Dolayısıyla İstanbul ağızından/ağızlarından derleme yapma imkânı ortadan kalkmıştır. Bu durum karşısında İstanbul ağızının/ağızlarının fonetik, morfoloji özellikleri ve bilhassa söz varlığı ve anlam zenginlikleri nasıl tespit edilebilir?

Çalışmada, geçmişte İstanbul'da doğmuş veya bu şehirde yetişmiş bazı yazarların eserlerini tarayıp inceleyerek kayıp İstanbul ağızının/ağızlarının kelime çeşitliliğinin ve anlam zenginliklerinin en azından bir kısmına ulaşabileceği düşünülmektedir. Bu maksatla bildiride Ahmet Mithat Efendi, A. Hamdi Tanpınar, H. Rahmi Gürpınar, Sermet Muhtar Alus, Burhan Felek, Osman Cemal Kaygılı, Mahmut Yesari ve daha başka bazı yazarların eserlerinden yararlanılacaktır.

Çalışmamızda tarihî ve günümüz sözlüklerindeki verilerle çeşitli derlemlerdeki verilerden yararlanılacaktır. Bunların karşılaştırılmasının bizi bazı bulgulara götüreceği düşünülmektedir.

Bildiriyle, bir yandan kayıp İstanbul ağızının/ağızlarının söz varlığına ulaşılması amaçlanırken diğer yandan dilimizde son bir asırda gözlenen leksik, semantik değişimleri de belli bir ölçüde tespit edilmiş olacaktır. Aynı zamanda yazı dilimizin İstanbul ağızına ne derece dayandığı sorusuna da yine bu çalışma vasıtasıyla cevap bulunabileceği düşünülmektedir. Zira, Türkiye Türkçesi yazı dilinin İstanbul ağızına ne derece dayandığı hususu tartışmaya açıktır ve bu sorun üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu tebliğ vasıtasıyla genel sözlüklerimizdeki bazı madde başı ve anlam eksikliklerinin de giderilebileceğini söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, kelime, anlam, Türkçe, İstanbul, ağız.

ARGO LEXICON IN SHAHRIYAR’S WORKS

Hossein KHOSHABTENİ

Prof. Dr., Tabriz University, Iran, Hosseinkhoshbaten@yahoo.com

ÖZ

Language is a social element that the communication is its important sociological feature. From the viewpoint of linguistics some events are occurred in every language which the Argo lexicon is one of the most famous and practical form of these events. Hiding and covering the thoughts and aims from the others and protesting and impugn are the main ends of Argo lexicon. Protesting towards the abnormality of the society and towards the unsystematic and injustice rules. In some situations, verbal communication in society, affected by social anomalies, create a new concept called the secret language (Argo). Different methods of generation and word formation like analogy, affixation, derivation and inflection involved in the creation of secret vocabularies. Adding various affixes and match parts of words and convert them to each other, the use of simile and metaphor and analogy, and the onomatopoeia, and loan translation, borrowing from other languages occur in hidden language. Sometimes since a word or phrase used in a class or broad range it enters to communication culture of people or sometimes due to lack of communication and sometimes people use it too much and make distance between its birth and death. Meaning and the true meaning of some words and phrases give no clue to find its signifier and some others may have a very clear meaning, but for some people its exterior meaning may not be clear. Mohammad Hossein Shahriyar is one of the most famous poems of Iran especially in recent century. Although his style of poets saying is Iraqis’ but using of the neologism and Argo lexicon and informal words and expression is his brilliant features.

Anahtar Kelimeler: Argo, social group, Shahriyar, semantics and meaning eras.

KAZAKÇANIN ULUSAL DERLEMİ

Celâl GÖRGEÇ

Türk Dili Bilim Uzmanı, Türkiye, celalgorgec07@gmail.com

ÖZ

Bir dilin türlü kullanım alanlarından derlenmiş örneklerinin dil bilgisi ve kuramsal dil bilimi araştırmalarında kullanılmak üzere bilgisayar tarafından okunabilecek biçimde bir araya getirilmiş kümesine “derlem” denilmektedir. Bu amaçla çalışmalar yürütülen disiplinler arası bir alan olan derlem dil bilimi (corpus linguistics) günümüzde önemini artırmaktadır. Dil derlemi, belli amaçlar temelinde yapılandırılmış metinler bütünüdür. Farklı türlerden yazılı ve sözlü verinin elektronik ortamda bir araya getirilmesiyle oluşturulan milyonlarca sözcükten oluşan derlemler, bu büyük veri üzerinden dil ve dilin olası tüm kullanımına ilişkin her konunun sorgulanabileceği veri tabanlarıdır. Başka dillerde yapılmış olan derlem deneyimleri Türkçenin Ulusal Derlemi’nin geliştirilmesine katkı sunacaktır. Bu yüzden bildirimizde Kazakçanın Ulusal Derlemi’nin «Қазақ тілінің ұлттық корпусы» tarihi ve nasıl oluşturulduğu hakkında bilgiler verilecektir. Kazak Dilinin Ulusal Derlemi, metin veri tabanı 30 milyon civarında sözle kurulmuştur. Toplanan metinler Kazakçanın beş biçeminden (sanatsal ya da edebî üslup, bilimsel üslup, gazetecilik üslubu, resmî üslup, konuşma üslubu) alınmıştır. 2020 yılında Ahmet Baytursınlı Dil Bilimi Enstitüsünün müdürü A. M. Fazıljanov’un öncülüğünde derlem sitesi düzenlenmiş ve sitenin ara yüzü yenilenerek <http://www.qazcorpus.kz/> alan adı altında herkesin kullanımına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Derlem dil bilim, ulusal derlem, Kazakçanın ulusal derlemi, dil derlemi.

TÜRK ANAYASALARINDA HUKUK DİLİNİN SADELEŞMESİ

Z. Gönül BALKIR

Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Türkiye, gonulbalkir@yahoo.com

ÖZ

Toplumdaki değişim, dili değiştirirken; dildeki her değişim de hukuk dilini değiştirmektedir. Türk toplumunun, Cumhuriyet Dönemi'ne geçişle başlayan Türk dilindeki sadeleşme çalışmaları, hukuk dilinde de karşılığını bulmuş; Türk dilinin sadeleşmesi, doğrudan hukuk diline yansımış ve hukuk dilini de sadeleştirmiştir. Hukuk dilinin değişimini ve çok kısa bir süre içindeki sadeleşmesini, dönemsel olarak tekrarlanan hukuksal metinlerde açıkça görebiliriz. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları, yaşanan hukuksal değişimi ortaya koyan, önemli hukuksal belge ve metinlerdir.

Günümüze kadar kabul edilen anayasalarda kullanılan diller incelendiğinde; dildeki değişim ve sadeleşmenin doğrudan anayasalardaki hukuk dilini de sadeleştirdiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları olarak; 1921 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, 1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu, 1961 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın sadece başlangıç hükümlerinin mukayeseli karşılaştırmasında bile Türk Devleti'nin hukuk belgelerindeki hukuk dilinin ne kadar değiştiği apaçık ortaya çıkmakta ve bu değişimin, hukuk metinlerine ve kanunlarına nasıl yansıdığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dilinin Sadeleşmesi, Hukuk Dilinin Sadeleşmesi, Türk Anayasaları.

NE TÜMCECİKLERİNİN GÖNDERİM GÜCÜ

Tacettin TURGAY

Dr. Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Türkiye, tacettin.turgay@klu.edu.tr

ÖZ

Dünya dillerinde eylemler ad yanında tümce üyeleri de alabilmektedir. Günümüzde hâkim olan Doğruluk Koşullu Anlambilim kuramında, “Ozan” gibi özel adların bir varlığa gönderme yapmak suretiyle onu zihnimizde çağrıştırmaya yarayan *e* tipinde öğeler olduğu, buna karşın ana tümceler ile üye konumunda bulunan gömülü tümcelerin doğruluk değeri alabilecek bir önerme, dolayısıyla da bu önermeyi doğru kılacak olası dünyalar kümesini ifade eden <s,t> tipi dilbilgisel öğeler olduğu kabul edilmektedir. Üye rolü üstlenen tümceciklerden bazıları NE sözcükleri de barındırabilir ki bunlara soru tümcecikleri denir (krş. bildirme tümcecikleri). Ancak üye rolü üstlenebilme bakımından NE tümceciklerinin dağılımında kısıtlamalar vardır. Örneğin (1b)’deki dilbilgisine aykırılık, iç üye olarak bir önerme (bildirme tümcesi) bekleyen *inan-* eylemine bir önermeler kümesi ifade eden NE tümcesi atanmasına dayandırılır. Ancak mesele bununla sınırlı değildir: Örneklere baktığımızda (i) İngilizcede NE tümcelerinin üye olabileme potansiyeli bakımından Türkçeden daha serbest olduğunu ((2a-d’)-(3a-d’)), (ii) Türkçede *şey* başlı üye alabilen bazı eylemlerin NE tümceciklerini reddettiğini (3c-c’) ve (iii) nicelleme söz konusu olduğunda eylemdeki biçimbirimin değiştiğini (3d-d’) görmekteyiz. Anlambilimin evrensel olduğunu varsaydığımızda hem İngilizce-Türkçe eşleşmezliğini hem de NE eylemlerinin *şey* başlı öbek olarak yeniden ifade edilebilmesinde gözlemlenen farkı nasıl izah edebiliriz?

Bu çalışmada söz konusu fark, NE tümcelerinin gönderimi açısından İngilizce ile Türkçe arasındaki farka dayandırılmakta, bunların İngilizcede hem önerme hem de varlıklara gönderim yapabilmesi mümkünken Türkçede sadece önerme anlatabileceği öne sürülmektedir. Bu nedenle üye olarak sadece bir varlık alabilecek *ye-* eylemi NE tümceciklerini reddedeceğinden (3c) mümkün olmayacaktır. Öte yandan, her ne kadar *şey* başlı öbek olarak yeniden ifade edilebiliyor (dolayısıyla bir varlığa gönderme yapabiliyor) gibi görünseler de (3a-c) ile (3a’-c’) arasında gönderim bakımından ciddi farklar olduğu, ilkinin sadece önermelere ikincisinin ise sadece varlıklara işaret ettiği savunulacaktır. Son olarak bir nicelleme yapısı olan (3d)’de *ne pişirsen* ifadesinin Konu katmanında bulunduğu ve bir varlık ya da önerme değil, varlıklar kümesi anlattığı gösterilecektir. Bu dağılımdan hareketle, kuramsal alan yazınında tartışma konusu olagelen “serbest ilgi tümceciklerinin” Türkçede mümkün olmadığı sonucuna ulaşılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Üye, varlık, önerme, gönderim gücü, NE tümcesi, serbest ilgi tümcecigi.

BERLİN'DEKİ TURFAN KOLEKSİYONU'NDAN ESKİ UYGURCA U 5987 NUMARALI BELGE ÜZERİNE (MORİYASU 2019'A KATKILAR)

Hüsnü Çağdaş ARSLAN

Öğr. Gör Dr., Çukurova Üniversitesi, Türkiye, hcarlsan@cu.edu.tr

ÖZ

Bugün, dinî veya din dışı olanlar dâhil olmak üzere Eski Uygur belgeleri, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften ve Berlin'deki Museum für Asiatische Kunst (eski adıyla Museum für Indische Kunst), Paris'teki Bibliothèque Nationale de France, Londra'daki İngiliz Kütüphanesi, Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü St. Petersburg Şubesi, Kyoto'daki Ryūkoku Üniversitesi Ömiya Kütüphanesi, Turfan'daki Academia Turfanica (Turfan Müzesi), Urumçi'deki Sincan Uygur Özerk Bölgesi Müzesi, Dunhuang'daki Dunhuang Akademisi, Huhehot'daki İç Moğolistan Özerk Bölgesi Kültürel Miras ve Arkeoloji Enstitüsü, Pekin'deki Çin Ulusal Kütüphanesi ve Türkiye'deki İstanbul Üniversitesi gibi çeşitli kurumlar tarafından korunmaktadır. Bu belgeler, Turfan vahası dâhil Doğu Tianshan Bölgesi'nde ve çevresinde 9. yüzyılın ikinci yarısından 13. yüzyılın başına kadar gelişen Batı Uygur Kağanlığının insanları ve bu bölge Moğol İmparatorluğunun egemenliğine girdiğinde 13 ila 14. yüzyıl Uygurları (yani eski Batı Uygurları) tarafından yazılmıştır. Soğd alfabesinden türetilen Uygur alfabesi kullanılarak Eski Uygur Türkçesiyle yazılmış iki yüzden fazla mektup bulunmaktadır. Kâğıt kullanımı o zamanlar Avrupa'ya henüz yayılmamış olsa da bu mektupların tümü kâğıt üzerine yazılmıştır. Takao Moriyasu'nun verdiği bilgiye göre mürekkep, Çin'de kullanılabenzer, ancak mektuplar yazı fırçalarından ziyade kamış veya tahta kalemlerle yazılmıştır. Bu mektupların çoğu 20. yüzyılda Çin'de, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Turfan Çöküntüsü'nde veya Kansu'daki Dunhuang'da ünlü Bin Budaların Mogao Mağaraları'nda keşfedilmiştir ve az bir kısmı da Kansu Koridoru'ndaki Kara-hoto kalıntılarında ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmada adı geçen, okunan ve yorumlanan belge, bir özel mektuptur ve bu mektup, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften'e ait Turfan Koleksiyonunda U 5987 (COUL no. 201) katalog numarasıyla korunmaktadır. Bu belgenin içeriği, ilk kez 2009'da Raschmann'ın çalışmasında, daha sonra 2019'da Eski Uygurca özel mektupları bir araya getiren T. Moriyasu'nun Corpus'unda ele alınmıştır. Burada, bu belge ile ilgili bazı yeni okuma ve yorumlama önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygur Türkçesi, Berlin-Turfan Koleksiyonu, mektup.

ÖÇ KÜÇÜREK ÖYKÜSÜ İLE BASAT'IN TEPEGÖZÜ ÖLDÜRDÜĞÜ DESTAN'IN KORA ŞEMASINA GÖRE İNCELENMESİ

Oğuzhan SEVİM

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Türkiye,

Fetullah UYUMAZ

Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Türkiye, Fetullah.uyumaz@atauni.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada Ferit Edgü'nün Öç adlı hikâyesi ile Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Destan, “kora şeması” ışığında incelenip karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Toplumların hafızası niteliğinde bulunan destanlar geçmişe ışık tutarken aynı zamanda toplumların yaşayışları ve geçtikleri yollara da aydınlatıcı birer bakış taşıyan eserlerdir. Dede Korkut Destanı'nda bulunan Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi adlı destan birçok nazariye ışığında değerlendirilebilir. Ferit Edgü ise küçürek öykü alanında yazdığı öyküleriyle yine toplumun yaşayışına ışık tutmaktadır. Her ne kadar anlattıkları açısından yüzeysel olarak çok fazla bilgi sağlamasa da arka planda kelimelerin yan yana getirilişi ve olay örgüsünün kuruluşu ise öyküye farklı bir açıdan bakılması ihtiyacını doğurmaktadır. İncelemede her iki hikâyenin de kora şemasına göre çözümlemesi yapılmış ve çeşitli unsurlar açısından da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı geçmişten günümüze söylenegelelen toplumsal dilin incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Öç, küçürek öykü, Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Destan, Kora Şeması.

SON YILLARDA ÖZBEKİSTAN TOPRAKLARINDA BULUNMUŞ YAZILI ANITLARIN ORTA ASYA'DAKİ BUDUN DİLBİLİM SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİNDEKİ ROLÜ

Kudretullah AMANOV

*Prof. Dr., Taşkent Devlet Şarkinaslık Üniversitesi, Özbekistan,
qudratomonov@gmail.com*

ÖZ

Dünya Dil biliminde, Orta Asya'daki budundilbilim sorunları ve Türk dillerinin en eski kökleriyle ilgili olarak Doğu dil bilimcilerinin bilimsel çalışmaları gösterilebilir. Bunda, özellikle, J.Closson, G.Derfer, I.Benning, E.Pullibaenk, A.Tot, P.Konovalov, A.Dibo gibi bilim adamlarının çalışmalarının ayrı yeri vardır.

Yukarıda bahsedilen araştırmaların bir çoğunda Orta Asya'da İlk yüzyıllıklar ve Orta Çağ'da geçmiş budundilbilimsel süreçlerin tek yönlü, daha doğrusu, yazılı anıtların diline yüzeysel olarak bakıldığı görülmektedir. Bu nedenle de sorunun mahiyeti ayrıntılı olarak incelenmediğini belirtmek gerekir.

Son yıllarda Orta Asya bölgesinde bulunmakta olan yazılı anıtlar ve bununla ilgili elde edilen deliller, şimdiye kadar dünya Türkolojisi'nde şekillenmiş olan düşüncelerin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Örneğin, yeni bulunmuş yazı parçaları ve en eski yazılı anıtların analizine, ayrıca Çin kaynaklarından elde edilen bilgilere dayanılacak olursa, Türk dili M.Ö. devirlerden bu yana uluslararası bir dil seviyesine yükseldiği görülebilir. Çünkü Çin kaynaklarında Samerkand hakkında bahsedilirken orada Türk yasaları ve Türk dilinin hakim durumda olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Demek ki, Türk dilinin bir Devlet dili seviyesine ulaşması M.Ö. II yüzyıl, hatta daha eskilere uzandığı söylenilebilir. Zira, son yıllarda keşfedilen yazılı eserler Türk halkları yazı tarihinin üç bin yıllık tarihi olduğunu göstermektedir. Böyle bir iddia doğrulanacak olursa, sonuç büyük siyasi ve manevi önem arzedebilir. Bu da Türk Dili'nin uluslararası bir dil olarak köklerinin kronoloji bakımından üç bin yıllık tarihe sahip olduğunu kanıtlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ, Budundilbilim, yeni bulunmuş yazı parçaları, Orta Asya.

KAZAK VE TÜRK ATASÖZLERİNDEKİ ‘KADIN’ İMGESİNİN TOPLUMSAL DİLBİLİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Altınşah KURMANALI

Prof. Dr., Al Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Kazakistan, altynshash777@hotmail.com

ÖZ

Atasözleri topluma ışık tutan, toplumun tecrübelerini sonraki kuşaklara aktaran halkın ortak görüşü haline gelen özlü sözlerdir ve atasözlerinde bir milletin ortak dili, düşüncesi ve felsefesi yansımaktadır.

Bildirimizde kültürün en önemli köşe taşlarından biri olan ve bir toplumu ve onun yaşam tarzını en açık haliyle yansıtan atasözlerindeki kadın imajı üzerinde durulacak ve Kazak ve Türk dillerindeki atasözlerine yansıyan ‘kadın’ imgesi etraflıca ele alınacaktır. Çalışmanın amacı Kazak ve Türk toplumundaki kadına ilişkin toplumsal değerleri ve yüklenen değişik anlamları tespit etmektir. Çalışmanın kaynağı olarak Türk ve Kazak atasözleri sözlüklerinde yer alan “kız, ana, kadın, karı” kelimeleri taranmış ve bu tarama sonucu derlenen atasözleri sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda kadının hangi açılardan olumlu, hangi açılardan olumsuz algılanması gerektiği insanlara yol gösteren, bir hayat kaynağı olan atasözlerimizde açıkça görülmekte olduğuna şahit olmaktayız. Dolayısıyla, Kazak ve Türk toplumlarının kadına bakış açıları, kadına yönelik olumlu ve olumsuz yargıları, kadına biçtiği değerler tespit edilecek ve değerlendirmelere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilimi, atasözleri, toplum, cinsiyet, kadın.

İSMAİL GASPIRALI'NIN ÖZBEK AYDINLANMASINDAKİ ROLÜ: ÖZBEK CEDİTÇİLİK ÖRNEĞİ

Ash ORUNBAYEV

*Doktora Öğrencisi., Buhara Devlet Üniversitesi, Özbekistan,
asliorunbayeva@gmail.com.tr*

ÖZ

Dünya tarihi boyunca yaşayan insanlar arasında öyle şahsiyetler vardır ki, kişilerin gelişmesi ve aydınlanması konusunda büyük katkı sağlamışlardır. Bilim adına yaptıkları sadece kendi milleti için değil aynı zamanda diğer toplumlar tarafından da benimsenmiştir. İsmail Gaspıralı'nın da bu alanda sadece Rusya sınırları içerisinde yer alan Müslümanlar için değil, tüm Türkistan'da yaşayan Türk halklarının kültürel gelişimine ve aydınlanma sürecine yadsınamaz bir etkisi olmuştur. İsmail Gaspıralı, aldığı eğitim ve gözlem yeteneği ile yaptığı analizleri sonucunda bölgenin geri kalmışlığını dile getirmiştir. Yaptığı çalışmalar ve görüşleri ile Özbek toplumu içerisinde de büyük bir yere sahip olmuş ve Özbek alimlerinin fikirlerinin şekillenmesinde mihenk taşlarından biri haline gelmiştir.

Türkistan bölgesi 19.yy. ortalarında üç farklı hanlık tarafından yönetilmekteydi. Bu hanlıklar, sosyo-politik gerileme içerisindeydi. Aynı zamanda hanlıklar birbiriyle mücadele halindeydi. Yaşanan siyasi karmaşa ve bozulan ekonomik düzen, insanların emir yönetimine karşı hoşnutsuzluğunu da beraberinde getirmiştir. Gerçekleşen bu memnuniyetsizlik ile birlikte 20. yüzyıl başlarında ulusal uyanış, bağımsızlık için bir grup düşünür ortaya çıkmıştır. Bu grup Ceditçiler olarak anılmış ve ulusal kimliği geliştirme için ulusal kurtuluş hareketini şekillendirme ve uygulama konusunu büyük bir görev olarak göğüslemişlerdir. Ceditçiler, İsmail Bey'i Türkistan halklarının atası/babası olarak görmüş ve çalışmalarında O'nun eserlerinden faydalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsmail Gaspıralı, Özbek, Ceditçilik, reform, eğitim.

ÇOCUK İLE İLGİLİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ ATASÖZLERİNDE AİLE KONSEPTİ

Nuriddin ALTINBAYEV

*Doktora Öğrencisi, Taşkent Devlet Şarkınaslık Üniversitesi, Özbekistan,
nuriddinaltinbaev@gmail.com*

ÖZ

Dil ve kültürü bir arada incelemek, kültürün dilde ve aksine dilin kültürde yansıması meselelerini çözümlenmek kültürdilbilimin öncelikli görevlerinden biridir. Kültürdilbilim dili kültürel olgu olarak incelemekte ve dilbilim ile kültürbilimin kesiştiği noktada oluşmaktadır. 20. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan bu bilim dalında V. Teliya, Y. Stepanov, N. Arutyunova, V. Vorobyev, V. Shaklein, V. Maslova, F. Sharifian, O. Kozan gibi dilbilimciler makaleler yazmış ve araştırmalar yapmışlardır. Kültürdilbilimin ana ögesi de konsept olarak bilinmektedir. Söz konusu terimi ilk olarak Rus bilim adamı S. Askoldov kullanmıştır. Konsept yalnız bir kavram olmayıp beşerî ve ulusal kavramların bütünüdür. Bir milletin kültürüne giden yol, o milletin kendine özgü konseptlerinden geçmektedir. Konseptler ise ulusal değerlerde, gelenek ve göreneklerde, halk edebiyatının ürünü olan atasözlerinde yaşamaktadır. Bu çalışmada Türk milletinin dünya görüşündeki aile konseptinin çocukla ilgili atasözlerine nasıl yansıdığı ele alınmıştır. Çalışmada kullanılmak üzere seçilen atasözleri Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden (2016) alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil, kültür, kültürdilbilim, dünya görüşü, atasözleri, aile, çocuk.

MANAS DESTANINDA KAHRAMANIN KAHRAMAN OLACAĞINA DAİR DOĞA İŞARETLERİ

Nurzhamal ERMEKBAEVA

*Dr. Öğr. Üyesi., Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi, Kırgızistan,
afrasiab1987@gmail.com*

ÖZ

Destanlarda gelecek olayın önceden belli olması bilindik bir motiflerdendir. Kahramanın kahraman olacağına dair birçok eşzamanlı (senkronik) işaretler aslında gelecekte olacakları ima ederler. Manas destanında da Manas'ın kahraman olacağı önceden belli olmaktadır. Böyle bir durumu birçok işaretlerle beraber doğada ortaya çıkan olaylar ele verir.

Bu çalışmada Manas destanındaki baş kahraman Manas'ın büyük bir kahraman olacağına dair senkronik işaret olarak doğa işaretleri ele alınacaktır. Çalışma Jung'un ortaya attığı senkronisite teorisiyle gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Manas, Manas destanı, doğa işaretleri, senkronisite.

XVIII. YÜZYIL GAZELİYATINA YAKLAŞIM: MOLLA PENAĞ VAKIF SANATI ÖRNEĞİNDE

Mahire KULİYEVA

Prof. Dr., Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi, Azerbaycan, erken.yenidovr@bk.ru

ÖZ

Molla Penah Vakıf kendi edebî ve siyasi faaliyeti ile halkına bağı olan müterakki şahsiyetlerdendir. Vakıf orta asırlar Azerbaycan edebiyatının son büyük klasiğidir. O, realist edebiyatının banisidir. Aynı zamanda şair edebiyatın her iki kolunun – âşık sanatı ile klasik irsin arasında köprüdür. Halk diline mahsus özellikleri -vezni, hususuyla sadelik ve dilin güzelliğini klasik edebiyatın zenginlikleri ile bir araya getirerek edebiyata kendine özgü, zamana uyan bir üslup getirmiş şairdir. Kaynaklarda “... zengin şifahi halk şiirimizin başarılarını klasik şiirimizin hayati ananeleri ile uzvi bir şekilde birleştiren orijinal bir sanatkâr olarak değerlendirilir. Azerbaycan şiirine yeni bir nefes, yeni bir üslup getiren Vakıf, şiirindeki hislerin gerçekliği, karakterlerin rengarenkliği, hadiselerin gerçekçi bir biçimde tasviri bugün de güncelliğini korumaktadır. Bu dönemde hece ve aruz vezninde yazılan şiirler içerisinde önem hece veznine verilmektedir ve bu anlamda edebiyatta gazeliyatın yeri ve o dönem için ehemmiyeti ile ilgili çeşitli fikirler söylenmektedir.

Bildiride, XVIII. yüzyıl gazeline yaklaşım mevcut fikirlerle karşılaştırmalı şekilde tahlile tabi tutulacaktır. Fikrimizce şiirin bu türü ister klasik dönem, isterse de realist edebiyat döneminde kendi seviyesini yüksekte tutmuş ve bugün de tutmaktadır. Eğitimli kesimin sevimli şiir türü olan gazelde Şark'ın – üç dilli medeniyetinin kendine özgü yönleri her zaman var olmaktadır. Bu da gazelin içtimai siyasi dönem fevkinde bile, kendi zirvesini koruması ve özelliklerini korumasına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, gazel, realist edebiyat, halk dili, köprü.

AHMED YESEVÎ HİKMETLERİNİN YAZMA NÜSHALARI KATALOĞU ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR

Nadirhan HASAN

Prof. Dr., Özbekistan Bilimler Akademisi, Özbekistan, nadirhanhasan@gmail.com

ÖZ

Son yıllarda ecdadımızdan yadigâr kalan yazılı ve sözlü abidelere ilgi, onları okuyup öğrenme ve halka takdim etme işleri gittikçe gelişmektedir. Özellikle, asırlarca Türklerin maneviyatı, medeniyeti ve edebiyatında yüksek mevki tutan Pir-î Türkistan Hoca Ahmed Yesevî'nin hayatı, sanatı, düşünceleri ve ekolünün geniş kapsamda araştırılması, geçmiş mirasımıza değer vererek yaymada büyük önem arz etmektedir. Bilindiği üzere dünyanın birçok kamu ve özel kütüphanelerinde ilim, sanat ve edebiyat alanlarında tanınmış yazarların eserlerinin birçok nüshası bulunmaktadır. Nitekim, Ali Şir Nevai, Zahiriddin Muhammed Babür, Baba Rahim Meşreb, Muhammed Rıza Agehî gibi Çağatay edebiyatının klasik şairleri eserleri de birçok nüshada istinsah edilmiştir. Onlara Batı ve Doğu ülkelerindeki kitaplıklarda rastlanılabilir. Alehusus, Orta Asya kütüphanelerinde Hoca Ahmed Yesevî'nin hikmetlerinin bir araya getirildiği “Divan-ı Hikmet”in birçok farklı yazma ve matbu nüshası bulunmaktadır. Özbekistan Bilimler Akademisi Birunî Şarkşinaslık Enstitüsünün bünyesindeki yazma eserler hazinesinde yer alan “Divan-ı Hikmet” yazma nüshalarının listesi çıkarılıp katalog olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma adı geçen Enstitü akademisyenleriyle Ahmed Yesevi Türk-Kazak Uluslararası Üniversitesi bünyesindeki Yesevî araştırmaları merkezi araştırmacılarının emekleriyle ortaya çıkmıştır. İşbu makalede bu katalogdan söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hoca Ahmed Yesevî, Yesevîlik, Divan-ı Hikmet, Hikmetler, tasavvuf, edebiyat.

FUZÛLÎ ŞİİRİNDE İNSAN CEMALİNİN GÜZELLİĞİNİN TASVİRİ İLE İLGİLİ HURÛFÎ İMGELER (ŞAİRİN ARAPÇA ŞİİRLERİNE DAYALI)

Ruhangiz CÜMŞÜDLÜ

*Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
ruhangiz.cumwudlu@bk.ru*

ÖZ

Muhammed Fuzûlî eserlerinde estetik bir kategori olan güzellik kavramını yüksek ustalık ve derin felsefi yargılarla anlatmıştır. O, güzelliği tasavvufun “vahdet-i vücud” açısından yorumlar. Özellikle, Fuzûlî’nin Arapça şiirlerinde insan güzelliğine -insan cemâlinin güzelliğine- büyük önem vermesi dikkat çekicidir. İnsan yüzündeki güzellik idealini arayan şair, bu güzelliği kutsar ve aynı zamanda Allah’ın işaret ve niteliklerinin insan güzelliğine yansıdığını belirterek insanın kendisini yüceltir. Fuzûlî’nin Arapça şiirlerinde Hurûflik akidesinde terimleri ve insan yüzündeki ilahi tecelliyi kutsallaştıran Hurûflik ile ilgili imgeler geniş bir şekilde yansıtılır. Fuzûlî’nin Arapça şiirlerinde görülen bu imgeler, Nesimi ve haleflerinin şiir gelenekleriyle yakından bağlantılıdır. İnsanı daha yüksek bir makama yükselten ve onu mükemmel bir varlık olarak gören hümanist motifler ulaşılmaz bir şekilde insan güzelliğini tasvir etmiş ve onu kutsayan şiirsel ve felsefi ruha tekabül ettiği için Fuzûlî’nin şiirine girmiştir. Fuzûlî’nin Arapça şiirlerindeki Hurûfî imgeler bu öğretinin panteist fikirlerinin kendisinden doğan terminolojik birimlerdir. Şairin Arapça kasidelerinde Hurûfliğin mecazî terimleri ve anlamları, manzum mecazlar harf ve sayıların tasavvufuyla değil, yüz ve yüz hatlarıyla bağlantılı olarak kullanılmıştır. Bu kasidelerdeki Hurûfî anlam ve metaforlarının felsefi düşüncenin yükünü tam olarak korumadığını belirtmek gerekir. Sadece felsefi değil, aynı zamanda felsefi-sanatsal değeri de olan bu imge, sanatsal malzemeyi süslemek-Fuzûlî’nin olağanüstü bir anda tanrılaştırdığı güzellik hakkındaki fikirlerine felsefi derinlik kazandırmak için şiire getirilmiştir. Fuzûlî’nin eğilimlerinden ve sanatsal ilham kaynaklarından biri olan Hurûflik, şiirsel soyutlamaya katılarak şairin mısralarının gücünü artırmıştır. Böylece, Fuzûlî’nin Arapça şiirlerinde güzellik genelleştirilmiş bir kavramdır, felsefi ve ahlaki bir karakter kazanır, şiirlerin içerik ve fikirlerinde sembolik olarak ifade edilir ve estetik bir ideal haline gelir.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Hurûflik, kaside, insan cemâlinin güzelliği.

ALİAĞA VAHİD ŞİİRİNDE FUZÛLÎ NEFESİ

Lale ALAKBAROVA

*Doktora öğrencisi., Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
elekberova.lale@mail.ru*

ÖZ

Aliğa Vahid, XX. yüzyıl Azerbaycan lirik şiirinde Fuzûlî edebiyat ekolünün en güçlü ardılı olarak kabul edilir. Vahid döneminin zorluklarına rağmen Fuzûlî, gazellerinde ruhunu koruya bilmiştir. Bu noktadan hareketle şairin gazellerini incelerken hem anlam hem de kafiye bakımından benzer ve bazen de aynı gazellerle karşılaşıyoruz. Vahid’in gazelhan olarak sanatsal üslubu, kullandığı aruz biçimleri, kafiye ve redifleri, kelimenin anlamının dolgunluğu -genel olarak Fuzûlî geleneklerine bağlılığı, “istikrarlı” ifadesiyle bütünlüğünü bulmaktadır.

Biz Fuzûlî-Vahid gazellerinde yalnızca içerik bağlantısını incelemiyoruz, mısraın tekdüzeliği: henüz-henüz; gayri-gayri; gönlüm-gönlüm; senin-senin; olmasın-olmasın; yüzün yüzün; var-var; oynar-oynar; içindir-içindir; görünür-görünür; gönlümü-gönlümü; bak-bak; yapmış-yapmış- redifler her iki şairin yaratıcı yönlerinin ortak noktalarının göstergesidir.

Bilindiği gibi Aliğa Vahid’de de yer alan Fuzûlî şiirinde çok zengin kafiye biçimleri vardır. Arapçada çoğu kelime kategorisi doğası gereği aynı tekerlemelerle yazılır (sıfat, fail, fiil, bileşik ...). Sadece kafiyeyle değil, telaffuz, ahenk ve nicelik bakımından da aynıdır. Örneğin: konu (matlab), amaç (maksat), tapınak (mabed), merkez, konum (mansab) vb. Bu nedenle, eski, klasik Arap şiirinde bu tür biçimsel özellikler de ... daha “muhafazakâr” bir şekilde tanımlanmıştır. Onlardan kaçınmak zor ve günah olarak değerlendirilirdi. Fuzûlî bu formun tekdüzeliğinden kurtulmaya çalışırken, tekerlemelerden çok rediflere ihtiyaç duymuştur.

Bu çalışmanın önemi Aliğa Vahid eserinde tekerleme ve rediflerin incelenmesidir. Makalede Fuzûlî ve Aliğa Vahid’in şiirlerinden yola çıkılarak yukarıda belirtilen hususlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Redif, kafiye, Fuzûlî, Vahid, gazel.

NAZAN BEKİROĞLU’NUN “NAR AĞACI” ROMANININ SORUNLARI, TÜR ÖZELLİKLERİ, KOMPOZİSYONU VE SANATSAL GÖRSELLERİ

Salide ŞERİFOVA

*Prof. Dr., Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
s.sharifova@lit.science.az*

ÖZ

Modern Türk yazarlarından Nazan Bekiroğlu’nun “Nar Ağacı” adlı romanı, tarihsel belleğin zamanla unutulmadığını yansıtır. XXI. yüzyıl halkının tarihsel gerçeklerini edebiyata yansıtan “Nar Ağacı” romanı, Türkçülük ideolojisini sanat diliyle değerlendirir. Yazar, yirminci yüzyılın başlarındaki Türk halkının çelişkili, gergin tarihsel gerçeklerini yansıtır. Nazan Bekiroğlu’nun romanında tarihsel gerçeklere zaman içinde verdiği tepki modernite açısından önemlidir.

Romanın problemlerinde din propagandası büyük bir yer tutar. Yazar, romanda anlattığı dinlerden hiçbirine karşı düşmanlığı teşvik etmez, aksine tüm dinlerin özelliklerini açıklar. Örneğin, İslam, Hristiyanlık, Zerdüştlük, Nakşibendi vb. gibi dinlere ve mezheplere karşı tutumunu ifade eder. Romanda yer alan zaman ve mekân kavramı, romandaki olayların toplumsal, siyasal, kültürel bağlamda tanımlanmasını sağlayabilir. Nazan Bekiroğlu’nun “Nar Ağacı” romanının sürekliliği farklı yerleri kapsar.

Nazan Bekiroğlu, “Nar Ağacı” adlı romanında Türkiye’nin edebi, kültürel ve sosyo-politik hayatındaki belirleyici dönemin yanı sıra Türk halklarının hayatındaki belirleyici dönem ve anlara da odaklanır. Yazar ayrıca yirminci yüzyılın başlarında meydana gelen siyasi olayları Batılı veya Doğulu değerler bağlamında değerlendirir. Bir takım siyasi olayların ve savaşların halkın kaderi olduğunu yansıtarak, Türk edebiyatının bir bütün olarak etkisiz olmadığını anlatabilmiştir. Nazan Bekiroğlu, Nar Ağacı adlı romanında savaş konusunu farklı açılardan anlatmayı başarıyor. Yazar, halkın milli mücadelesini yansıtmasının yanı sıra, savaşın insan psikolojisi üzerindeki ahlaki faktörlerine de açıklık getirmektedir. Bunu savaşta hayatını kaybeden İsmail’in mektuplarında görebiliyoruz.

Azeri okuyucuların pek az tanıdığı Nazan Bekiroğlu’nun eserlerinin tanıtılması için adımlar atılması gerektiği ortadadır. Türk romanlarının milli edebiyat bağlamında incelenmesi, Azerbaycanlı okuyuculara Türk edebiyatı örnekleri hakkında değerlendirme yapma, tarihimizi ve millî değerlerimizi tanıma fırsatı verecektir.

Anahtar Kelimeler: Nazan Bekiroğlu, “Nar Ağacı”, Trabzon, roman.

NAZİRE ŞİİRE YAZILAN NAZİRELER

(ALFRED DE MUSSET “RAPPELLE-TOI”, EKREM RECAİZÂDE VE AZERBAYCAN ŞİİRİ)

Lütviyye ASGERZADE

*Prof. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
asgerzadelutviyye@yahoo.com.tr*

ÖZ

19. yüzyılda Osmanlı devletinde Nizamname'nin uygulanması, sadece kamusal hayatın tüm alanlarında yenilenmeye yol açmaz, edebiyatı da etkiler ve edebiyat dünyasında Batılı türlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. 1838-1860 yılları arasında yetişen gençler, 1860'larda edebiyat alanında Batıcılığı güvence altına alırlar. Modern yaşamı geliştirerek Batı medeniyetine ulaşabileceklerini vurgulayan Şinasi ve Agah, Fransız şairlerin çeşitli tercüme kitaplarını yayınladı. Abdülhak Hamid Tarhan Garpcılık yönünde şiirler yazmıştır. Fransız şairi Alfred de Musset'in özellikle Rappelle-toi (hatırla/yad et) şiiri Türk şairleri; Nigâr Hanım, Menemenlizâde Mehmet Tahir, Ahmet Celal, Tefik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil, Rezaizade Mahmut Ekrem, üzerinde büyük bir etki bırakmış. Nigar hanımın Alfred de Musset'den yaptığı “Tahattur et” (Hatırla) çevrisine Rezaizade Ekrem Yad Et adıyla bir nazire yazmıştır. Ali bey Hüseyinzade ile arkadaş olan ve Füyuzat dergisi ile işbirliği yapan M. Rezaizade'nin, ilk Osmanlı dergisi “Mizan”da (17 Mart 1887) yayınlanan şiiri 1907 yılında Füyuzat dergisinde yayımlanması, “Yâd Et” edebî çığırının açılmasına vesile olur. Azerbaycan edebiyatında popüler olan Rezaizâde Mahmud Ekrem'in “Yad et!” şiirine Mirza Alakbar Sabir, Abbas Sahhat, Abdulla Saik, Muhammad Hadi, Salman Mümtaz ve diğerleri nazireler yazar.

Aleksandr Blok'a göre “Şairin karyerası yox, taleyi var.” Şiirin de taleyi varmış. “Yad et” şiirinin kaderinde de Fransız, Türk və Azərbaycan kültürü ile kaynayıp kavuşmak, nazireler yazılmak varmış.

Çalışmamızda; Mirza Elekber Sabir, Abbas Sehhet, Abdulla Şaik, Salman Mümtaz ve Mehmed Hadi'nin bu konuda yazdıkları nazire şiirler incelenmeye alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan şiirinde nazire, Alfred de Musset, “Rappelle-toi”, Rezaizade, “Yad et”.

ESKİ TÜRKİYE HİKÂYESİ ARAŞTIRMALARDA

Sima ŞEFİZADE

*Doktora Öğrencisi, Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi, Azerbaycan,
sima_adass@mail.ru*

ÖZ

Eski Türk hikâyeleri, insanların hayatlarına yön vermek ve onların iç dünyalarını manen zenginleştirmekle aynı amaca sahiptir. Kuran ayetlerinden ve tamamen Türk düşünce tarzından yararlanan bu kıssalar hem eğlendirici hem de aydınlatıcıdır. Bildiğimiz gibi çağdaş Türk edebiyatı dünya edebiyatları arasında özel bir yeri olan tarihsel gelişime ve zengin hikâyecilik geleneğine sahiptir. Türk hikâyesinde maddi ve manevi miras, halkın kültürü, siyasi ve ideolojik özellikleri ve ata bağları temel koşul olarak değerlendirilir. Dastan-ı Kitab-ı Dede Korkut’tan türeyen eski Türk hikâyelerinin, halk hikâyelerinin hikmetli, aydınlatıcı ve eğitici bir işlevi olduğu da bilinmektedir. Hikâye anlatıcılığı türü, insanın yaratılışıyla aynı tarihsel köklere sahiptir. Destanlar, masallar ve efsaneler şeklinde başlayan bu gelenek, Türklerin İslam’a girmesinden sonra da devam etmiş ve zenginleşmeye devam etmektedir. Halklar arasında okunan bu efsaneler ve hikâyeler, içerik ve şekil değiştirerek Türk edebiyatında dönemin edebî akımlarına uygun olarak modern bir hikâye türünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. “Öykü” sorunu, Türk edebiyat sürecinde halen güncel bir konu olarak incelenmektedir. Öykü kelimesinin literatüre girmesi Nurullah Ataç’ın ismiyle bağlantılıdır.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, eski Türk hikâyeciliği, anlatı.

TURKEY THEME IN THE AZERBAIJANI NOVEL OF THE 80S (ON THE BASIS OF A.ABDULLAZADE’S NOVEL “BİR OVUC TORPAQ”)

Pakize ALİYEVA

Shaki branch of ASPU, Azerbaijan, aliyeva.pakize.fililog@mail.ru

ÖZ

Since the second half of the 20th century, Azerbaijan, which was then part of the Soviet Union, began to establish certain relations with Turkey. Although under control, certain tourist visits or visits of our compatriots to Turkey as part of Soviet delegations take place. The artists who took part in those trips shared their visions with their readers, and works on Turkey were created in prose and poetry. The way of life, ethnography, common customs of the people in Turkey, which has a common language, national and spiritual values, but as far away and inaccessible as it is close, were of interest to the Azerbaijani reader. One of the authors of such a work was the poet, literary scholar Arif Abdullazadeh. A.Abdullazadeh lived in Turkey in 1970-72 and worked as a translator in connection with the implementation of the Soviet-Turkish joint project. Two years of Turkish life resulted in a series of works in his work. The presented research is about Arif Abdullazadeh’s novel “Bir ovuc torpaq”. Along with the genre features of the novel, the attitude to the Turkish way of life through the way of thinking of the Soviet man, information about different regions of Turkey, historical and political events in the history of Turkey at that time, attitude to Nazim Hikmet’s work, etc. issues are kept in focus. Each of the issues discussed is based on excerpts from the work.

Anahtar Kelimeler: Arif Abdullazade, novel, prose, story, loneliness, patriotism.

TAŞLICALI YAHYÂ BEY DİVANI'NDA TABABET UNSURLARI

Deva ÖZDER

Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi, Türkiye, devaozder@karabuk.edu.tr

ÖZ

Türk edebiyatı tarihi içerisinde varlığını altı asır sürdürmüş edebî bir gelenek olan divan edebiyatı kaynağını mitoloji, din, tasavvuf gibi konulardan almakla birlikte toplumun sosyal hayatına da yabancı kalmamıştır. Birtakım mesnetsiz iddialarla “saray edebiyatı” olarak nitelendirilen divan edebiyatı, bu iddiaların aksine bünyesinde pek çok kültürel unsuru barındırmıştır. Divan şairleri, bazı estetik kaideler çerçevesinde hayal dünyalarını yansıtmaya çalışırken yaşadıkları toplumun gerçeklerinden kopmamışlar, dönemin örf, âdet, gelenek, görenekler, inanç ve uygulamalarına şiirlerinde yer vermişlerdir. Divan şairlerinin, şiirlerinin malzemesi hâline getirdikleri konular arasında çağın ilim dallarından biri olan “tıp” da yer almaktadır. Hasta, hastalık, sağlık, hastalık çeşitleri, o dönemlerde hastalıkların tanı ve tedavisinde kullanılan yöntemler, ilaçlar çeşitli vesilelerle şairler tarafından ele alınmıştır. Bu çalışmada da 16. yüzyıl klasik Türk şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ Bey’in, divanında tıp ilmini nasıl yansıttığı, tababet unsurlarını ne tür tasavvurlarla dile getirdiği ve şairin hastalık kavramına ve hastalıklarda uygulanan tedavi yöntemlerine ne tür anlamlar yüklediği örnek beyitler ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: divan şiiri, tıp ilmi, tababet, Taşlıcalı Yahyâ Bey.

ATASÖZÜ DERLEME ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA VÂCİD'İN DURBÛB-I EMSÂL RİSÂLESİ

Muhammet İNCE

Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi, Türkiye, mince@karabuk.edu.tr

ÖZ

Hemen her millet ve kavmin dilinde var olan ve ait olduğu halkın ortak hissiyat ve tecrübelerinin ürünü olan atasözleri, varlıklarını nesiller boyu sürdürmüş en önemli dil, edebiyat ve kültür malzemeleridir. Atasözlerinin öğüt ve ders içermesi, dil, kültür ve muhteva açısından zengin ürünler olması; derleyicilerin birçoğunun eser meydana getirme gayesini de belirlemiştir. Nitekim atasözünü derleme çalışmaları incelendiğinde bunların genellikle iki gaye etrafında toplandığını söylemek mümkündür. Birincisi dini ve ahlaki hassasiyet, ikincisi milli kültür ve dil bilinci. Derleyicilerin çoğu, eserlerinin mukaddimesinde Kur'an-ı Kerim'in "mesel" vermesini referans göstererek atasözleriyle insanlara öğüt verip nasihat etmeyi gaye edindiklerini dillendirmişlerdir. Tanzimat'tan sonra millî kültüre ve halk diline duyulan ilginin artmasıyla birlikte atasözleri derleme ve yayımlama çalışmalarının ayrıca önem kazandığı bu tür çalışmaların Türk halk düşünce ve birikimini araştırma ve değerlendirmede yol açıcı olmuştur. Bu iki anlayış dışında farklı yaklaşımlarla yapılan derleme çalışmaları da olmuştur. Bunlardan bir tanesi de Vâcid'in Durûb-ı Emsâl risalesidir. Tanzimat döneminin ilk atasözünü olan bu risale, çocuklar için kaleme alınmış bir atasözünü derlemesidir.

Bu çalışmada, Vâcid'in Durûb-ı Emsâl adlı risalesi, atasözünü derleme çalışmaları bağlamında, şekil ve muhteva açısından ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atasözünü, Derleme, Vâcid, Durûb-ı Emsâl.

DİVAN ŞİİRİNDE ÂŞIĞIN DİLİNDEN MAŞUĞUNA “YUF”

Hulusi EREN

Dr. Öğr. Üyesi., Muş Alparslan Üniversitesi, Türkiye, hulusieren@gmail.com

ÖZ

Esas teması aşk olan klasik Türk şiiri, âşık ve maşuk arasında vuku bulan hadise üzerinden işlenmiştir. Bu aşkın çerçevesi ise geleneğin belirlediği sınırlarla çizilmiştir. Şairler âşığa her daim ıstırap çeken, sevgiliye ise âşığına eziyet etmekten bir an olsun geri durmayan bir tip olarak şiirlerinde yer vermiştir. Genel olarak gazel formunda yazılan şiirlerde, âşığın gözünden estetize edilen mücerred bir sevgili vardır. O, rakiplere meyledip iltifat gösterirken âşığın bahtına sevgilinin cefası düşer. Divan şiiri geleneğinde âşığın yaşadığı bu ontolojik yalnızlık, onun olmazsa olmazıdır. Yokluğunda sevgilinin hayaliyle yaşar. Geleneğin bu olgusuna rağmen, kimi zaman ümitsiz âşık yerine maşuğuyla buluşup ona kavuşan ya da kendisine çektirdiği cefalardan şikâyet edip sevgiliden vazgeçen hatta ona beddua eden âşık tipiyle de karşılaşmaktadır. Söz konusu teme, şairlerin kimi beyitlerinde rastlanabildiği gibi yek-âhenk olarak bir gazelin bütününde de rastlamak mümkündür. Bu bildiride geleneğin çizdiği sınırlar dışına çıkılarak âşığın sevgiliden yüz çevirişi, divanlarda tespit edilen “yuf” redifli manzumelerden hareketle incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, gelenek, âşık-maşuk, yuf redifli manzumeler.

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE RİŞTE-İ CÂN KAVRAMI VE BU KAVRAMIN MİRCEA ELİADE’NİN BAĞ VE DÜĞÜM SİMGEÇİLİĞİ ANLAYIŞI AÇISINDAN MİTOLOJİK UZANTILARININ İNCELENMESİ

Ahmet ALKAN

Dr., Türkiye, ahmetalkan-1989@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışmada klasik Türk şiirinde sıkça görülen rişte-i cân kavramı ele alınmıştır. Öncelikle klasik Türk şiirinde şairin ömrünü temsil eden rişte-i cân kavramı hakkında bilgi verilmiş, kavramın klasik Türk şiirinde kullanımına ilişkin çeşitli şairlerin beyitlerinden örnekler sunulmuş, sonrasında bu beyitler rişte-i cân tabiriyle oluşturdukları hayallere ve ilişkilendirdikleri hususlara göre incelenmiştir. Rişte-i cân tabirinin sevgilinin saçıyla, çeşitli geleneklerle ve ip ögesinin etrafında kurulan hayallerle olan bağlantısına ve klasik Türk şiirinde bu hususların ne şekilde yer aldığına değinilmiştir. Mircea Eliade’nin İmgeler ve Simgeler kitabındaki üçüncü bölüm olan bağ ve düğüm simgeçiliği anlayışından hareketle bu kavramların mitolojik kökenleri değerlendirilmiştir. Bağ ve düğümlerin mitolojik kullanımlarından klasik Türk şiirindeki rişte-i cân tabirine kadarki süreçte mitsel değişimleri ve bu değişimlerin bağın ifade ettiği simgesel anlam üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rişte-i cân, Mircea Eliade, hayat ipi, klasik Türk şiiri, mitoloji.

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU'NUN *GÖNÜL HANIM* ROMANINDA ORHUN YAZITLARI VE MİLLÎ KİMLİK PROBLEMİ

Eşqane BABAYEVA

Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan, eshqane@mail.ru

ÖZ

Yirminci yüzyılın başlangıcı Türk edebiyatında dikkat çeken konulardan biri de Türkçülüktür. Büyük bir harekete dönüşen Türk Birliği ideolojisi Türk Halklarının edebiyatında da büyük bir yer kapsamıştır.

Ziya Gökalp'la başlayan bu edebî eğilim Halide Edip Adivar (“Yeni Turan”), Mufide Ferit Tek (“Aydemir”), Nihal Atsız (“Bozkurtların Ölümü”, “Bozkurtlar Diriliyor”), Ahmet Hikmet Müftüoğlu (“Gönül Hanım”) gibi yazarların eserlerinin ana konusuna dönüşmüştür.

Özellikle, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun “Gönül Hanım” romanı hem ideolojik, hem de kurgusal açıdan dikkat çekmektedir. Eser tamamen Türkçülük ideolojisi üzerine kurgulanmış, milli kimlik problemi irdelenmiştir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Türkçülük ideolojisinin öncüllerinden olmuş, kendini bu davaya adanmıştır. Yazarın “Gönül Hanım” romanı da bu ideolojinin yansıması olarak ortaya çıkar. Bu eserin kahramanları yazarın Türk Birliği ideolojisi fonksiyonunu yerine getirirler. Güzel, akıcı bir üslupla kaleme alınan roman sadece ideoloji açısından değil, sanatsal açıdan da oldukça değerli bir eserdir.

Bildiride, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun edebi kişiliği üzerine bilgi verilecek, yazarın “Gönül Hanım” romanı milli kimlik, Türkçülük bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Orhun Yazıtları, kültürel değerler, millî kimlik, Türkçülük, Ahmet Hikmet Müftüoğlu.

MİLLÎ KİMLİK VE “PİÇ”

Faruk DÜNDAR

*Dr. Öğr. Üyesi., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye,
faruk.dundar@erbakan.edu.tr*

ÖZ

Millî Edebiyat Dönemi, milliyetçilik ve Türkçülük düşüncesini temel alan, genel kabule göre 1911’de Genç Kalemler Dergisi ile başlayıp, 1923’e kadar devam eden dönemdir. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı başlamıştır. Ömer Seyfettin, Genç Kalemler Dergisi’nin ana kadrosunda yer alan yazarlardan biridir. Bu nedenle, Millî Edebiyat Dönemi’nin öncü yazarlarındanıdır. Eserlerinde millî kimlik kavramını öne çıkararak, okurlarına Türk millî kimliğinin önemini aşlamaya çalışır. Böylelikle, Türk millî kimliğinin önemini anlayan okur, milliyetçi duygularla, Türk Milleti için çalışacaktır. Ömer Seyfettin, “Piç” adlı hikâyesinde, diğer eserlerinde olduğu gibi Türk Milleti’nin asillğini ele almaktadır. Bu hikâyede, Ahmet Nihat adlı bir Türk’ün geçirdiği başkalaşım dile getirilir. Ömer Seyfettin, okul yıllarında bile batılılara özenen, Türklükle bir ilgisi olmayan, fakat Türk anne-babadan doğduğu için asil Türk soyundan olan Ahmet Nihat’ın, aslında gerçek babasının bir Türk değil, bir Fransız olduğunu anlatır. Anlatıcı, hikâye boyunca, Türk soyundan olmayan bu kişinin geçmişteki davranışlarını düşünür ve Türklerle batılıların karşılaştırmasını yapar. Bu çalışmada, Ömer Seyfettin’in “Piç” adlı hikâyesi temel alınarak, hikâyedeki millî kimlik kavramı irdelenecek, eserdeki Türk-batılı karşılaştırmaları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Millî edebiyat dönemi, Ömer Seyfettin, Piç, millî kimlik.

MODERN TÜRK TİYATROSUNDAN EPİK BİR İNCELEME: ALMANYA DEFTERİ

Burcu ÖZTÜRK

Dr., Trakya Üniversitesi, Türkiye, burcuozturk@gmail.com

ÖZ

Bertolt Brecht'in Aristotelesçi dramının antitezi olarak oluşturduğu epik tiyatro, 1960'lı yıllarda Türkiye'de örneklerini vermeye başlamıştır. Türk oyun yazarlarının ilgi odağı olan bu tiyatro ile sahne-seyirci ilişkisine yeni bir boyut kazandırılmıştır. Bu tiyatronun en önemli özelliği izleyicinin oyuna eleştirel bir açıdan bakmasıdır. Bu nedenle karakterlerin toplumsal durumları belirli tekniklerle ele alınır. Bunlardan en önemlileri yabancılaştırma efekti/ *Verfremdungseffekt* ve *gestustur*.

Çalışmada, 1950'li yıllarda Türkiye'de meydana gelen toplumsal sorunların yansıtıldığı ve Vasıf Öngören tarafından yazılan *Göç/ Almanya Defteri* adlı oyun incelenmiştir. Oyun yazarı kimliğiyle Türk tiyatrosunun önemli isimlerinden olan Öngören, Türk tiyatrosunun epik tiyatroyla tanışmasında çok mühim bir rol üstlenmiştir. Metne bağlı yorumlama yapılarak ele alınan bu oyunda özellikle yabancılaştırma efekti aracılığıyla seyircinin oyundan soyutlandığı ortaya çıkartılmıştır. Herhangi bir görüşün benimsetilmediği *Almanya Defteri* oyununda sorun yaratan durumların tarihsel koşullar içinde gösterilerek seyircinin eleştirel tutum içinde olması sağlanmıştır. Sonuç olarak *Almanya Defteri*'nin epik bir örnek olduğu alıntılarla temellendirilmiş ve Doğu-Batı etkileşimi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bertolt Brecht, Vasıf Öngören, epik tiyatro, yabancılaştırma, tarihselleştirme.

MİTHAT CEMAL KUNTAY’IN ŞİİRLERİNDE VATAN SEVGİSİ

Valida SHİKHALİYEVA

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan, v.shikhaliyeva@gmail.com

ÖZ

Mithat Cemal, Türk edebiyatı için değerli bir şairdir. Halkın muhtaç olduğu bir dönemde yazdığı eserlerle vatanseverlik duygularını insanlara aktararak vatanseverlik ideolojisine ilham vermiştir. Milli şair Mithat Cemal Kuntay hem kamusal hayatında hem de eserlerinde vatansever fikirleri yüceltir. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında yaşayan Mithat Cemal Kuntay, insanlara vatanseverlik duygularının aktarılmasında ve milli ruha dayalı olarak insanlarda vatanseverlik duygularının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Yazarın yaşadığı dönemde edebiyat dünyasının önde gelen isimleri belli bir edebiyat akımına katılmış olsa da Mithat Cemal hiçbir harekete katılmadan vatansever ve milliyetçi yazılarıyla basında yer almıştır. Mithat Cemal’in lirik-destansı şiirleri bugüne ve parlak geleceğe olan inancını açıkça göstermektedir. Şiirlerinde vatandaşlığın asli görevinin birleşmiş millet olmak, vatani sevmek ve korumak olduğunu düşünür. Savaş gibi sosyal sıkıntıların yaygınlaştığı bir dönemde vatandaşlarına seslenerek, vatana olan borcunu ödeme vaktinin geldiğini söyler. Hem bir şair hem de bir vatandaş olarak görevini, ülkede vatansever bir atmosfer yaratmak ve insanlarda parlak bir geleceğe güvenmek için yazılarında gördü. Vatanının başarısı için savaşmaktan ve esaret altında yaşamaktansa kazanmak ve özgürce yaşamak daha iyidir. Özgürlüğün olduğu yerde bağımsız bir vatan da vardır. Bu şiirlerle insanları cesaretlendirmiş ve onlarda mücadeleci bir ruh oluşturmuştur. Aynı zamanda cesaretlerini artırarak onları bu şekilde savaşmaya teşvik etmiştir. Mithat Cemal, vatansever şiirlerinde insanlara özgürlüğe giden yolu gösteren, onlara ilham veren ve yurtseverlik duygularını geliştiren bir lider olarak hareket eder.

Anahtar Kelimeler: Mithat Cemal Kuntay, vatan, vatansever, şair, şiir.

ANADOLU-TÜRK SÖZLÜ KÜLTÜRÜNDE HATIRLAMANIN MEKÂNI OLARAK KADIN: AĞIT ISMARLAMA GELENEĞİ

Hicran KARATAŞ

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Türkiye, hkaratas@bartin.edu.tr

ÖZ

Ölüm geçiş dönemi gelenekleri, vefat edenin ölüm sonrası hayatının konforunu garantilemek, geride kalanları ölüm gerçekliğiyle uzlaştırmak için kurgulanmışlardır. Ritüeller çerçevesinde kaybedilenler yalnız bırakılmazken, geride kalanlar da yas döneminin gerekliliklerini, merhuma karşı görevlerini yerine getirerek sosyalleşme süreçlerine devam ederler. Ölüm geçiş dönemi uygulamaları bu nedenle ayrılma ve bütünleşme olarak ikiye ayrılır. Yas dönemi ritüellerinde geride kalanların sosyal hayatla tekrar bütünleşmesi gerçekleşir. Ölümün sebebi, koşulları sosyal bütünleşmenin araçlarını belirler: Kabullenme, bağışlama veya intikam. Ağıt yakma, kabullenme türü sosyal bütünleşme aracıdır. Ölenin hayatını onurlandırmak kadar, geride kalanların da içinde buldukları karmaşık duyguları ifade etmek için bir çıkış yoludur. Böylece, sevdiklerini kaybedenler ağlayarak, acıyı sözle ifade ederek yas sürecini deneyimler. Sümerlerde halkın refahını ve toprağın verimliliğini arttırmak için yakılan ağıtlar, günümüzde hatırlamanın sözlü ürünlerine dönüşmüştür. Kadın belleği, geçmişte ve bugün sıradan insanın kişisel deneyim anlatılarının ağıt türü içinde arşivlenerek gelecek nesillere aktarıldığı mekân olarak kurgulanmıştır. Ağıt ısmarlama geleneği, kişinin yaşarken ardından ağıt yakılmasını vasiyet etmesidir. Sözlü olarak birinci dereceden kadın akrabalara vasiyet edilir, ölü aşı sırasında icra edilir. Ağıt ısmarlama, hatırlanmak merhumun hakkı; hatırlamak da kadınların görevi olarak tanımlanır. Bu bildiride, Batı Karadeniz Bölgesinde derlenen ağıt ısmarlama geleneği bellek, mekân ve hatırlama yönüyle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Folklor, ölüm geçiş dönemi, ritüel, sözlü kültür geleneği, ağıt.

GÜNÜMÜZ ÂŞIK ŞİİRİNDE HACI BEKTAŞ VELİ'NİN YERİ

Özlem ÜNALAN

Arş. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi, Türkiye, ozlemunalan@bayburt.edu.tr

ÖZ

Hacı Bektaş Veli, XIII. yüzyılda Anadolu'nun İslamlaşma sürecine önemli katkıları olan düşünce ve şiirleri ile ideal insan prototipini ortaya koyan bir fikir adamıdır. Hacı Bektaş Veli ve onun dünya görüşü geçmişten günümüze birçok âşığa, özellikle de Alevi-Bektaşî kültürü içinde yetişen âşıklara ilham kaynağı olmuştur. Alevi-Bektaşî şairlerinin şiirlerinde Hz. Muhammed ve Hz. Ali'den sonra en fazla söz ettikleri kişi Hacı Bektaş Veli'dir.

Günümüz halk şairleri Hacı Bektaş Veli üzerine yazdıkları şiirleri âşık meclislerinde, cem törenlerinde ve Hacı Bektaş Veli'yi anma etkinliklerinde icra etmektedirler. Söz konusu şairler Hacı Bektaş Veli'ye pirim, üstadım, ulum, hünkârım, velim gibi ifadelerle seslenirler. Şiirlerinde ona duydukları sevgiyi ve özlemi dile getirir, Hacı Bektaş Veli'nin hayatından kesitlere, mucizelerine, düşünce dünyasına, fiziki özelliklerine ve onun hoşgörüsüne yer verirler.

Bu çalışmada Alevi halk şairlerinin Hacı Bektaş Veli üzerine yazdıkları şiirlerden ve bu şiirlerde Hacı Bektaş Veli'yi hangi yönden ve nasıl ele aldıklarından söz edilecektir. Bu doğrultuda Hacı Bektaş Veli üzerine şiir yazan kırk bir halk şairine yer verilmiştir.

Bu şairlerden Hülya Yıldırım (Âşık Şahinî)'in on iki, Selime Yaşar (Mah Turna)'ın on dokuz, Süleyman Demir (Âşık Süleyman)'in üç, Yeter Bektaş (Âşık Damla), Pakize Altan (Ozan Didarî), Kenan Yazıcı (Ozan Yazıcı), Gazi Barışcan (Âşık Barışcan), Fevzi Şahin (Âşık Hürmeti) ve Bektaş Kankal (Âşık Yareni)'in ikişer diğer halk şairlerinin de birer şiiri incelenmiştir. Şiirlerde Hacı Bektaş Veli'nin hangi yönleriyle ele alındığı şiirlerden alınan dörtlüklerle örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, halk şiiri, Alevi-Bektaşî kültürü, Alevi halk şairleri.

KIRGIZ AĞITLARINDA BAZI DİNÎ UNSURLAR ÜZERİNE

Rifat NERGİZ

Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan, rifat.nergiz@manas.edu.kg

ÖZ

Ağıt yakma geleneği Türk topluluklarının en eski sözlü kültürlerinden biri olup çoğu tüm Türk topluluklarında günümüzde de yaşamaktadır. Birçok bilim adamı ağıtı en eski sözlü edebi ürün olarak kabul etmektedir. Hatta destanların, bazı hikâyelerin ve efsanelerin çıkış noktalarının ağıt kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ağıtlarda toplumun yaşam tarzını görebiliriz. Kırgızistan’da halihazırda ağıt kültürü yaşamakta olup günden güne eski popülerliğini yitirmektedir. Eskiden on dört yaşına basmış bir Kırgız kızı ağıt yakmayı bilmediğinde çevresi tarafından ayıplanmış. Günümüzde ise İslâm Dininin ölüme bakış açısından ve küreselleşmenin etkisinden ağıtlar sadece eski nesiller tarafından ve çok büyük oranda kadınlar tarafından yakılmaktadır. Günümüzdeki Kırgız ağıtları geçmiş ağıtlarla kıyaslandığında bazı değişikliklere uğramıştır. Özellikle Sovyetler döneminde dinî söylemlerde bulunmak gerici kabul edilmiş ve bu tip söylemlere hoş gözlerle bakılmamıştır. Sovyetlerin dağılmasından sonra ise insanlar bu konuda daha özgür hareket ettiklerinden ağıtlarda birçok dinî unsura rastlamak mümkündür. Bu çalışmada ağıtlardaki yenilikler göz atmaya çalışılacaktır. Çalışma Kırgızistan’ın Batken, Toktogul ve Kar-Kulca Bölgeleri’nden derlenmiş ağıtlar üzerinden yürütülecektir.

Anahtar Kelimeler: Ağıt, küreselleşme, din.

TÜRK HALK HEKİMLİĞİNDE KINA

İlker AVCIOĞLU

Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Türkiye, ilker.avcioglu@giresun.edu.tr

ÖZ

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) başta olmak üzere uluslararası sağlık kuruluşlarının geleneksel tıp uygulamalarına dikkat çekmesi, günümüzde halk hekimliği uygulamalarının popülerite kazanmasını sağlamıştır. Araştırmacılar, halk hekimliği uygulamalarını modern tıp ile birlikte kullanmak, sözlü kültürde kuşaktan kuşağa aktarılan sağlıkla ilgili pratiklerin doğruluğunu araştırmak, yeni ilaçlar ve yeni tedavi yöntemleri bulmak amacıyla halk hekimliği uygulamalarına yönelmişlerdir. Türk halk hekimliğinde, bitkisel kökenli ilaçlar arasında değerlendirilen kına, kınagiller (Lythraceae) familyasından olup ağaçları çiçekli bir bitkidir. Türk kültüründe kurutulmuş kına ağacı yapraklarının öğütülmesiyle elde edilen tozun, su ile karıştırılarak vücuda sürülmesi en yaygın kullanım şeklidir. Bu çalışmada, kınanın Türk halk hekimliğinde kullanımı ele alınmıştır. Adet sancısı, ağrı-ateş, ayak şişliği, basur-mayasıl, baş ağrısı, baş dönmesi, bebeği tuzlama-pekmezleme-kınalama, bel ağrısı, bel fıtığı, çıban, çocuk sahibi olmak, egzama, gebelikten korunma, gelincik, guatr, güneş çarpması, kalp hastalıkları, kansızlık, kas ağrısı, kaşıntı, kepeklenme, kırık-çıkık, mantar, mide üşütmesi, nasır, pişik, romatizma, saçkıran, sedef, siğil, şeker, tatarca, uyuz, yara, yanık, zayıflık tedavisi olmak üzere toplam 36 hastalığın tedavilerinde kınanın kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmanın alternatif tıp ve modern tıp çalışmalarına katkı sağlamasını temenni ederiz.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel tıp, Türk halk hekimliği, kına.

BAHTİYAR VAHAPZADE’NİN EDEBİ KİŞİLİĞİ: TÜRKİYE EDEBİ ARAŞTIRMALARINDA

Nurlana MUSTAFAYEVA

Doç. Dr., Azerbaycan, nurlanagasimli@ymail.com

ÖZ

Bahtiyar Vahapzade, Türkiye edebi eleştirisinde en çok araştırılan Azerbaycan şairlerindedir. Yazar, sadece Azerbaycan’ın bağımsızlık döneminde değil, aynı zamanda Sovyetler döneminin 70’li yıllarından başlayarak Türkiye edebi ortamında tanınmakta ve hakkında bilimsel araştırmalar yapılmaktaydı. Otuz yılı aşkın bir süredir Türkiye’de şairin eserleri çeşitli açılardan inceleniyor, edebi kişiliğiyle ilgili konferanslar veriliyor, eserleri inceleniyor. Bahtiyar Vahapzade’nin edebi kişiliğiyle ilgili Türkiye’deki çalışmaları iki kısma ayırabiliriz: 1. Sovyetler döneminde şairin eserleri hakkında Türkiye’de yazılmış makaleler: bu dönemde şairin şiirlerinden alıntılar yayınlanmış ve edebi kişiliği, Türkçülük, Vatan sevgisi, Türk diliyle ilgili düşüncelerine dair çeşitli makaleler yazılmıştır. 2. Bağımsızlık döneminde şairin eserlerinin incelenmesi: bu dönemde şairin hayatına ve eserlerine yönelik konferans ve sempozyumlar düzenlenmiş, monografiler yazılmış, tezler savunulmuştur. Özellikle, son dönemlerde şiirleri ve oyunları üzerine kapsamlı araştırmalar yapılmaktadır. Yapılan araştırmaları içeriklerine göre şu şekilde gruplandırılabiliriz: a. Şairin hayatı, Türkçülük ve Vatan sevgisiyle ilgili yazılar; b. Şairin şiirleri üzerine yapılan araştırmalar; c. Şairin dramaturjisi üzerine yapılan araştırmalar; d. Şairin gazeteciliği üzerine yapılan araştırmalar.

Hiç şüphesiz, Bahtiyar Vahapzade’nin eserlerinde Türkiyeli araştırmacıları en çok ilgilendiren yön şairin eserlerinde Vatan sevdasını, Türklük ve Türkçülüğü, Azerbaycan’ın bağımsızlığını, Türk halklarının birliğini ve ana dili olan Türkçeyi yüceltmesidir. Şuayib Karakuş, Erdal Karaman, Ahmed Buran, Yakub Çelik, Nurullah Çetin, Mithat Durmuş, Cafer Gariper, Hüsnüye Zal Mayadağlı, Mehmet Fatih Kanter, Şerif Aktaş, Nesrin Feyzioğlu, Bayram Gündoğdu vb. onlarca araştırmacının araştırma konusu Bahtiyar Vahapzade’nin eserleri, hayatı, düşünceleri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bahtiyar Vahapzade, Türkçülük, Azerbaycan, edebî eleştiri, Türk Dili.

BAHTİYAR VAHAPZADE’NİN ESERLERİNDE TÜRKÇÜLÜK UNSURLARI

Aynur SEFERLİ

Azerbaycan, Seferli_1988@bk.ru

ÖZ

Herkese milletini ve ana dilini sevmeyi öğreten Bahtiyar Vahapzade'nin şiirlerinde Türkün Türkçe sevgisi, tutkusu, yerliliği, Türklerin büyüklüğü, tarihi kahramanlara olan sevgisi üst düzeyde dile getirilmektedir. Bahtiyar Vahapzade, Türklere karşı yapılan haksızlıkları, ikiyüzlü bir şekilde çarpıtılmış tarihi, Türk halklarının ata topraklarından sürülmesini ve hatta isimlerinin değiştirilmesini zaman-zaman tüm açıklığı ile eserlerinde yansıtmıştır. Tarihin zor anlarında Türk dünyasının dayanışması ve bu kardeş halkların desteği her zaman düşmanlarımızın umutlarını kırmıştır. Bu tür konular bir vatandaş olarak Vahapzade'nin her zaman endişelendirmiştir. “Hakkı yok” adlı şiirinde tüm Türk boylarına seslenerek ihtiyatlı olmaya, hiçbir provokasyona boyun eğmemeye çağırdı. Vahapzade, halkıyla birlikte, tüm Türk dünyasının kaderini, geleceğini, ulusal haklarının yeniden birleştirilmesini düşünerek, onların yükselişinin yollarını bulmaya, yani Türkçülük ve Azerbaycancılığın genel ilerlemesi için çalıştı. Bu anlamda eserinde Azerbaycancılık ile Türkçülüğü organik olarak birleştiren vatansever şair, bölünmüş ülkesinin acı kaderini konu edindiği eserlerinde bu tarihi adaletsizliği gözler önüne sermektedir. Bahtiyar Vahapzade de ilmî-yayıncılık eserlerinde Türkçülüğü yaymış ve araştırmış, Türk varlığını yüksek tutarak halkımızın Türklüğü anlamasını sağlamaya çalışmıştır. “Dilimiz, diriliğimiz”, “Dilimizin ve milletimizin adı”, “Bizim kimimiz var?”, “Yoğurt siyah olamaz”, “Türk halklarının birliği”, “Dil ve alfabe” vb. makalelerinde Yazarın Türk halklarının kökeni, dili ve ortak kültürü hakkında değerli görüşlerine makalelerinde yer verilmektedir. Vahapzade'nin kalbi, nabızı her zaman halkı ve vataniyle birlikte atmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçülük, Türk şairi, Bahtiyar Vahapzade, Türk aşkı, Azerbaycancılık.

BAHTİYAR VAHABZADE’NİN ŞİİRLERİNDE FUZÛLÎ MOTİFİ

Metanet MUSTAFAYEVA

Gence Devlet Üniversitesi, Azerbaycan, mustafayeva20091214@mail.ru

ÖZ

Vahabzade’nin şiirinin ana motiflerinden biri Fuzûlî’dir. Şiirlerinde onu bazen hitap edilen makam gibi, bazen sembolik bir edebi kahraman olarak anar, bazen de şiire kendisinden alınan bir mısra, bir söz-epigraf ile şiire, fikre başlar. Bahtiyar’a göre Fuzûlî, kalbi vataniyle atan göçmen bir şair-vatandaştır. Bazen de Bahtiyar, Fuzûlî’ye imreniyor; Fuzûlî yurt dışından hasretle memleketine bakan, Vahabzade ise vatan hasreti çeken bir vatandaş örneğidir.

Fuzûlî sadece bir aşk şairi değildir. Onun kederinde, aslında, gizli meseleler var. Fuzûlî’nin heykelinin önünde duran Vahabzade, heykelin gizemini milletin çektiği acılara bağlar. Deha şairi Fuzûlî’yi düşündüren sadece insan aşkı, çilesi ve hicreti değildir. Yağmalanan ana yurt, perişan olmuş, bölünmüş obası şairin sanki belini bükmüştür. Fuzûlî, milletin bu günü için endişelenir ve bu günü için ağlar. Fuzûlî’nin bilgeliği ile Bahtiyar’ın ruhu arasındaki mucizevi yakınlık ve yerlilik, sadece sefehinin halefinin sevgisi değil, aynı zamanda ideolojik paralelliğin sonucu, iki dehanın manevi kimliğidir.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Bahtiyar Vahabzade, aşk şairi, vatan aşkı, klasik edebiyat, şiir.

BATI ETKİSİ ALTINDAKİ BİR EDEBİYATIN AZERBAYCAN’DA ARAŞTIRILMASI

Ülker SAMEDOVA

Arş. Gör., Azerbaycan Milli Bilim Akademisi, Azerbaycan, ulkerkudretkizi@gmail.com

ÖZ

Makale Azerbaycan’da Tanzimat edebiyatının araştırılmasına ilişkin kitap, tez ve makaleleri içermektedir. Sovyet döneminde bu tür araştırmalar mümkün olmasa da bağımsızlık yıllarında Bakü Devlet Üniversitesi ve Azerbaycan Milli Bilim Akademisi Enstitülerinde, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesinde, prof. Guliyev E.H. “Türk Araştırmaları Merkezi” öncülüğünde bu konuda araştırma yapılmıştır.

Azerbaycan’da Tanzimat dönemi ile ilgili araştırmalar 20. yüzyılın ortalarında başlamıştır. Çalışmaların büyük çoğunluğunda Tanzimat edebiyatı genel Türk edebiyatı adı altında incelenmiştir. Abiyev A.M. “Türk Edebiyatı Tarihi” kitabında, Tanzimat edebiyat yazarlarının hayatına ve eserlerine değinmiş ve eserlerini kronolojik sıraya göre sıralamıştır. Kitap “Taknur Yayınları” tarafından 2007 yılında 280 sayfa olarak yayımlanmıştır. Kitap, Ziya Paşa, Namık Kemal, Şemsettin Sami, Abdülhak Hamit, Sami Paşazâde, Ziya Paşa gibi Tanzimat temsilcileri incelemektedir. Kitabın bilimsel editörü Nizameddin Shamsizadeh, hakemler ise Ağşın Babayev, Gulshan Aliyeva, Sadagat Gasimli’dir. Guliyev E.H, Gasimov H. “Türk Halkları Edebiyatı” kitabında ayrıntılı olarak yer almakla birlikte XIX. yüzyıl Türk edebiyatı hakkında bilgi bulmak mümkündür. Kitap 2008 yılında 368 sayfa olarak basıldı. Guliyev E.H “Türk Edebiyatı XIX-XX yüzyıllar” kitabı 2003 yılında 124 sayfa olarak yayınlandı. Kitap, Türkiye Cumhuriyeti’nin Azerbaycan Büyükelçiliği’nin desteğiyle basılmıştır. Kitabın bilimsel editörü Profesör Himalay Gasimov, hakemler akademisyen Nizami Jafarov, Profesör Kheyrolla Mammadov ve Doçent Arif Amrahoğlu’dur. Bu listenin daha geliştirilmiş halini kongrede sunmayı planlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Azerbaycan, araştırma, Türk edebiyatı.

KLASİK ŞİİRDE MAHALLÎ BİR MOTİF: “HORUZ”

Selim GÖK

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Türkiye, selimgok@karabuk.edu.tr

ÖZ

Klasik şiir, bir yönüyle içerdiği mahallî unsurlarla gerçekçi tasvirlerin tanığıdır. Zira genellikle yüksek zümreye ait bir hayal dünyası olduğu kabulünün yanında içtimai hayata dair gündelik unsurları da sıklıkla işlemektedir. Bu unsurlardan bir tanesiye taşıdığı bir dizi özellikle dikkat çeken “horoz”dur. Horoz, özellikle taşra ahalisinin canlı çalar saatidir. Sesi, ötüşü, ibiği, gözü, kuyruğu, yürüyüşü vb. özellikleriyle bu canlılığın klasik şiire konu edilmesi, şiirlerin mana dünyasına canlı, yerel ve özgün bir estetik katmaktadır. Özellikle “sabah, gökyüzü, tilki, kırmızı taç, şarap vb.” gibi farklı unsurlarla bağlamı zenginleştirilen horoz hakkında yazılan beyitler, edebî açıdan bahsi edilen özgünlüğün birer delilidir. Ayrıca horoz’un yukarıda sayılan özellikleri dışında taşıdığı içgüdüsel ve yaratılışına özgü tepkisel davranışları da klasik şiirlerde yer almaktadır. Zira insanların hem fiziksel hem de fitratlarına özgü nitelikleri bu bağlamda horoz’a teşbih edilerek yahut onunla kıyaslanarak işlenmektedir. Bu nedenle bu çalışmada bahsi edilen bu özelliklerin klasik şiirdeki bağlamları üzerine bir dizi tanıklı tafsilat sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Horoz, horos, kızıl taç, klasik şiir, sabah.

ESKİ TÜRK ŞİİRİNDE YİNELEME: DEYİŞBİLİMSEL BİR TASNİF DENEMESİ

Banu GÜZELDEREN

Dr., Akdeniz Üniversitesi, Türkiye, banudurgunay@akdeniz.edu.tr

ÖZ

Eski Uygur Türkçesine ait olduğu düşünülen şiirlerde sesbilgisel ve biçimbirimsel yinelemelerin, koşutlukların önemli bir ölçüt olduğu bugüne kadar yapılan çalışmalarda vurgulanmıştır. Yineleme, sözlü edebiyatın bir gereği olarak öne çıkan bir özellik olduğu gibi yazılı edebiyat ürünlerinde de yapıtın estetik bir düzen içinde ortaya konmasını sağlayan bir araç olarak kendisini gösterir. Yazıya geçirilen en eski Türkçe yazın eserlerinde yinelemeye özel bir yer verilmesi de bununla ilgilidir. İslamiyet'in benimsendiği bir coğrafyada yazıya geçirilen Uygur harfli bir yazmadan Bang ve Arat tarafından yayımlanan metinlerin Budist ve Maniheizt şiirlerden ayrılan yönleri bulunmaktadır. Uygur harfli yazmadan alınan bu şiirlere yapıca benzerliğine Peter Zieme'nin dikkat çektiği iki şiir de eklenerek bu çalışmaya konu edilen metinler belirlenmiştir. İlgili metinlerde yinelemeler, deyişbilimin yöntem ve terimleriyle tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yineleme, koşutluk, deyişbilim, Eski Uygur Türkçesi.

TÜRKÇE GRAMERİNİN ARAPÇA'YA BAZI ÜSTÜN YÖNLERİ

Muhammet Ali CAN

Öğr. Gör. Dr., Karabük Üniversitesi, Türkiye, muhammetalican@karabuk.edu.tr

ÖZ

Arap dili gramer kural sayısı, Türk diline göre fazladır. Türkçe’de bir mefhumu ifade etmek için dolaylı anlatım zorunda olurken, Arap dili gramerinde aynı mefhumu ifade etmek için daha iyi imkanlar bulunmaktadır. Ancak her konuda Arap dilinin Türk diline üstünlüğünün var olduğu iddia edilemez. Zira Türk Dili de Arap dilinde olmayan bazı gramer yapılarını barındırmaktadır. Bunların sayısının az olması hasebiyle bu noktalar makâle olarak ele alınacaktır. Arap dilinde fazla olan gramer yapıları ile ilgili çalışma yapılacak olunursa, makâleden daha büyük çalışmalara ihtiyaç duyulacaktır. Türk dilinde var olup Arap dilinde bulunmayan bazı gramer yapılarından bahsedilecek olursa şu şekilde sıralanabilir: a) belirtili-belirtisiz isim tamlamaları b) “ıp” eki ile iki peş peşe yapılan fiilin sıralanması b) bir eşyanın diğerine olan benzerliğini ifade eden “ımsı” eki, c) edilgen fiil kalıbının masdarı, d) “tarafından” anlamını ifade eden “ce” eki, e) fikir sahibi anlamını ifade eden “ce” eki, f) “...olarak düşünüyorum” anlamını ifade eden “mış” eki, g) yabancı kelimelere yapım eki ekleyerek yeni isimler türetme imkanı, g) yabancı kelimelere yardımcı fiil eklenerek fiil olarak kullanma imkanı, h) fiillere eklenen “yor” (şimdiki zaman) eki sayesinde geniş zaman ile anlam kargaşasını önleme, i) gelecek fiile olumsuzluk anlamı yükleme imkanı, j) olumsuz gelecek zaman kipi ve diğer bazı özellikler Türk Dili’nde bulunmaktadır. Arap Dili gramer ve kelime sayısının zenginliği, M.S. VII. asırdan itibaren yapılan filolojik incelemeleri ve bariz bir sayısal üstünlük ile Türkçe’ye göre çok fazla kitabın Arapça’da yazılmış olması, bu iki dili bilen insanlarda Arap dilinin her yönden üstün olduğu algısını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türk dilinin bazı üstün olan yönleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Arapça, gramer.

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ TIP METİNLERİNDEKİ ARAPÇA RENKLER ÜZERİNE SÖZ VARLIĞI

Nuray DEMİR ÖZTÜRK

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye, demirnurayozturk@gmail.com

ÖZ

Kişilerin kendilerini, çevrelerini ve dünyayı algılayıp anlamlandırmalarında renklerin payı büyüktür. Sözlükte, cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu duyum olarak tanımlanan renk kavramı fizikten felsefeye, tarihten dile ve edebiyata pek çok bilim dalının öznesi konumunda olup birçok araştırmanın da konusunu oluşturmaktadır. Türk dili açısından konuya bakıldığında bu kavramı karşılamak için Farsça kökenli renk ya da Arapça kökenli levn kelimelerini tercih ettiğimiz görülür. Tarihî Türk lehçelerinde en yaygın kullanılan renk isimleri ise kara, ak, kızıl, yeşil ve sarı olarak karşımıza çıkar. Bunların dışında Türkçe kendi anlam dünyasını zenginleştirmek için çeşitli dillerden de renk isimleri alıntılanmıştır. Bu renk isimlerini alıntılanmış dillerin başında ise Arapça gelmektedir. Tarihsel olarak yakın bir temas halinde bulunduğumuz Araplardan çeşitli sözcük kategorilerinde olduğu gibi renkler açısından da sözcük alıntılanma söz konusudur. Bu alıntılanmayı yaparken şüphesiz Türkçenin bir motivasyon aracı vardır. O da hemen hemen her renk için Arapçanın birden fazla kelimeye sahip olması olarak düşünülebilir. Bu çalışmada renkleri ve kullanım alanlarını en geniş görülebilecek alanların başında sayılabilecek tıp eserlerini tercih edilmiştir. Hem Arap tıbbının etkisi hem de bilim dili olarak Arapçanın etki alanının geniş bir şekilde görülebildiği Eski Anadolu Türkçesi tıp metinlerindeki Arapça renklere ait söz varlığı büyük bir etkiye sahip olduğu için bunları belirlemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmayla hem Arapçadan alıntılanan renklere ait söz varlığı üzerinde durulacak hem de o sözcüğün alıntılanma esnasındaki kavram alanının Türkçeye nasıl yansıdığı ve sözcüklerin dilimizde ne şekilde kullanıldığı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Renkler, Arapça alıntı sözcükler, tıp metinleri.

OĞUZ DESTANI “KİTAB-I DEDE KORKUT”TA KADIN KARAKTERLERİ

Tahir ORUCOV

Prof. Dr., Azerbaycan Milli Elmler Akademisi, Azerbaycan, tahiroruclu@gmail.com

ÖZ

Toplumda kadının statüsü, rolü ve yeri yüzyıllardır tartışma konusu olmuştur. Büyük düşünürlerin, edip ve filozofların dokunduğu, daima odak bulundurduğu en önemli konulardan biri toplumda kadının yeri, onun toplumdaki rolü ve statüsü konusu olmuştur. Rastgele değildir ki, hala eski dönemlerden beri edip ve filozoflar tarafından söylenen çoğu fikirlerin merkezinde işte kadın duruyordu. Toplumun zarif, ince mahlûku sayılan, bazen yiğit bir kahraman, cesur sergerdeye dönüşen kadına bu tür dikkati takdire şayan olarak düşünülebilir.

İlk kez toplumda kadının haklarını geniş şekilde tam eski Türkler tanımışlar. Öyle ki bir zamanlar kadına yüksek değer vermiş eski Türkler kadına diğer halklardan farklı bir tutum göstermişlerdir. Bunu ispatlayacak Azerbaycan halkının eski kahramanlık destanı olan “Kitab-ı Dede Korkut” a göz gezdirilecektir. Kadim dönem Azerbaycan edebiyatının en muhteşem halk abidesi olan “Dede Korkut” destanı eski Türk Oğuz destan gelenekleri temelinde Azerbaycan topraklarında birinci bin yılın ikinci yarısında, yaklaşık, 1300 yıl önce oluşmuştur. “Dede Korkut” destanı birinci bin yılın sonu, ikinci bin yılın başlarında Azerbaycan’da ve Anadolu’nun doğusunda geniş yayılarak ozanların repertuvarının temelini teşkil ediyordu. Bu epos sadece Azerbaycan halkının, Türk halklarının değil, genel olarak dünya edebiyatının en muhteşem yapılarından sayılır.

Destanın boylarını ilk kez yaptıklarını koşan, söyleyen ozanlar ozanı, Oğuzların kâmil bilicisi Dede Korkut veya Korkut Ata olmuştur. Rivayete göre Korkut Ata Hazreti Muhammed’in zamanında yaşamış, Oğuz ilinin tavsiye vereni, yol gösterici olmuştur. Epos her biri kendi arsa hattı olan boylardan oluşan olsa da destanın genel içeriği, fikirleri ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlıdır. Hadiseler Oğuzda cereyan etmektedir. Burada Oğuz hem mekân hem devlet hem de toplumdur. Oğuz toplumunda faaliyet gösteren Oğuz kadınları mert, sadık, cesurdur, yiğittir. Örneğin Boyu uzun Burla Hatun, Banuçiçek, Deli Dumrul’un kadını, sarı elbiseli Selcan Hatun ve başkaları böyle kadınlardandır.

Anahtar Kelimeler: Oğuz, “Kitab-ı Dede Korkut “, Burla Hatun, Banuçiçek, Selcan Hatun, Deli Dumrul’un kadını.

YUNUS EMRE ŞİİRİ VE İRFAN

Elman GULİYEV

*Prof. Dr., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan,
elman.guliyev1958@gmail.com*

ÖZ

“İnsanlık tarihinin en güzel değerlerinden biri” (Mustafa Tatçı) olarak bilinen Yunus Emre, tüm Türk edebiyatının ve kültürünün gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Batı Asya’da ilk kez Yunus Emre, Ahmet Yesevi’nin Türkçeyi Doğu Asya’da sevgi ve bilgi dili yapma çalışmalarına devam etmiştir.

Yunus Emre’nin “Benim aslım Haktır. “Aslim Haktır” diyen Yunus Emre, irfan misyonunu varlık, insan ve nefsin varlığında ortaya koymaktadır. Böyle bir sunumda, kalbinde Tanrı’yı yöneten şairin manevi amacı ile tanıştık. Bu nedenle Yunus Emre’nin şiirleri insanlara Allah’ı ilham eder ve zerrenin (insanın) bir bütün olarak (Allah’ın) “birliğine” dair umutlarını artırır. Bedenin birliği felsefesine göre Yunus Emre, Allah’ı anlama yolunda dış (medrese) ve iç (ilim, hakikat) ilimleri arasında ikincisinin önemini vurgular. Yunus Emre, Allah aşkıyla nefes almayan harap bir kalp gibidir. Yunus Emre’nin “İçimde bir ben var” diyen aşk ilişkisinin sebepleri ve aşka “ben”in Allah yolunda son noktaya ulaşma arzusu açıktır.

Yunus Emre’nin felsefesine göre aşkın tarihi, insanlık tarihi kadar eski ve kadimdir. Evrendeki tüm yaratıcıların mayasında aşk denen bir maddenin varlığını kabul eder. “Yer ve gök yokken aşk vardı” sözü de bu bilgeliği doğrular niteliktedir. Daha da ileri giden Yunus Emre, aşkın dinî ve felsefi özünü ilahilik ve kutsallık çerçevesinde sunmakta ve böylece aşkın özünü “Aşk gelince cümle biter” marifet yaklaşımı içinde açıklayabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, divan şiiri, irfan, felsefe, aşk.

MAHTUMKULU FİRÂKÎ’NİN DİNİ KONULU ŞİİRLERİ

Könül SADIQOVA

*Arş. Gör., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan,
ksadiqova112@gmail.com*

ÖZ

Mahtumkulu Firaki Türkmen edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biridir. 18. yüzyılda yaşayan şair Türkmen edebiyatına yeni bir konu ve yeni bir biçim kazandırmıştır. Mahtumkulu’nun yaratıcılığı konu açısından oldukça zengindir. Yaratıcılığında sosyo-politik, dini, felsefi-didaktik, doğa, aşk vb. konularla ilgili yazılmış gerayli, tecnis, gazel, kaside ve mesneviye rastlamak mümkündür.

Mahtumkulu felsefi, didaktik öneme ve dini konuya sahip birçok şiirlerinde evren, dünya ve ahiret, yaşam ve ölüm, iyilik ve kötülük hakkındaki düşünceleri günümüzde geçerliliğini kaybetmemiştir.

Şairin dini konulu şiirlerinde cennet, cehennem, kıyamet, peygamberler, imamlar, dünyanın sonu ve deccalin zuhuru hakkında zengin bilgiler içermektedir. Şair “Görelim Resul” adlı şiirini Hz. Muhammed’e hitaben kaleme almıştır. Şiirde İslam’ın oluşumu ve ihtişamından, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve diğer seleflerinden bahseder. “Rabbim Celil”, “Rabbiyül-ala”, “Yağmur yağdır sultanım”, “Yarı Allahım”, “Muhammed”, “Resul”, “Ya Resul”, “Seni seviyorum”, “Sen”, “Bilinen”, “Bir sözüm var” vb. şiirlerinde Allah, Peygamber, Ebu Bekir, Ali ve Ömer övülmüştür.

Mahtumkulu’nun dini eserleri arasında dünyanın sonu ile bağlantılı olarak yazdığı “Yıkılmış Gözler” şiiri özellikle derin bir bilgiyi yansıtır. Şairin bu kadar geniş bir dini bilgiye sahip olması onun dinini sevdiğinin bir göstergesidir. Dini şiirlerinin bir kısmında şairin tasavvufi ve edebî görüşleri yansıtılır. Bazen dini ahlaki ve didaktik fikirler de içerir. Mahtumkulu’nin dini şiirlerinde çeşitli olaylar kolay anlaşılabilir, açık bir üslupla anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahtumkulu Firaki, Türkmen edebiyatı, dini konulu şiirleri, dünya, ahiret.

ÂŞIK EDEBİYATINDA ÜSTADNÂME

Terane ABDULLAYEVA

AMEA Şeki Regional Elmi Merkezi, Azerbaycan, terane873@gmail.com

ÖZ

Nasihat konusu hiç şüphesiz pek çok şair ve yazar tarafından sözlü veya yazılı edebiyatımızın başlangıcından itibaren en çok işlenen konular arasındadır. Bu bakımdan aşıklık geleneyi ve aşık edebiyatında da nasihat türünde eserler yer almaktadır. Bu tür eserler Azerbaycan aşık yaratıcılığında önemli bir yere sahiptir. Üstadanâme adlandırılan öğüt, nasihat ifade eden bu eserler “üstad sözü”, “üstad nasihati” anlamına gelmektedir. Bir çok üstad aşıklar bu ifadeyi “üstadlama”, “öyütleme” ve “soylama” şeklinde kullanır. “Dede Korkut soylamaları” da bu anlamda işlenmektedir. “Üstadnameler” aynı zamanda döşeme adıyla da geniş bir biçimde kullanılır. Üstadnameler için önemli olan hususlardan bir diğeri de aşık edebiyatında üstadnâmeler genellikle koşma, geraylı, tecnis, muhammes, divani, varsagı, haydari, elif-lam gibi şiir formlarında okunmasındadır.

Makalede, özellikle Azerbaycan ve Türk aşık geleneğinde üstadnâmelerin araştırılma derecesi, genel özellikleri, kullanılma yeri ve şekli, içerdiği konular geniş kapsamda araştırılacaktır. Bundan başka üstadname söyleyen aşıklar ve üstadnamelerin geniş şekilde kullanıldığı muhabbet dastanları da dikkate alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Destan, üstadnâme, öğüt, nasihat, âşık edebiyatı.

İKTİBAS SANATININ ZİRVE ŞAHSİYETİ: SEYYİD NESİMÎ

Şerife AĞARI

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Türkiye, serifeagari@karabuk.edu.tr

ÖZ

Belâgat, düzgün ve yerinde söz söyleme yollarını gösteren ilme denilir ve meânî, beyân ve bedî' olmak üzere üç kısma ayrılır. Meânî, sözün duruma uygun olarak nasıl ifade edileceğini; beyân, bir maksadın farklı şekillerde nasıl dile getirileceğini; bedî' ise sözün yerli yerince ölçülü, tertipli ve düzenli olmasının yollarını gösterir. İktibas bedî' ilmi içerisinde ele alınan bir edebî sanattır. Lügatte, “ateş yakmak üzere bir yerden kor almak” demek olan iktibas, istilâh olarak nesir ya da nazımda bir Kur'an ayetinin veya hadis-i şerifin tamamının veya bazı kelimelerinin alıntılanmasıdır. Netice itibarıyla iktibas İslam şeriatına muhalif düşmemek kaydıyla şair veya yazarın kendi eserine bir ayet yahut hadisi sözü tezyin ve manayı teyit edecek şekilde yerleştirmesidir.

Her ne kadar yapılan tanımlar içerisinde “İslam şeriatına muhalif düşmemek” kaydı varsa da iktibas; iki metin arasında oluşturduğu bağlam ve metinle okuyucu arasında zevk ve bilgi yönünden tesis edilen bağın kuvveti dikkate alınarak, müstahsen iktibas ve müstehcen iktibas; alıntı yapılan ayet veya hadisin bütün veya kısmi olması dikkate alınarak, tam iktibas ve nakıs iktibas şeklinde sınıflandırılmıştır.

Klasik Türk şiirinin en önemli temsilcilerinden birisi olan Seyyid İmâmüddin Nesîmî'nin şiirlerinde dikkat çeken en önemli özelliklerden birisi de şairin iktibas sanatını en etkili şekilde kullanmış olmasıdır. Hatta buna bağlı olarak kendisi “Kuran şairi” olarak nitelendirilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle belâgat ilmi içerisinde iktibas sanatının yeri hakkında bilgi verilecek, ardından bu sanatı zirveye taşıyan şair Nesîmî'nin şiirlerindeki iktibas örnekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Belâgat, bedî', iktibas, Seyyid Nesîmî.

BÂKÎ’NİN ŞİİRDE ARADIĞI ÖZELLİKLER

Zafer TOPAK

Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi, Türkiye, z.topak@karabuk.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada, Bâkî Divan’ı poetik kelime, terim ve kavramlar bakımından incelenmiş ve Bâkî’nin, şiir karşılığında kullandığı kelime ve tamlamalarla birlikte şiirde aradığı/olmasını istediği özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bâkî, şiirde aradığı/olmasını istediği özelliklere dair görüş ve düşüncelerini Divan’ında derli toplu söylemek yerine birçok şairde olduğu gibi manzumelerinin arasında, dağınık bir şekilde ifade etmiştir. Yine birçok şair gibi o da şiir(in)e dair düşüncelerini başta kendi şiirinden hareketle dile getirmeyi tercih etmiştir. Onun, konuyla ilgili poetik dizeleri çoğunlukla gazellerinin mahlas beyitlerinde, daha sonra kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve az da olsa kıt’a, matla vb. diğer manzumelerinde yer almaktadır. Bu poetik dizeler çalışma kapsamında incelenip tasnif edildiğinde şairin şiirde aradığı özelliklerin neler olduğunu görmek mümkün olur. Bâkî’nin şiirde aradığı özellikleri şiirin şekil ve muhtevasıyla ilgili olanlar, okuyucu ve çevre ile bağlantılı olanlar şeklinde iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan âb-dâr, akıcı, ahenkli, pâk, nâzik, yakıcı, şirin, garrâ, dil-âvîz, rengîn, süslü, yeni, tâze, güzel olma; ince işçilikle, Allah vergisi bir yetenekle, neşe ve eğlence içerikli olarak yazılma özelliklerini birinci gruptaki özellikler olarak saymak mümkündür. Şiirin doğruluğunun herkesçe kabul edilmesi, şöhretinin bütün cihana yayılması, olağanüstü bir etki bırakması, sevgiliye hâli arz etmeye vesile olması, okuyanlarda saygı uyandırması, düşmanları susturması, kıymet bilenlere sunulması vb. özellikler ise ikinci grup özelliklere örnek gösterilebilir.

Klasik Türk şiirinin en etkili olduğu dönemde şiirlerini yazan, devrinde şairler sultanı olarak anılan Bâkî’nin, şiirin özelliklerine dair yapmış olduğu bu tespit ve değerlendirmeler, özelde şairin genelde ise klasik şiirin şiir anlayışının tespitine yönelik çalışmalar için önem arz edeceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Bâkî, poetika, klasik Türk şiiri poetikası, şiir anlayışı.

HAYÂTİ-ZÂDE ŞEREF HALÎL'İN RÛHU'L-EDEB ADLI ARAPÇA TÜRKÇE MANZUM SÖZLÜĞÜ İLE SÜNBU'L-ZÂDE VEHBÎ'NİN NUHBE- İ VEHBÎ'Sİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA

Orhan KILIÇARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi., Düzce Üniversitesi, Türkiye, orhankilicarslan@duzce.edu.tr

ÖZ

Türk edebiyatı tarihinin erken dönemlerinden itibaren yazılmaya başlanan manzum sözlükler, her yüzyılda verilen örnekleri ile bir gelenek haline dönüşmüştür. Bir dile ait bilinmeyen veya izaha muhtaç kelimelerin öğretilmesi amacıyla hazırlanan bu sözlükler çoğunlukla iki dilli olarak yazılmış, devre ve döneme göre üç dilli sözlükler biçiminde de hazırlanmıştır. Farklı dönemlerde yazılan bu sözlüklerden bazıları diğer örneklerinin önüne geçmiştir. Bu durumun oluşmasında ilgili eserin içeriği, işlevi ve hitap ettiği çevrenin önemi önde gelen etkenler arasındadır. Manzum sözlükler içinde Türkçe-Farsça örneklerden olan Muğlalı Şâhidî Dede'nin *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eseri ile Sünbül-zâde Vehbî'nin *Tuhfe-i Vehbî* adlı eseri tercih edilen manzum sözlükler arasındadır. Vehbî'nin Türkçe-Farsça sözlüğü yanında *Nuhbe* adını verdiği Türkçe-Arapça manzum bir sözlüğü de bulunmaktadır. Bu eseri de *Tuhfe'si* kadar beğenilmiş ve okutulmuş bir sözlüktür. *Nuhbe*'nin Elbistanlı Ahmed Hayâtî tarafından başlanıp oğlu Şeref Halîl tarafından tamamlanan şerhi de bulunmaktadır.

Hayâtî-zâde Şeref Halîl, *Rûhu'l-Edeb* adını verdiği eserinin girişinde Vehbî'nin *Nuhbe'sinde* özellikle Arapça darb-ı mesel, deyimleri açıkladığı kısımları kapsayan yeni bir sözlük hazırlama arzusunda olduğundan bahseder. Vehbî'nin bütün olarak ele aldığı kısımları fasıllara ayıran, kıtalar ve bu kıtaları devam ettiren mesnevilerle ilgili bahsi genişleten Şeref Halîl'in bu eseri ile *Nuhbe* arasında benzerlikler olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Vehbî'nin *Nuhbe'si* ile bu eserin şerhini de tamamlayan Hayâtî-zâde Şeref Halîl'in *Rûhu'l-Edeb* adını verdiği eserinin bir mukayesesi yapılacaktır. İki eser arasındaki ortaklık/ayrılıkların tespiti, manzum sözlük yazma geleneğinin anlaşılması ve eserler arası ilişkilerin ortaya konulması bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Manzum sözlük, Hayâtî-zâde Şeref Halîl, Sünbül-zâde Vehbî, *Rûhu'l-Edeb*, *Nuhbe-i Vehbî*.

ŞEYH GÂLİB DÎVÂNİ'NDA SÖZ VE SÖZÜN MÜTERÂDİFLERİ

Havva TOK YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye, tk.havva@gmail.com

ÖZ

Başta kutsal kitaplar olmak üzere bütün din ve mitlerde söz mefhumuna önemli bir değer atfedilmiştir. Antik Yunan'dan günümüze değin söz, yazar ve şairlerin odak noktası olmuş, retorik ve belâgat hakkında yüzlerce eser kaleme alınmıştır. İlk başlarda kutsal kitapları anlamlandırabilmek adına geliştirilen bu sanatlar, sonrasında estetik zevke hitap etmek adına şiirin konusu olmuştur. Yazar ve şairler eserlerinde muhataplarını etkilemek, onları kendi anlam dünyasına çekebilmek için sözün fasîh ve belîğ olmasına çaba göstermişler, eserlerinde sıklıkla söz hakkındaki poetikalarından bahsetmişlerdir.

Bu çalışmada 18. yüzyıla damgasını vuran ve etkileri günümüze kadar süren Sebk-i Hindî'nin en başarılı şairi Şeyh Gâlib'in dîvânındaki söz ve sözün müterâdifi olan kavramlara değinilecek, onun söz hakkındaki poetikası incelenecektir. Bu çalışma Gâlib Dîvânı'ndan seçilen 50 beyit ve bu beyitlerdeki söz ve sözün müteradifi olan; elfâz, lafz/lafız, güftâr, güft-gû, kelâm, kavî, lâf, lisân, makâl, nazm, nutk, nükte/nükte-dân, nükteverân, söz, suhan suhan-perdâz, ta'bîr, terâne ve zebân gibi kavramlarla sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Şeyh Gâlib, Dîvân, Sebk-i Hindî, söz, şiir

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE VE GAGAVUZ TÜRKÇESİNDE ADLARIN KÜLTÜRDİLBİLİMSEL ÖZELLİKLERİ

Aygül MİRZAYEVA

Arş. Gör., Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, Azerbaycan, mirzeli89@mail.ru

ÖZ

Dilde bir zamanlar mevcut olmuş veya günümüzde mevcut olan her bir onomastik birim (özel isim), kendi bünyesinde yarandığı dönemin sosyokültürel özelliklerini koruyan özgün bilgi taşıyıcısıdır. Nitekim, özel isimlerin verilmesi ve değiştirilmesi pratikleri ile toplumun deneyimlediği tarihi ve kültürel olaylarla ilişkililerdir. Özel isimler, dil ile kültürün karşılıklı etki ve ilişkilerini gün yüzüne çıkarmaya olanak tanımları bakımından kültürdilbilimin araştırma nesnelere olarak görülmektedirler. Bu da söz varlığında halk düşünce yapısının izlerini sürmeye hizmet etmektedir. Ad biliminin önemli dallarından biri, kişi adları ile ilgilenen antroponomidir. Kişi adları onu taşıyan kişinin dini, sosyal ilişkileri, yaşadığı coğrafya ve s. hakkında bilgi içermektedir. Türk kültüründe ad verme önemli bir konuma sahiptir ve bu kendisini Dede Korkut Destanı'nda da belirgin bir şekilde göstermektedir. Çalışmada, Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi'nde bulunan onomastik birimler kültürdilbilimsel açıdan incelenmiştir. Bilindiği üzere, Türkiye ve Gagavuz Türkçeleri Oğuz grubunu oluşturan diller içerisinde birbirilerine çok yakın konumlarda bulunmaktadırlar. Ancak zamanla kültürel ve dilsel açıdan farklı özellikler kazanmışlardır. Bu kazanılmış özellikler ad verme pratiklerinde kendilerini belirgin şekilde göstermektedir. Özellikle Türkiye Türkçesinin İslam, Gagavuzların ise Hristiyan inancına tabi olmaları, dini nitelikli adların kullanımında önemli farklılıklara neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, onomastik birim, kültürdilbilim, antroponomi.

OĞUZCAYA UYARLANAN NEVAYÎ ŞİİRLERİ SEÇKİSİ ÜZERİNE

Saidbek BOLTABAYEV

Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi, Türkiye, sboltabayev@gmail.com

ÖZ

Yüksek şiir dehasıyla yaşayan Türklerin arasında ün salmış olan Ali Şir Nevayî'nin eserleri sevilerek okunmuş, şiirlerine nazireler yazılmış, şiirlerinin doğru anlaşılması için sözlükler hazırlanmıştır. Nevayî eserlerinin nüshaları Herat dışında Müslüman dünyasının çeşitli kültür merkezlerinde istinsah edilirken bunların bazıları Oğuzların hüküm sürdüğü bölgelerde hazırlanmıştır. Çoğu nüshalar birebir kopya edilmiş, bir yandan istinsah edildiği bölgenin diline tercüme edilen veya uyarlanan nüshalar da meydana getirilmiştir. Nevayî, eserlerinin Oğuz Türkçesine uyarlanan veya Oğuzca karşılıklarının beraber yazıldığı nüshalarının tespit edilmesi dönemin lehçe atlasının oluşturulması, Doğu ve Batı Türkçesinin farklılıklarının ortaya konulması bakımından önemlidir. Şairin bütünüyle Oğuzcaya aktarılan *Mecalisü'n-Nefayis* tezkiresinin yanı sıra, *Kırk Hadis* gibi doğrudan iki lehçe ile istinsah edilen nüshaları gün yüzüne çıkarılmıştır. 2014 yılında Erkinov tarafından Mısır'da tespit edilerek tanıtılan Nevayî'nin Akkoyunlu sarayında hazırlanan divanı şair hayattayken hazırlanmış ve Oğuzca'ya uyarlanmış olmasıyla dikkat çeker.

Akkoyunlu sarayında bu divan dışında Nevayî'nin şiirlerinden oluşan bir seçki de hazırlanmıştır. Harezmi Abdürrahim bin Abdürrahman tarafından hazırlanan kitap hakkında bazı bilgilere ve kitabın birkaç fotoğrafına müzayedeye çıkarıldığı adres üzerinden erişilebilmektedir.

Nevayî 40 yaşındayken Akkoyunlu sahasında hazırlanan bu seçkinin en önemli özelliği *Akkoyunlu Divanı*'nda olduğu gibi onun dilidir. Kelimeler ve yapılarda esas olarak Nevayî'deki şekillerinin bulunmasının yanı sıra veznin imkânları doğrultusunda yazım, ses, şekil ve söz varlığı bakımından Oğuzca özellikleri yansıtmaktadır. Bu sebeple dönemin Doğu Türklük ve Batı Türklük sahaslarının edebî ilişkilerini, etkileşimlerini, dil bakımından farklılıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Bildiride kitabın elde bulunan sekiz sayfasının fotoğraflarından hareketle şiirlerin Oğuzca'ya uyarlanan şeklinin Çağatay Türkçesi şekilleriyle karşılaştırması yapılacak, dil farklılıkları ve seçkiyi hazırlayan kişinin tercihleri konusunda tespitlere yer verilerek yazmanın şair şiirlerinin kronolojisi, dönemin ağız atlasının ortaya çıkarılması gibi çeşitli konularda önemi vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Nevayî, Akkoyunlu, şiir, seçki, divan.

ABDÜLHAK HAMİT VE RECAİZÂDE MAHMUT EKREM SANATINDA ROMANTİZM

Aydan HANDAN

Doç. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan, aydan19@mail.ru

ÖZ

Türk edebiyatında, romantizm eğilimi en çok temsilcisi olan eğilimdir denilebilir. Bilindiği üzere, Tanzimat dönemi Türk edebiyatı üzerinde Fransız edebiyatının güçlü bir etkisi olmuştur. Türk yazarları ve şairleri batılı yazarlardan etkilenmiş, edebiyata yeni konular ve türler getirmişlerdir. Namık Kemal, Ahmed Midhat Efendi, Abdülhak Hamit Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem romantizmin etkisinde kalmış sanatçılardır.

Bu edebiyatın en ünlü temsilcileriye Hamit ve Ekrem'dir. Ölüm konusu, insan özgürlüğü problemi, Hamit'in eserlerinde sıkça karşılaşılan egzotik ülkeler tasvirleri romantizmin etkisinin belirtisidir. Tüm bunlar Fransız romantizminin etkisinden kaynaklanıyordu. Elbette, Hamid'in üzücü hayat hikayeleri, şairin tekrar tekrar ölüm konusunu ele almasının nedenlerinden biridir. Fakat, genel olarak romantik edebiyata bakacak olursak, bu eğilimin tüm temsilcilerinin hemen hemen aynı konulara değinmiş olduğunu görebiliriz. Şair Ekrem doğa, ölüm, insan ve doğa, kadın ve aşk gibi konuları işlemekteydi. Onun eserlerinde ölüm konusu tesadüfi olarak işlenmedi. Recaizâde'nin şiirinde aşkların etkisi belirgindir. Şairin kişisel yaşamındaki trajedilerin sanat çalışmaları üzerinde derin bir etkisi vardır. Yaşadığı acılar ve hüznler Recaizâde şiirinde kapsamlı bir biçimde işlenmiştir

Anahtar Kelimeler: Romantizm, Tanzimat, Şiir, Türk edebiyatı, sanat, ölüm.

AHLAKİ-DİDAKTİK SORUNLARIN ÖĞRETİMİNDEKİ KONULAR VE ÖMER SEYFETTİN’İN ÖYKÜ YARATICILIĞI

Ülker BAHŞİYEVA

Dr., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan, ulker.baxsiyeva@mail.ru

ÖZ

Ömer Seyfettin Yeni Türk realist edebiyatının gelişimine büyük katkıları olan önemli şahsiyetlerden biridir. Onun çalışmaları, konu ve biçim zenginliği, yeniliği ile ayırt edilir. Ömer Seyfettin’in yeni gereksinimler içinde gerçekçi bir üslupla, sosyo-psikolojik açıdan Türk öykü türünün gelişimine katkısı inkâr edilemez. Yazar, bilinçli olarak dönemin sosyo-politik manzarasını, Türk insanının maddi ve manevi yaşam ortamını, milliyetçilik ve Türkçülük konularını öykülerinin kapsamına almıştır. Yazarın “Primo Türk Çocuğu”, “Bic”, “Von Sadrishayn’ın Oğlu”, “Gizli Tapınak”, “Kan Bedeli”, “And”, “Mucize”, “Şeytan Evi” ve diğer hikâyelerinde halkın millî ve kültürel gelişmesinin önündeki engelleri, sosyal çevrenin çirkinliği, Türk dilinin saflığının korunmasını, kadın hürriyeti sorununu, cehaletin ortadan kaldırılmasını, aydınlanmanın gelişmesini eleştirilmiş ve başka önemli faktörler ana ideolojik çizgiyi oluşturulmuştur. Yazarın öykülerinde milli-zihinsel değerlerin tanıtılması, ahlaki-didaktik, olumlu ahlaki niteliklerin tanıtılması konuları önemli bir yer tutmuştur. Ömer Seyfettin’in öykülerinin yaydığı ahlaki ve öğretici konular XIX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının önde gelen temsilcileri M. F. Ahundov, C. Memmedguluzade, A. Hagverdiyev, N. Vezirov ve diğer yazarlarımızın eserlerinde milli ve manevi değerlere yönelik hizmetlerine benzemektedir. Bu eserler genel eğitim düzeyinde farklı sınıflardaki öğrencilere okuma örneği olarak öğretilir. Ömer Seyfettin’in hikâyeleri de eğitsel ve ahlaki-didaktik önemi nedeniyle öğretim sırasında okuma örneği olarak kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, ahlak, didaktik, öykü, yazar.

HALDUN TANER’İN TİYATRO ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Mekhriniso KAYUMOVA

*Okutman., Taşkent Devlet Şarkınaslık Üniversitesi, Özbekistan,
kayumovamehriniso@gmail.com*

ÖZ

Oyun eserleri, diğer sanat biçimleriyle ilişkili olarak yaşam yanılması canlı bir şekilde yansıtır. Sahnede oynanan oyunun olayları seyirci tarafından doğrudan algılanır. Bu, dramayı diğer edebi türlerden ayıran şeydir. Bu nedenle dramatik bir eser, sahnelenmedikçe, seyirci ondaki eylemi ve durumu gözlelemedikçe ve sözlerini duymadıkça yüksek bir yapıt düzeyine çıkamaz. Oyun yazarının becerisi, eserin sahnelenmesine, yani seyircinin oyun yazarının eserine ilişkin objektif değerlendirmesine de yansır. Seyircilerden objektif bir değerlendirme ve alkış alan oyun yazarı Haldun Taner, çağa uygun dramatik yapıtlarıyla hala hayattadır. Bu makale, Haldun Taner’in bireysel sanatçı olarak yeteneğini, drama alanındaki sanatsal becerilerini ve modern Türk tiyatrosunun gelişimine katkısını incelemektedir. Özellikle Haldun Taner’in “Günün Adamı” ve “Vatan Kurtaran Şaban” gibi dramalarına özel ilgi gösterilmektedir. Ayrıca oyun yazarının eserinin üslup özellikleri bazı yerlerde Özbek oyun yazarları Olmas Umarbekov ve Askad Mukhtor’un eserleriyle karşılaştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: drama, Türk dramaturjisi, Özbek dramaturjisi, üslup, karşılaştırmalı analiz.

ARA NESİL'DE ÜSLUP İNCELEMELERİ

Hanım ABDULLAYEVA

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan, mehivaqo@mail.ru

ÖZ

Türk edebiyat tarihinin 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayan Yenileşme Dönemi'nin Tanzimat'la Servet-i Fünûn dönemleri arasındaki 1884-1896 yılları kapsayan (bazı kaynaklara göre, daha ileri çekilerek 70'li yılların sonu gibi gösterilmektedir) dönemi Ara Nesil Edebiyatı adı ile tanımlanır. Çağdaşlarının temsil ettiği edebî ve ideolojik akımlara katılmamış yirmiden fazla yazar ve şair, özellikle önde gelen nesir ve Türk hiciv romanının kurucularından Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Türkiye'nin en ünlü yazar ve yayıncısı Ahmet Rasim eserleri ile iki edebi-ideoloji cereyan arasında bir nevi köprü görevi görmüşler. Ara Nesil edebiyatının temsilcileri ne kendilerinden evvelki ne de sonraki edebi kuşakların hiçbirisiyle ortak koşulları paylaşmasalar da selefleri ve halefleri arasında başarılı bir geçiş sağlamayı başarmışlardır. Ara Nesil dönemi Türk edebiyatında eski ile yenin, romantizm ile gerçekçiliğin bir arada bulunduğu, romantizmden gerçekçiliğe geçişin izlendiği edebi bir dönemdir. Ara Nesil edebiyatının temsilcileri arasında klasik divan edebiyatı ile yeni edebiyatın sentezini destekleyenler olduğu gibi, Batı kültürünü ve edebiyatın yenilenmesi hareketini en üst düzeyde destekleyenler de vardı. Zamanlarının herhangi edebi topluluğuna veya akımına üye olmayan Ara Nesil sanatçıları sanatsal değeri yüksek edebi eserler ortaya çıkarmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Ara Nesil edebiyatı, üslup ve dönem ilişkisi, ortak edebî koşullar.